

PABĖGĖLIS

DAUGIAKULTŪRIŠKUMO KONTEKSTE

Pagalbininkas, skirtas žurnalistams, pabėgėlių asociacijoms, politikams, darbdavių ir verslo asociacijų, valdžios institucijų, jaunimo atstovams

2009 m., Vilnius

PABĖGĖLIS DAUGIAKULTŪRIŠKUMO KONTEKSTE

Pagalbininkas, skirtas žurnalistams, pabėgėlių asociacijoms, politikams, darbdavių ir verslo asociacijų, valdžios institucijų, jaunimo atstovams

Autoriai: dr. Zita Čeponytė, dr. Tadas Tamošiūnas, Arkadijus Vinokuras, dr. Edita Žiobienė

Leidinyas išleistas įgyvendinant Europos pabėgėlių fondo Lietuvoje metinę 2008 m. programą

Viršelyje Simono Švitros nuotrauka

Aušros Vinokur šaržai

Leidėjas Lietuvos žurnalistų sąjunga

S. Konarskio g. 49

LT-03123 Vilnius

www.lzs.lt

Maketavo ir spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“

V. Pietario g. 5–3, LT-03122 Vilnius

Tel./faks. (8 5) 265 0629

El. p. kriventa@takas.lt

www.kriventa.lt

Dizaineriai Vaidotas Zaleckis, Simonas Barščiauskas

Tiražas 1 000 vnt.

Spausdino AB „Spauda“

Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius

www.spauda.com

***„Priimk, Moabai, mano išsklaidytuosius ir pabėgėlius,
tegul jie gyvena pas tave. Būk jiems apsauga nuo
sunaikintojo. Kai pasibaigs siautėjimas, liausis
plėšimas ir niokotojai pasitrauks iš krašto.“***

Senasis Testamentas, Izaijo knyga. Iz16.4¹

¹Kavaliauskas, Česlovas; ir Rubšys, Antanas. *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencijos (LVK) leidykla „Katalikų pasaulis“, 1998.

TURINYS

Pratarmė (<i>Dainius Radzevičius</i>).....	8
Apie autorius	9
Įvadas (<i>Arkadijus Vinokuras</i>).....	10
Kam reikalingas pagalbininkas?	10
Kam skirtas pagalbininkas?	10
Kaip sudarytas pagalbininkas?	11
 <i>PIRMA DALIS</i>	 13
Daugiakultūriškumo kontekstas (<i>dr. Tadas Tamošiūnas</i>).....	13
 <i>ANTRA DALIS</i>	 19
Mitai apie pabėgėlius (sudarytojas <i>Arkadijus Vinokuras</i>)	19
Mitas: Pabėgėliams Lietuva – tik tarpinė stotelė išvykti į kitas Europos Sąjungos šalis (<i>Algimantas Dieninis</i>).	19
Mitas: Pabėgėliai kelia grėsmę visuomenės saugumui (<i>Ramūnas Matonis, Virginijus Savukynas, Ramunė Vaičiulytė</i>).....	20
Mitas: Pabėgėliai atvažiuoja užsidirbti (<i>Renata Kuleš, Artūras Račas</i>).....	23
Mitas: Man neteks patirti pabėgėlio dalios (<i>Agnė Skamarakaitė</i>).....	24
 <i>TREČIA DALIS</i>	 27
Daugiakultūriškumo nuostatos tyrimuose (<i>dr. Zita Čeponytė</i>).....	27
Pabėgėlis visuomenės akimis – kas jis?	27
Pabėgėlis 2008 m. spaudoje.....	27
Tolerancija visuomenės ir pabėgėlių akimis.....	31

<i>KETVIRTA DALIS.....</i>	<i>37</i>
Pabėgėlių atspindys žiniasklaidoje (Arkadijus Vinokuras)	37
Pabėgėliai ir žurnalisto etika	38
Stereotipai.....	40
Kodėl internetas?.....	41
<i>Blogeris prieš žurnalistą.....</i>	<i>42</i>
Interaktyvumas	43
Komentarai	43
Keletas pastebėjimų	45
 <i>PENKTA DALIS.....</i>	 <i>47</i>
Žvilgsnis į publikacijas apie pabėgėlius (Arkadijus Vinokuras)	47
Informacijos rinkimas ir tikrinimas.....	47
Vienpusiškas pateikimas.....	49
Informacijos apdorojimas ir skleidimas: potekstė, stereotipai, manipuliacija	51
Kaltinimai visiems juodos odos spalvos žmonėms	54
Objektyviai formuluojama žinia.....	57
„Jie ... visi“ stereotipai.....	59
Pagrįsta argumentacija	61
Spekuliavimas statistiniais duomenimis	65
Etninės kilmės pabrėžimas: taip ar ne?.....	68
Pabėgėliai – problema?.....	69
Pabėgėliai – problema, arba kaip plinta mitai	70

<i>ŠEŠTA DALIS</i>	73
Ką reikėtų atsiminti informuojant apie pabėgėlius? (<i>Arkadijus Vinokuras</i>)	73
Objektyvus, įdomus ir atsakingas informacijos pateikimas	73
Naudingi patarimai	75
Informacijos rinkimas	75
Faktų tikrinimas ir medžiagos rengimas	76
Kai Jūsų informacija jau paskleista	77
ES visuomeninių transliuotojų daugiakultūriškumo politika	77
 <i>SEPTINTA DALIS</i>	79
Teisės aktų svarba (<i>dr. Edita Žiobienė</i>)	79
Ką Europos Taryba mano apie kovą su rasizmu ir ksenofobija Lietuvoje?	79
Pagrindiniai visuomenės informavimo principai	81
Profesinė žurnalisto etika: kalbėk apie viską, bet nesišaipyk ir nežemink	82
Įstatymas draudžia neapykantos, prievartos ir diskriminacijos kurstymą	84
Viešoji informacija keičia vaikų pasaulėžiūrą	86
Europos žmogaus teisių teismas: žodžio laisvė <i>versus</i> tautinių mažumų, pabėgėlių, religinių bendruomenių interesai	87
 <i>AŠTUNTA DALIS</i>	91
Gera praktika (užsienio šalių patirtis) (<i>Arkadijus Vinokuras</i>)	91
Švedijos patirtis	92
Kuo skiriasi mūsų prieglobsčio politika nuo švedų?	94
Ar turime ko pasimokyti iš švedų?	96

Gera praktika (Lietuvos patirtis) (sudarytojas <i>Arkadijus Vinokuras</i>)	97
Nevyriausybinių organizacijų	98
VšĮ „Alytaus verslo inkubatorius“	98
Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	99
Asociacija „Moteryų informacijos centras“	101
Kauno verslo informacijos centras „Verslininkų namai“	103
Vilniaus arkivyskupijos Caritas	105
Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras.....	107
Tolerantiško jaunimo asociacija	109
Valstybinės institucijos	114
Biudžetinė įstaiga Klaipėdos miesto socialinės paramos centras	114
Pabėgėlių priėmimo centras	116
Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	119
Recenzija (<i>dr. Mantas Martišius</i>)	123
Žodynėlis	124
Svarbiausios teisės aktų normos informuojantiems apie pabėgėlius	127
Naudingos nuorodos	144
Bibliografija	146

PRATARMĖ

Ar reikalingi mums pabėgėliai, arba kodėl reikia tokio leidinio?

Ar retkarčiais susimąstome apie tai, ką mums reiškia žodis „reikalingas“? Žinau, kad dažniau galime pasakyti, kas mums patinka ar nepatinka. Ką mylime, o ko nekenčiame, taip pat dažnai žinome. Tačiau negalime aiškiai pasakyti, kodėl vieni dalykai mums patinka, o kiti – nelabai. Todėl kad tai susiję su jausmais. O juk ir Justinas Marcinkevičius yra rašęs, kad visi mes esam nebyliai, nes tai, ką girdime giliai, dažnai nemokam žodžiais išsakyti.

Ir štai keliu paprastą klausimą – ar mums reikalingi pabėgėliai? Jei taip, tai kokie? Jei kokie, tai reikia galvoti ir kiek? Neskubėkite atsakyti.

O dabar tuos pačius klausimus perfrazuosiu. Ar reikalingi mums seneliai? O neįgalieji? Našlaičiai? Jei reikalingi, tai kokie? Ir kiek jų reikia? Pabandysiu atsakyti sau nuoširdžiai.

Jei aš būčiau vienas iš tokių, tai vienareikšmiškai atsakyčiau, kad kvailai skamba net pats klausimas. Žmogus yra, ir tiek. Jie turi teisę gyventi, kaip ir visi.

O kuo išskirtinis pabėgėlis? Kaip ir bet koks kitas žmogus, jis gali būti jaunas ir senas, moteris ir vyras, sveikas ir ligotas, išsilavinęs ir nelabai, darbštus ir tinginys, padorus ir niekšas. Kaip ir visur kitur. Tik jis skiriasi nuo mūsų tuo, jog mes galime gyventi savo šalyje, o jam ten vietos nėra. Tiesa, jis gyvena toje pačioje žemėje, kaip ir mes. Ir mūsų šalies istorija buvo visokia. Teko ir mūsų protėviams palikti savo šalį ir bėgti svetur laimės ieškoti. O kai kada net ne laimės – tiesiog išgyventi. Palikus namus, susikurtą buitį, artimuosius ir draugus. Palikus visą savo gyvenimą, ieškoti naujo. Kas surado Europoje, kas bėgo toliau, į JAV. Kai ką gyvenimas nubloškė į Pietų Amerikos platybes. O dabar mes galime bendrauti su jų vaikais, džiaugtis, kad išliko lietuviškumo kruopelytė.

Tai tik vienas sugrįžimas į istoriją. Dabar mes gyvename visai kitokioje šalyje. Esame ES ir NATO nariai. Saugūs ir šiek tiek apsirūpinę. Pamiršę savo negandas ir skaudžią praeitį. Esame užsiėmę ir kupini rūpesčių. Nelabai turime laiko ir kartais noro gilintis į kitų bėdas. Net tų, kurie gyvena tame pačiame name, toje pačioje gatvėje ar miestelyje. Ką jau kalbėti apie tuos, kurie gyvena už tūkstančių kilometrų nuo mūsų.

Todėl šis leidinys skirtas tiems, kas kelia sau klausimų. Ir tiems, kieno darbas susijęs su informacijos sklaida. Čia rasite šiek tiek įdomios patirties ir informacijos. Čia bus klausimų, kuriuos kartais pamirštame sau užduoti. Ir bus keletas atsakymų, kurių daugelį mes galbūt jau ir žinome.



Dainius RADZEVIČIUS

Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas

APIE AUTORIUS



Zita ČEPONYTĖ – Lietuvos vartotojų instituto prezidentė, humanitarinių mokslų daktarė, daugelio tyrimų iniciatorė ir vadovė. Pabėgėlių tematiką atliktuose tyrimuose nagrinėjo įvairiais aspektais, pavyzdžiui, vartojimo kultūros, tolerancijos, informacijos apie prieglobsčio prašytojus teikimo visuomenei ir pan. Parašė nemažai straipsnių, daugiausia vartotojų apsaugos klausimais.



Tadas TAMOŠIŪNAS – socialinių mokslų daktaras, kelių monografijų ir įvairių mokslinių straipsnių apie etninę ir kultūrinę įvairovę autorius. Šiuo metu vadovauja Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centrui, kuris greta kitų veiklų įgyvendina edukacinius projektus, skirtus socialinės atskirties grupių (žmonių su negalia, pabėgėlių, bedarbių ir kt.) integracijai į darbo rinką ir kitas visuomenės gyvenimo sritis.



Arkadijus VINOKURAS – rašytojas, žurnalistas, publicistas, aktorius. Tačiau už šių profesijų slypi prievartinės trisdešimt metų trukusios emigracijos patirtis. Savo straipsniuose šioje knygoje siekė atkreipti skaitytojo dėmesį ne tik į patį pabėgėlį, bet visų pirma į visuomenės požiūrį į žmones, kurie, netekę savo tėvynės ir ieškodami užuovėjos, pasibeldė į mūsų duris.



Edita ŽIOBIENĖ – Mykolo Romerio universiteto Konstitucinės teisės katedros docentė, Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė, Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos pirmininkė. Vykdydama mokslinius tyrimus, vesdama praktinius mokymus, nagrinėdama žurnalistų ir leidėjų profesinės etikos pažeidimus, gilinasi į žmogaus teisių apsaugą, atskirų visuomenės grupių integraciją, toleranciją ir lygių galimybių užtikrinimą, tuo pačiu nagrinėja žodžio laisvės ribas ir tai, kaip jos dera su kitomis vertybėmis: kitų žmonių teisėmis, viešąja tvarka ir pan.

ĮVADAS

Kam reikalingas pagalbininkas?

Atsakymas – būtinybė supažindinti žurnalistus, pabėgėlių organizacijas, politikus, darbdavių ir verslo asociacijas, valdžios institucijas, jaunimo organizacijas su pabėgėlių tema ir pabėgėlių integracijos ypatumais mūsų visuomenėje. Nors Lietuvoje yra sukurtos visos reikalingos pabėgėlių priėmimo valstybinės ir nevyriausybinės struktūros, tačiau integruojant pabėgėlius į mūsų visuomenę vis dar kyla sunkumų.

Integraciją apsunkina ir stereotipai apie pabėgėlius, kurių atsiranda iš paprasčiausio buitinio nežinojimo, kas yra tie pabėgėliai, kodėl jie priversti palikti savo tėvynę ir kodėl jie nori atvykti į mūsų šalį. Dažnai mąstoma šitaip: mums patiems nelengva, o čia dar kažkokie pabėgėliai, reikalaujantys valstybės paramos ir mūsų supratimo. Toks požiūris apsunkina pabėgėlių pastangas tapti visaverčiais visuomenės nariais.

Elementarių žinių stoka ir stereotipinis mąstymas dažnai atspindi ir Lietuvos žiniasklaidoje. Iš knygoje pateiktų pavyzdžių matysime, kaip straipsniai spaudoje sąmoningai arba paprasčiausiai nesusimąstant skleidžia stereotipus apie pabėgėlius. Žurnalistai ir kiti programų bei straipsnių kūrėjai turėtų plėsti savo akiratį, ugdyti sąmoningumą, šviestis. Tai būtina, jei norime ne tik atsikratyti stereotipinio mąstymo, bet ir stereotipų platinimo žiniasklaidoje.

Deja, ne toks jau retas reiškinys – kai kurių valstybės tarnautojų, politikų, darbdavių kalbos ir elgesys, sustiprinantis vyraujančius stereotipus. Visa tai netiesiogiai sąlygoja vis pasikartojančius nesusipratimus.

Pagalbininkas padės atkreipti dėmesį į sunkumus, su kuriais susiduria pabėgėlis mūsų visuomenėje. Leidinyje rasite tyrimų aprašymų, statistikos duomenų, užsienio ir mūsų šalies valstybinių ir nevalstybinių institucijų ir organizacijų gerosios praktikos pavyzdžių, kaip sprendžiamos panašios problemos.

Kam skirtas pagalbininkas?

Pagalbininkas skirtas žurnalistams, pabėgėlių asociacijoms, politikams, darbdavių ir verslo asociacijų, valdžios institucijų, jaunimo atstovams.

Žurnalistams – jie privalo objektyviai, nenusižengdami Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksui, pristatyti pabėgėlių temą visuomenei.

Valdžios institucijoms – joms tenka nuolat bendrauti su pabėgėliais, prašančiais prieglobsčio ar jau gavusiais pabėgėlio statusą mūsų šalyje.

Darbdavių ir verslo asociacijoms – nuo jų priklauso pabėgėlių integracijos į darbo rinką sėkmė.

Jaunimui – dažnai jie turi idealizmo ir noro kurti geresnę visuomenę, nenori taikstyti su neigiamais visuomenės reiškiniiais, nebijo garsiai išsakyti savo nuomonę.

Politikams – nuo jų sprendimų priklauso pabėgėlių integracijos politika Lietuvoje. Jų sprendimų kokybė lemia mūsų visuomenės požiūrį į atvykstančius pabėgėlius. Pasaulio nuomonė apie mus taip pat yra jų rankose.²

Su pabėgėliais dirbančioms organizacijoms – jos atsakingos už kasdienį bendravimą su pabėgėliais. Leidinyje aprašoma kitų šalių ir vietinių organizacijų geroji praktika, padedanti plėsti akiratį.

Pagalbininkas parašytas remiantis daugelio Europos šalių žiniasklaidos ir atitinkamų Lietuvos valstybinių institucijų bei nevyriausybinų organizacijų patirtimi. Leidinyje remtasi visuomenės nuomonės apklausomis ir sociologiniais tyrimais.

Pagalbininko tikslas – informuoti, kelti klausimus, pradėti diskusijas, atkreipti dėmesį. Turiniui pateikti pasirinkta lengvesnė ir skaitytojai prieinamesnė pagalbininko koncepcija bei publicistinių straipsnių forma.

Kaip sudarytas pagalbininkas?

Pagalbininkas sudarytas iš aštuonių dalių.

Pirma dalis – „Daugiakultūriškumo kontekstas“. Joje apžvelgiama pabėgėlio problematika daugiakultūriškumo kontekste. Kas yra daugiakultūriškumas? Kokie yra ne tik pabėgėlio, bet ir mūsų pačių lūkesčiai? Kaip atsiranda kultūrinių nesusipratimų? Ką teigia daugiakultūriškumo ideologija ir kodėl ji vertinama prieštaringai?

Antra dalis – „Mitai apie pabėgėlius“. Šioje dalyje kompetentingi visuomenės veikėjai, organizacijų atstovai ir žurnalistai aptaria apie pabėgėlius skleidžiamus mitus.

Trečia dalis – „Daugiakultūriškumo nuostatos tyrimuose“. Čia pateikiama Lietuvos vartotojų instituto atliktų tyrimų analizė: kaip visuomenėje suvokiama pabėgėlio sąvoka, kaip Lietuvos nacionalinėje ir regioninėje spaudoje atspindimas pabėgėlių gyvenimas mūsų šalyje, ar visuomenė yra tolerantiška pabėgėlių atžvilgiu?

Ketvirta dalis – „Pabėgėlių atspindys žiniasklaidoje“. Joje kalbama apie žiniasklaidos atsakomybę informuojant visuomenę apie pabėgėlius. Susipažinsime

²Lietuva nelinkusi prisidėti prie ES iniciatyvos priimti pabėgėlių iš Maltos [interaktyvus]. Naujienų portalas „Alfa.lt“ (pagal BNS), 2009 m. rugsėjo 4 d. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/10289150/?Lietuva.nelinkusi.prisideti.prie.ES.iniciatyvos.priimti.pabege-liu.is.Maltos=2009-09-04_18-27>.

su stereotipo sąvoka ir jo apraiškomis pabėgėlių temą nagrinėjančioje žiniasklaidoje, aptarsime interneto vaidmenį informuojant arba formuojant nuomonę apie pabėgėlius. Ypač pabrėžiama žurnalistinė etika kaip įrankis kovoje su rasizmu.

Penktas dalis – „Žvilgsnis į publikacijas apie pabėgėlius“. Šioje dalyje pateikiamas Arkadijaus Vinokuro žvilgsnis į Lietuvos dienraščių ir portalų skelbtas publikacijas apie prieglobstį Lietuvoje gavusius užsieniečius. Rasime komentarų ir taisytinių apie pabėgėlius informuojančių žurnalistų daromų klaidų pavyzdžių.

Šešta dalis – „Ką reikėtų atsiminti informuojant apie pabėgėlius?“ Šioje knygos dalyje pateikiama naudingų patarimų, kaip objektyviai, įdomiai ir tuo pačiu atsakingai skelbti informaciją apie pabėgėlius. Sužinosime, į kokius klausimus turi atsakyti žurnalistas rinkdamas duomenis, tikrindamas faktus, apdorodamas surinktą medžiagą ir skleisdamas informaciją apie pabėgėlius.

Septinta dalis – „Teisės aktų svarba“. Čia pateikiama profesionalaus teisininko atlikta Baudžiamojo kodekso, Administracinių teisės pažeidimų kodekso, Visuomenės informavimo įstatymo bei Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, draudžiančių diskriminaciją, neetišką informavimą pabėgėlių ir prieglobstį gavusiųjų atžvilgiu, apžvalga. Supažindinama su svarbiausiais Europos žmogaus teisių teismo sprendimais, kuriuose žodžio laisvė priešpriešinama tautinių mažumų, pabėgėlių, religinių bendruomenių interesams. Aiškiai išskiriami įstatyminiai ir profesinės etikos reikalavimai žurnalistams, rengiantiems straipsnius, laidas apie tautines ir kitokias mažumas.

Aštunta dalis – „Gera praktika“. Šioje dalyje supažindinama su Švedijos pabėgėlių integracijos politika ir jai keliama iššūkiais. Skaitydami galėsime pasisemti švedų patirties. Paskutinėje knygos dalyje kalbama ir apie politinių nuostatų svarbą, jų įtaką pabėgėlių integracijai Lietuvoje. Aptariama Lietuvos valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų gera praktika, apie ją kalba patys darbuotojai.



DAUGIAKULTŪRIŠKUMO KONTEKSTAS

Terminas *daugiakultūriškumas* Lietuvoje pradėtas vartoti tik praėjusio šimtmečio paskutiniajame dešimtmetyje ir pirmiausia socialiniuose moksluose. Iš pradžių imtas taikyti daktaro disertacijose, moksliniuose straipsniuose ir iš dalies viešuosiuose edukacinio pobūdžio renginiuose. Demokratinėse Vakarų valstybėse daugiakultūriškumo (angl. *multiculturalism*) sąvoka įsitvirtino anksčiau ir jau 8-ojo dešimtmečio pabaigoje tarptautiniuose žodynuose pabandyta ją išskleisti, akcentuojant etninės ir kultūrinės įvairovės būseną. Pavyzdžiui, „Webster New World Dictionary“ nusako daugiakultūriškumą kaip praktiką, „kuri akcentuoja lygias visų kultūrinių visuomenės grupių teises tenkinti savo poreikius ir gauti paramą juos tenkinant“. Jau šis trumpas apibrėžimas leidžia suprasti, kad sąvoka *daugiakultūriškumas* turi ne tik aprašomąją, bet ir normatyvinę konotaciją. Tai reiškia, kad ji ne tik fiksuoja kultūrinę visuomenės įvairovę, bet kartu ir įpareigoja ją užtikrinti ir palaikyti. Pastarąją tezę gana ryškiai iliustruoja daugiakultūriškumo raida liberaliose demokratijose, kuri konceptualiai plėtoja daug ankstesnio reiškinių – kultūrinio pliuralizmo teorinius teiginius ir socialinę praktiką. Šį terminą pirmą kartą pavartojo H. Kallen, 1924 m. teigęs, kad įvairių etninių grupių siekis išlaikyti savo kultūrą padeda turtinti visą amerikiečių nacijos kultūrą, o enciklopedijose *kultūrinis pliuralizmas* imtas apibrėžti kaip socialinė būsena, kuriai būdinga etninė ir kultūrinė įvairovė. Kitas amerikiečių mokslininkas M. Gordon 1963 m. apklausė keletą žymių agentūrų, tiriančių socialinių grupių sąveikas, ir kėlė klausimą, ką pirmiausia reiškia kultūrinis pliuralizmas. Štai keletas atsakymų: tai *galimybės siekti pasitenkinimo gyvenimu, neatsisakant savo gyvenimo stiliaus*; tai *kokybiškas švietimas, leidžiantis išvengti skurdo*; tai *galimybės bendrauti ir gyventi kartu skirtingoms kultūroms*; tai *įvairių subgrupių atsakomybė už indėlį į visos visuomenės gerovę* ir kt. Taigi jau pradiniam kultūrinio pliuralizmo etape išryškėjo vienas svarbiausių siekių – įvairios kultūrinio požiūriu savitos grupės gali skirtis, tačiau jos turėtų likti integruotos bendroje kultūroje. Neužbėgant į priekį derėtų pasakyti, kad ne visada šį norą įvairiose valstybėse pavyko sklandžiai įgyvendinti.

Praktinio taikymo požiūriu kultūrinio pliuralizmo, o vėliau ir daugiakultūriškumo teoriniai teiginiai XX a. 7-ąjį dešimtmetį susilaukė pastebimo palaikymo pirmiausia Šiaurės Amerikos valstybėse. Pavyzdžiui, Kanadoje pradėtos kurti vietos daugiakultūrinės tarybos, kurios ėmėsi spręsti praktines įvairių etninių grupių problemas, o JAV buvo išplėstos etninių ir rasinių mažumų aukštojo išsilavinimo galimybės. Viena iš tokios paramos pasekmių – didėjantis intelektualų, atstovaujančių mažumoms, skaičius. Pasak mokslo istorikų, daugelis naujųjų mokslininkų ėmėsi rašyti disertacijas, kad atgautų prarastąją atmintį, kvestionuotų Vakarų valstybių raidą akcentuodami mažumų indėlį.



Sauliaus Žiūros nuotr.

Šiuo atveju *mažumos* sąvoka ne apsiriboja vien tik etnine kilme, o nusako bet kurią socialinę grupę, patiriančią diskriminaciją. Tai gali būti prievartą patiriančios moterys, rasinės ir seksualinės mažumos, pabėgėliai ir kt. Apskritai daugiakultūriškumo sąvoka aprašomuoju požiūriu šiuo metu apima pačią įvairiausią subkultūrų įvairovę.

Aptariant daugiakultūriškumo sampratą galima įžvelgti ir dar ankstesnes už kultūrinį pliuralizmą ištakas. Jas galima laikyti dalimi daug platesnės teorinės žiūros, jungiančios įvairius autorius ir intelektines tradicijas, laikančios etninių ir kultūrinių mažumų reprezentuojamą kultūrą vienu svarbiausių bendros kultūrinės pažangos veiksnių. Pavyzdžiui, T. S. Eliot savo esė pabrėžia, kad Europos šalių kultūra praeityje labai daug pelnė iš kultūrinės sąveikos, o keitimasis tarp tautų gali būti tik ten, kur yra ką keisti. C. Levi-Strauss, struktūrinės antropologijos kūrėjas, taikliai nurodo, kad daugelis papročių kilo ne iš kokios nors vidinės būtinybės, o vien tik norint neatsilikti nuo šalia esančių žmonių grupių, suregulavusių kurią nors gyvenimo sritį, kur patiems to padaryti nebūtų atėję į galvą. Žymus rusų filosofas M. Kagan, analizuodamas kultūrinės tautų sąveikas, skiria du fundamentalius principus: *monologinį* (subjektas – objektas) ir *dialoginį* (subjektas – subjektas). Pirmuoju atveju viena kultūra, remdamasi utilitariniu požiūriu, siekia gauti kuo daugiau naudos iš kitos kultūros, kuri nėra traktuojama kaip visavertė. Ribinės situacijos pavyzdžiu gali būti sandėliu ar arklide paversta užkariautos tautos bažnyčia. Kitas variantas – vienos kultūros požiūris į kitą kultūrą kaip į lygiavertę ir reikalingą bei įdomią dėl jos unikalumo. Kultūrų dialogas – tai sąmoningai pasirenkama pozicija, priešinga radikaliajam etnocentrizmui, dažnai skirstančiam tautas į „aukštesnes“ ir „žemesnes“. Apskritai galima teigti, kad daugiakultūriškumas slypi pavienių kultūrų vertėje, nes, išnykus savitumui, neliktų ir daugiakultūriškumo. Kontaktų stoka ne padeda, o atvirksčiai, trukdo kultūrinei savimonei stiprėti, nes nėra galimybės savęs suvokti kaip kitokio. Pripažinkime, kad savo savitumą aiškiausiai pajuntame atsidūrę tarp *kitokių*.

Akivaizdu, kad praktinis daugiakultūriškumo įgyvendinimas reikalauja struktūrinio valstybės palaikymo. Pavyzdžiui, Vakarų Europos valstybės nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio gerokai padidino investicijas į imigrantų švietimą, siekdamos desegreguoti mokyklas ir kartu integruoti mažumų atstovus į tradicines kultūras. Daug dėmesio tokiam švietimui skiria ir Europos Sąjungos institucijos. Lietuvoje tokios ES švietimo programos, kaip *Grundtvig* ar *Comenius*, dažnai savo prioritetais pasirenka daugiakultūriškumo plėtrą. Socialinės paramos ir švietimo srityse per keletą praėjusių dešimtmečių visoje Europos Sąjungoje išleista milijardai eurų norint sudaryti kuo palankesnes sąlygas etninių mažumų, imigrantų ir pabėgėlių integracijai ir tuo pačiu daugiakultūriškumo plėtrai, nes integracijos metu siekta ne asimiliuoti, o išlaikyti ir palaikyti kultūrinį mažumų savitumą. Tačiau suprantama, kad dėl kultūrinių ir politinių tradicijų įvairovės daugiakultūriškumas skirtingose ES valstybėse varijuoja pirmiausia socialinės ir edukacinės politikos aspektais. Daugeliu atvejų tai priklauso nuo viešosios (teisinio, politinio, ekonominio gyvenimo normos, būdingos visai visuomenei) ir privačios (mažumos dalyvauja pagal savo taisykles) srities ribų ir santykio. Žymus britų sociologas J. Rex mini bent keletą galimų modelių, kuriais gali remtis daugiakultūriškumas priklausomai nuo viešosios ir privačios srities santykio:

- palaikomas vieningumas viešojoje srityje ir įvairovės – privačioje srityje;
- orientuojamasi į visuomenės grupių panašumą ir vieningumą viešojoje srityje ir stiprinamas kultūrinių praktikų panašumas privačioje srityje;

- leidžiama įvairovė viešojoje srityje ir stiprinamos įvairių grupių savitos kultūrinės praktikos;
- skatinama įvairovė viešajame gyvenime, net jeigu yra akivaizdus įvairių kultūrinių praktikų panašumas.

J. Rex išskirti daugiakultūriškumo modeliai padeda išryškinti šį sudėtingą reiškinį, kai bandoma jį realizuoti vienoje ar kitoje socialinėje situacijoje. Pavyzdžiui, moralinių vertybių perdavimo funkcija. Ar gali ir kiek gali mokykla kištis į tokias sritis, kaip šeimos gyvenimas, religija, seksualumas ir kt. Tarkim, lyčių lygybės vertybė nekelia abejonių daugelyje Europos valstybių, tačiau nė vienoje Azijos kultūroje didelė dalis žmonių iki šiol laikosi nuomonės, kad mergaitei aukštasis išsimokslinimas nereikalingas arba kad ją galima ištekinti už vyro savo nuožiūra. Apskritai matant vien tik daugiakultūriškumo privalumus ir potencialą gresia pavojus nepamatyti jo prieštaravimų. Sąvoka *daugiakultūrė visuomenė* automatiškai nereiškia būvio, kai visi yra laimingi. Akcentuojant ir palaikant kultūrinius skirtumus netrukus galima sulaukti prieštaravimų su visuotinėmis žmogaus teisėmis, pavyzdžiui, pateisinant religinio fundamentalizmo apraiškas, vaikų ir moterų išnaudojimą. Žymaus olandų režisieriaus Theo van Gogh, kritikavusio moterų padėtį islamo šalyse, nužudymas 2004 m. parodė, kad gali būti prieita prie situacijos, kai kritikuoti mažumas yra kraštutiniai pavojinga. Ir tai nutiko Olandijoje, kuri imigrantams suteikė bene daugiausia laisvių ir galimybių visoje Europoje. R. Scruton teigia, kad daugiakultūriškumas pateikia pasaulį kaip įvairių kultūrų, vertybių kolekciją, tačiau rinktis vertybes, šio autoriaus nuomone, reiškia neturėti jokios kultūros ir vertybių. Jis teigia: „Jeigu kas nors man pasakys, kad šios kultūros žmonės pripažįsta vergovę, nes turi skirtingas vertybes, aš pasakysiu, kad ši kultūra yra bjauri“. Olandų sociologė M. J. de Jong palaiko tokį požiūrį teigdama, kad mažumos demokratinėje valstybėje gali rinktis tik iki tos ribos, kol paliečiamos esminės vertybės. Apskritai netrūksta mokslininkų, kurie mano, kad daugiakultūriškumas yra tik eilinis „etninis kičas“, palaikomas organizacijų ir asmenų, gaunančių iš to tiesioginę naudą. Tai lyg komercijos ir kultūrinės įvairovės mišinys „United Colors of Benetton“ reklamose, kurios mažai ką bendro turi su realiais etniniais ir rasiniais santykiais. Įvairūs kritiniai argumentai rodo, kad daugiakultūriškumo siekiai negali būti priimami apologetiškai (nekritiškai), ignoruojant socialinės integracijos problemas. Pastarųjų metų įvykiai daugelyje valstybių rodo tam tikrus pokyčius, nukreiptus į viešosios erdvės plėtimą privačiosios sąskaita ir didesnę mažumų kultūrinės raiškos visuomenėje kontrolę (Prancūzijoje, Olandijoje, Belgijoje ir kt.). Ne vienoje Rytų Europos šalyje pastebima, o kai kuriais atvejais dar labiau pagilėjo romų diskriminacijos problema, Rusijoje kelerius metus iš eilės fiksuojami rasiniai išpuoliai prieš išeivius iš Afrikos valstybių ir kt. Tokios tendencijos dar nerodo nusigržžimo nuo daugiakultūriškumo sampratos, greičiau tai natūrali nekritiško, kartais „perteklinio“ daugiakultūriškumo pasekmė, kai pažeidžiamos bendros viešosios srities vertybės ir kiekviena šalis, greta bendrų receptų, tokiomis sąlygomis turi rasti savitus problemų sprendimo būdus. Tikrai neverta laikytis įsikibus deklaratyvių daugiakultūriškumo klišių, daug svarbiau ieškoti adekvačių paramos formų toms mažumų grupėms, kurios to stokoja. Neracionalu, pavyzdžiui, siekti paneigti asmenų, priklausančių romų etninei grupei, sąsajas su narkotikų platinimo problema (šitaip neva kovojama su stereotipais), daug racionaliau taikyti tas socialinės politikos

priemonės, kurios padėtų šią problemą išgyvendinti: geresnis romų švietimas, aktyvesnė socialinė kontrolė ir kt.

Kaip yra Lietuvoje? Nepaisant įprasto, turistams ir pradinukams tinkamo teiginio apie mūsų šalies daugiakultūriškumą (pavyzdžiui, vadovėliuose ir lankstinukuose dažnai teigiama, kad Lietuvoje draugiškai gyvena daugiau kaip 100 tautų atstovai, nors tuo pat metu tik retas suaugęs lietuvis gali pasakyti, kas toks buvo Jascha Heifetz, Ch. Sutin, Vilniaus Gaonas ir daugybė kitų Lietuvos mažumų atstovų, žinomų visame pasaulyje), Lietuva šiuo metu etniniu ir kultūriniu požiūriu išlieka pastebimai vienaalytė valstybė. Formaliai joje yra gana gausios lenkų ir rusų bendruomenės, tačiau jos, taikliai A. Lieven (amerikiečių žurnalistas, daug laiko praleidęs Lietuvoje) pastebėjimu, yra labai supanašėjusios su tituline lietuvių etnine grupe. Šalyje iki šiol labai nedaug naujųjų imigrantų iš trečiųjų šalių, taip pat nedidelis skaičius pabėgėliams priskiriamų asmenų. Kartu socialiniai tyrimai jau kelerius metus iš eilės rodo, kad Lietuvos visuomenei savitų subkultūrų atžvilgiu aiškiai būdingos ksenofobinės, homofobinės, socialine distancija pasižyminčios nuomonės. Daugiakultūriškumo reiškinyje jo palaikymas apskritai yra sietinas su liberaliu demokratiniu kontekstu, kurio šaknys Lietuvoje taip pat yra labai silpnos. Todėl subtilių problemų svarstymas mūsų šalyje taip dažnai vis dar susijęs su gynybine laikysena ir trūksta elementarios pagarbos *kitokio* asmens identitetui. Ar Lietuva turi ieškoti savo daugiakultūriškumo modelio? Atsakymas būtų taip? Tik šis *taip* turi būti kritiškas, įvertinantis šalyje gyvenančių, apsigyvenančių ir apsigyvensiančių kultūrų savitumą. Daugiakultūriškumas turi tapti aktuali visuomenės ir specialistų „kalbėjimosi“ objektu, o šio leidinio pasirodymas – vienas kuklių bandymų paskatinti tokį „pašnekesį“.



Simono Švitros nuotr.

MITAI APIE PABĖGĖLIUS

Kai kurių minčių nederėtų pamiršti, ypač tų, kurios mums primena apie sunkiai išsikovotas vertybes. Vienaame savo eilėraštyje, skirtame Švedijos visuomenei, susirinkdavusiai kiekvieną pirmadienį Stokholmo aikštėje 1990–1991 m. paremti Baltijos valstybių išsilaisvinimą, rašiau: „Viešpatie, neleisk mums pavirsti vien tik objektyviais stebėtojais, nes taip lengvai būsime palaikyti nusikaltėliais ir, kai su Tavimi dalysiuos savo skausmu ir viltimi, nepamiršk ir kitų“.³ Kitame rašiau: „Melas, kad vieno nelaimė yra kito laimė, nes galiausiai nelaimė yra visiems vienoda. Ir ji bet kada gali pasibelsti į tavo duris.“ Niekas negali garantuoti, kad, neduok Dieve, netapsime pabėgėliais. Kas tokiu atveju pasirūpins mumis? Juk ir mūsų pabėgėliais kažkas rūpinosi, nors šnekėjome kita kalba, buvome kitokios kultūros.

Šiame skyriuje noriu supažindinti skaitytoją su keturiais pagrindiniais mitais apie pabėgėlius. Šiuos mitus komentuoja žurnalistai ir kiti žinomi visuomenės atstovai.

MITAS: PABĖGĖLIAMS LIETUVA – TIK TARPINĖ STOTELĖ IŠVYKTI Į KITAS EUROPOS SĄJUNGOS ŠALIS

Algimantas DIENINIS

Pabėgėlių priėmimo centro direktorius

1990 m. atgavę nepriklausomybę ir sukūrę laisvą valstybę, tapome visų pasaulyje vykstančių procesų dalyviai. Susidūrėme su problemomis ir iššūkiais, apie kuriuos izoliuoti Sovietų sąjungoje ir nežinojome. Laisvė, nepriklausomybė buvo kažkas gero, abstraktaus. Atrodė, kad atgavę nepriklausomybę tapsime ne tik geresni, bet išnyks ir mūsų ydos, nebus jokių finansinių problemų. Praėjus 19 metų daugelio žmonių romantinės svajonės subyrėjo ir sukėlė chaosą galvose. Supratome, kad laisva valstybė yra ne tik mūsų norų tenkintoja (ko daugiausia ir tikimasi), bet tai ir atsakomybė už nepriklausomos valstybės išlaikymą, gynimą ir įsipareigojimus laikytis žmoniškumo, padarumo, teisingumo principo, prisidėti prie opiausių pasaulio problemų sprendimo. Viena tokių problemų yra pabėgėliai. Karai, rasiniai ir religiniai



³ *Måndag klockan 12*. Timbro, Stockholm: 1991, p. 57.

konfliktai, politinės represijos veja iš savo namų 10 mln. žmonių, kurie prašosi paramos kitose šalyse. Lietuva – ne išimtis. Kiekvienais metais apsaugos Lietuvoje pasiprašo keli šimtai prieglobsčio prašytojų. 1996 m. įsteigtas Pabėgėlių priėmimo centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, atliekantis prieglobstį gavusių užsieniečių apgyvendinimo ir integracijos į Lietuvos visuomenę funkcijas. Lietuva ne tik siunčia migrantus į kitas pasaulio šalis, bet ir teikia apsaugą jos ieškantiems iš kitų pasaulio šalių atvykstantiems prieglobsčio prašytojams.

Ar Lietuva atvykėliams yra tik tarpinė stotelė? Šis klausimas nėra labai aiškus, matyt, už jo slypi dar keletas. Pirmiausia, ar tikslingai naudojamos lėšos, skirtos gavusiems prieglobstį išlaikyti? Ar negalima būtų prieglobsčio prašytojų nepriimti ar priimti jų mažiau? Antra, ar mes patys teigiamai vertiname savo valstybę ir šitaip klausdami bandome pateisinti savo nenorą gyventi Lietuvoje, didelę migraciją iš Lietuvos. Atvykėlis yra ne kiek ne blogesnis už išvykstančius į užsienį laimės ieškoti mūsų tautiečius: vieni padorūs, geri, kiti slepia savo praeitį, vieniems Lietuva – tarpinė stotelė, kitiems – būsimi namai, dar kitiems – laikina pastogė, kur tikisi pralaukti, kol pasibaigs negandos jų šalyje. Todėl ir vieno paaiškinimo, ko atvyko prieglobsčio prašytojai, nėra. Klausdami, ar Lietuva atvykėliams – tarpinė stotelė, dar kartą savęs paklauskime, kodėl taip prastai vertiname savo valstybę ir save, kad čia neatsiras norinčių gyventi atvykėlių? Aš tikiu, kad Lietuva – valstybė, kurios piliečių verta būti. Manau, kad ir prieglobsčio prašytojų, matančių perspektyvų Lietuvoje, yra ir jų daugės. Baigdamas norėčiau palinkėti, kad Lietuva nebūtų tarpinė stotelė pirmiausia mūsų šalies gyventojams. Norinčiųjų apsigyventi tuščioje vietoje tikrai atsiras.

MITAS: PABĖGĖLIAI KELIA GRĖSMĘ VISUOMENĖS SAUGUMUI

Ramūnas MATONIS

Policijos departamento prie VRM

Štabo Viešųjų ryšių skyriaus viršininkas

Dokumentai, susiję su prieglobsčio procedūromis, turi įslaptinimo režimais... Taigi daugiau informacijos gali pateikti Valstybės saugumo departamento arba Valstybės sienos apsaugos tarnyba.

Remiantis viešais policijos duomenimis galima teigti, kad Lietuvoje pabėgėliai grėsmės visuomenės saugumui nekelia. Pirmiausiai dėl to, kad prieglobstis suteikiamas tik keliolikai asmenų per metus, nors prašančiųjų yra nemažai. Taigi tokių asmenų nėra daug. Absoliuti dauguma gavusiųjų pabėgėlio statusą Lietuvoje yra čečėnų tautybės Rusijos piliečiai.

Daug duomenų apie prieglobsčio prašytojus galima rasti Migracijos departamento svetainėje.



Virginijus SAVUKYNAS

**LTV žurnalistas, interneto svetainės
www.lrt.lt vyriausiasis redaktorius,
2008 m. pripažintas tolerantiškiausiu
žurnalistu Lietuvoje**



Istorikai puikiai žino tokį reiškinį: antisemitizmas be žydų. Kai kuriais istoriniais periodais tam tikrose Vakarų visuomenėse būdavo labai gajus antisemitizmas, nors toje visuomenėje beveik nebuvo žydų.

Panašų fenomeną galima pastebėti ir Lietuvoje. Nors pabėgėlių Lietuvoje nėra daug, bet daugelis žmonių jų bijo, nenorėtų šalia gyventi.

Kodėl taip yra? Kodėl iš karto mūsų visuomenė nusprendė, kad pabėgėliai kelia grėsmę? Galima sakyti, jog visada bijoma to, kas nežinoma. O pabėgėliai – tai kitos kultūros žmonės, su savais papročiais, savo garbės suvokimu. Tačiau ar vien tik dėl nežinojimo kyla pabėgėlių baimė? Ar tai nerodo gilesnių mūsų visuomenės problemų?

Garsus filosofas Algis Mickūnas teigė, kad Lietuva greitai suklestėtų, jei kiekvienas iš mūsų prisimintų ne tik savo teises, bet ir pareigas. Tai labai taikli mintis. Mūsų visuomenei trūksta atsakomybės.

Politikai žada, tačiau mažai ką bando tesėti. Tad nieko naujo nepasakysiu teigdamas, jog per visus nepriklausomybės metus politikai įtvirtino nieko neįpareigojantį kalbėjimą, visišką atsakomybės atmetimą.

Politikų ir valdininkų neatsakomybė – tai tik viena pusė. Iš tiesų visai mūsų visuomenei trūksta atsakomybės. Jau seniai žinomi sociologiniai duomenys rodo, kad daugumai lietuvių nereikia jokios demokratijos. Tai, už ką kovojo prieš penkiolika ar tryliką metų, mielai iškeistų į autoritarinę santvarką – svarbu, kad lyderis jais pasirūpintų. Tačiau ar šis noras nerodo, kad kratomasi atsakomybės už save ir savo likimą? Beje, kiti sociologiniai tyrimai rodo, jog Europoje esame vieni iš mažiausiai pasitikinčių savo pačių jėgomis. Tad visiškai nenuostabu, kad aštuoni iš dešimt Lietuvos gyventojų atsakomybę už savo likimą suverčia valdžiai ir elitui. Visi šitie duomenys liudija, kad esame visuomenė be atsakomybės, tiesiog paniškai bijanti atsakomybės už savo likimą.

Esant tokiai situacijai labai populiarus „atpirkimo ožių“ ieškojimas. Kas kaltas dėl to, jog mums nesiseka? Kas kaltas, kad mes gyvename blogiau nei norėtume?

Tokiais „atpirkimo ožiais“ labai lengvai gali tapti pabėgėliai, kitokie, nepažįstami, keisti. Ir todėl baimė, jog pabėgėliai gali kelti pavojų visuomenei, kyla ne tiek iš pačių pabėgėlių, bet iš visuomenės. O jei visuomenė šitaip priešišškai nusiteikusi pabėgėlių atžvilgiu, labai tikėtina, kad ir pabėgėliai ilgainiui gali tapti priešiški mūsų visuomenės atžvilgiu. O tai tikrai niekam nenaudinga.

Ramunė VAIČIULYTĖ

***Dienraščio „Respublika“ vyriausiojo
redakatoriaus pavaduotoja***

Lietuvoje jau gerą dešimtmetį gyvena įvairių šalių pabėgėlių. Pasitraukę nuo karo, smurto, persekiojimo, teroro, politikos. Nuo savų papročių, savos žemės, savo laimės. Nuo savųjų.

Mes juos priimame pagyventi, tačiau į viską žvelgiame atsargiai. Atsargiai, nes bijome. O bijome todėl, kad jų visai nepažįstame. (Juk gal jie – nusikaltėliai, teroristai, vagys ir vagiūkščiai, melagiai ar tiesiog išlaikytiniai?) Kita bėda – neturime nei laiko, nei noro, nei jokio – net mažiausio – intereso tą kitą-kitokį pažinti.

O žinote, kad kažkas kažkada lygiai taip pat bijojo iš Vokietijos į JAV pabėgusio reliatyvumo teorijos autoriaus Alberto Einšteino? Iš Prancūzijos „savanoriškai tremčiai“ save pasmerkusio „Paryžiaus katedros“ autoriaus Viktoro Hugo? Iš Vokietijos į JAV bėgusios dainininkės Marlenos Ditrich? Iš tuometinės Čekoslovakijos į JAV pasitraukusio filmo „Skrudis virš gegutės lizdo“ kūrėjo Milošo Formano? Galiausiai į JAV išvykusios ištisos lietuvių pabėgėlių kartos, vadinamos egzodo vaikais?

Taip, yra visokių pabėgėlių, bet reikia pripažinti, kad didžiausias jų visų padarytas nusikaltimas yra, matyt, ne duonos kąsnio ar socialinių išmokų vagystė, o... pats pabėgimas, kuriame slypi ne tik tėvynės išsižadėjimas, bet ir žmogaus be vietos tragedija. Virtimas marginalu.

Marginalo bėda ta, kad jis niekam nereikalingas: išstumtas iš savųjų tarpo ir nepriimtas į grupę, kur norėtų pakliūti. Kitaip tariant, žmogus, kuris neturi galimybės žengti nei pirmyn, nei atgal. Bejėgis žmogus.

Akivaizdu, kad ne mums reikia saugotis pabėgėlių, bet jiems – mūsų. Ne tik dėl įgimto pasididžiavimo būti lietuviais. Ne tik dėl mūsų žmogiško atsargumo ir neapgalvotų poelgių. Veikia – dėl mūsų kvailumo ir nesugebėjimo būti šeimininkais. Tai ypač akivaizdu tarptautinės politikos arenoje, kur Lietuva, deja, atlieka tam tikrą vaidmenį. Draugės, kuri vilioja pasaulio galingiesiems nepalankius asmenis. Ne tam, kad juos apsaugotų, o tam, kad padėtų vėliau juos įkišti į čia pat veikiančius CŽV ir kitokius pasaulio galingųjų kalėjimus.



MITAS: PABĖGĖLIAI ATVAŽIUOJA UŽSIDIRBTI

Renata KULEŠ***Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro koordinatorė Lietuvoje***

Dabartinė migracijos struktūra yra itin sudėtinga, ją sudaro ne tik pabėgėliai, bet ir milijonai geresnio gyvenimo ieškančių ekonominių migrantų, taip pat prekyviai žmonėmis, kurie milijoninį verslą sukūrė iš žmonių, nebesitikinčių kitu būdu peržengti valstybių sienų, troškimų ir nevilties.

Pabėgėliai ir migrantai smarkiai skiriasi. Dėl šios priežasties jiems taikomos visai kitokios šiuolaikinės tarptautinės teisės normos net ir tada, kai jie iš vienos šalies į kitą keliauja tuo pačiu būdu. Migrantai, ypač ekonominiai, į kitas šalis keliasi siekdami užsitikrinti geresnę ateitį sau ir savo artimiesiems. Pabėgėliai savo šalį palieka tam, kad išgelbėtų savo gyvybę arba išsaugotų laisvę. Nuo karo ar persekiojimo bėgantys pabėgėliai dažnai patenka į tokias situacijas, kai tampa lengvai pažeidžiami. Jų neapsaugo gimtoji valstybė, dažnai nutinka taip, kad būtent jų šalies vyriausybė jiems kelia grėsmę. Valstybės, nepriėmusios pabėgėlių arba nesuteikusių jiems pagalbos, kai šie atvyksta į šalį, pasmerkia pabėgėlius mirčiai arba nepakenčiamam gyvenimui be teisių ir pragyvenimo šaltinio. Netgi tų žmonių, kurie palieka namus, nes bėga nuo potvynio, žemės drebėjimo ar kitų stichinių nelaimių, yra geresnė padėtis nei pabėgėlių, nes vyriausybės dažniausiai nusiteikusias padėti. Svarbiausi jų poreikiai – maistas, gyvenamoji vieta ir sveikatos priežiūros paslaugos, paprastai jie netampa pabėgėliais ir jiems nereikia prieglobsčio.

**Artūras RAČAS*****Naujųjų agentūros BNS vadovas***

Dauguma žmonių ieško, kur geriau. Turakai važiuoja į Vokietiją, Maroko gyventojai keliauja į Prancūziją, lietuviai ieško geresnio gyvenimo Airijoje, Didžiojoje Britanijoje ar Ispanijoje.

Nieko čia nepadarysi – todėl žmogus ir yra *homo sapiens*: jis mąsto, lygina ir renkasi prioritetus. Jei sava kalba, draugai ir kultūrinė aplinka pasidaro mažiau svarbu nei galimybė gauti didesnę atlyginimą – žmonės išvažiuoja... Dauguma jų, tiesa, žada sugrįžti. Ir dauguma negrįžta.

Tai – jokia naujiena. Taip būdavo ir prieš dešimt, ir prieš šimtą metų, kai lietuviai ieškojo geresnio gyvenimo JAV ar Pietų Amerikos valstybėse. Nemaža dalis jų taip pat niekada nebuvo grįžta.

***Andrius Ufarto nuotr.***

Negrįžo didžioji dalis ir tų, kurie Lietuvą paliko XX a. viduryje. Negrįžo, nes... tiesiog negalėjo grįžti. Išvykdami jie ieškojo ne geresnio gyvenimo, o tiesiog išgyvenimo. Jie paliko Lietuvą ne vaikydamiesi didesnio atlyginimo, o bėgdami nuo mirties.

Visa tai pasimiršo, nes 50 metų nuo pasaulio buvome atitverti siena, kuri neleido išvykti mums ir neleido atvykti pas mus. Gyvenome tarsi savotiškame rezervate, į kurį įleidžiamos tik turistų grupės.

Kai siena griuvo, tapome atviri pasauliui. Prabėgus keliolikai metų kai kuriems jo gyventojams – kaip ir daugiau nei prieš pusę amžiaus lietuviams – pasirodė, kad Lietuva gali tapti vieta išsigelbėti nuo mirties. Arba nuo nepakeliamo skurdo, kuris anksčiau ar vėliau taip pat baigiasi mirtimi.

Įdomu, kaip reaguotume, jei kas nors šiandien pasakytų, kad tada, daugiau nei prieš 50 metų, besigelbėdami nuo nacių ar sovietų ir Tėvynę paliekantys lietuviai galvojo vien apie didesnę uždarbę?

Tad kodėl šiandien kartais taip keistai reaguojame į tuos, kurie Lietuvą renka kaip vietą, kurioje galima išsaugoti gyvybę?

Turėtume didžiuliotis, kad galime kažkam padėti, o kažkodėl pavydime.

Turėtume džiaugtis, kad mumis pasitiki, o kažkodėl esame įtarūs.

Gal viskas per greitai, tad paprasčiausiai nespėjome susivokti ir būti laimingi padėdami kitiems?

MITAS: MAN NETEKS PATIRTI PABĖGĖLIO DALIOS

Agnė SKAMARAKAITĖ

„Žinių radijo“ atsakingoji laidų redaktorė

Lietuviai pabėgėlius, man regis, vertina panašiai kaip žydus. Mūsų šalyje gajus antisemitizmas be žydų, t. y. nemaža dalis žmonių nepažįsta nė vieno žydo, tačiau yra antisemitai. Nemažai žmonių taip pat nepažįsta nė vieno pabėgėlio, tačiau yra neigiamai nusiteikę jų atžvilgiu. Manau, yra kelios mitų apie pabėgėlius priežastys:

- esame gana provincialūs, mažai domimės tuo, kas vyksta kitose šalyse, nedaug žinome apie valstybes, iš kurių pabėgėliai atvyksta, apie politines sąlygas, apie priežastis, kodėl pabėgėliai bėga iš savo šalies;
- Lietuvoje pabėgėlių palyginti mažai, problemų dėl jų kyla ne tiek jau daug, o ir informacijos apie pabėgėlius trūksta. Taigi ir mūsų suvokimas apie pabėgėlių gyvenimą Lietuvoje ribotas, o dėl menko informuotumo formuojasi įvairūs gandai, spėlionės ir mitai;
- kartais mus pasiekia žinios, kaip valstybė remia pabėgėlius, kad skiria lėšų, pavyzdžiui, jų verslo pradžiai ir kt. Tokiu atveju Lietuvos gyventojai susierzina ir yra nepatenkinti, kad štai valstybė remia svetimus, o ne savuosius. Prie šio supriešinimo



neretai prisideda ir žiniasklaida, kuri, neįsigilinus į pabėgėlių gyvenimo realijas, pateikia neišsamią informaciją;

- esame Europos Sąjungos, NATO nariai. Jeigu ir susimąstome apie pabėgėlių dalį, mums regisi, kad XXI a. mums patiems taip negali atsitikti. Nors ir turime ne tokią seną okupacinę patirtį, prisimename arba žinome iš pasakojimų apie sovietų vykdytas represijas ir persekiojimus, tačiau, manau, dabar jaučiamės daugiau ar mažiau saugūs. Emocinio santykio nebuvimas, savęs neįsivaizdavimas pabėgėlio vietoje irgi yra viena iš neigiamo, stereotipais grįsto požiūrio į šiuos žmones priežasčių.



Ignó Jurkyno nuotr.

DAUGIAKULTŪRIŠKUMO NUOSTATOS TYRIMUOSE

Lietuvos vartotojų institutas 2009 m. atliko tris tyrimus⁴, kuriuose vienaip ar kitaip lietė klausimus, susijusius su pabėgėlių integracija į mūsų visuomenę, tuo pačiu ir su daugiakultūriškumu.

PABĖGĖLIS VISUOMENĖS AKIMIS – KAS JIS?

Visų pirma pradėkime nuo to, kaip visuomenė įsivaizduoja, kas yra pabėgėlis, ir kaip suvokia šios sąvokos turinį. Reprezentatyvaus sociologinio tyrimo klausimyne buvo klausimų, susijusių su įvairiomis pabėgėlių sąvokos interpretacijomis. Remiantis gautais atsakymais, galima teigti, kad pabėgėlį visuomenė įsivaizduoja šitaip: tai ieškantys geresnio gyvenimo sau ir savo vaikams, dažniausiai iš Artimųjų Rytų (Irano, Pakistano ir pan.) atvykę žmonės.

Pagrindinė problema, kurią pastebime minėtuose tyrimuose, – visuomenės abejonės dėl to, ar pabėgėlis yra ekonominis migrantas, ieškantis geresnių ekonominių sąlygų, ar vis dėlto tai asmuo, kuris atvyksta į Lietuvą dėl to, kad savo šalyje yra persekiojamas dėl politinių įsitikinimų, rasės, tautybės ir pan.

PABĖGĖLIS 2008 M. SPAUDOJE

Lietuvos vartotojų instituto atliktas reprezentatyvus sociologinis tyrimas parodė, kad visuomenė informacijos apie pabėgėlius daugiausia gauna iš televizijos (84 proc.), spaudos (45 proc.) ir radijo (34 proc.). Palyginti maža gyventojų dalis (19 proc.) apie pabėgėlius skaito internete. Atkreiptinas dėmesys, kad net 95 proc. aukščiausio ir vidutinio lygio vadovų, 91 proc. smulkiųjų verslininkų informacijos gauna iš televizijos, o iš spaudos – atitinkamai 51 ir 53 proc.

Informacijos iš pačių pabėgėlių yra gavę tik 3,5 proc. apklaustųjų, turėję tiesioginių kontaktų su jais. Bene daugiausiai bendravusiųjų su pabėgėliais yra tarp aukščiausio ir

⁴2009 m. buvo atlikti šie tyrimai: Pabėgėlių įvaizdis spaudoje, Reprezentatyvus visuomenės nuomonės tyrimas, kurio metu apklausti 1002 respondentai visoje Lietuvoje, ir Sociologinis prieglobstį gavusių užsieniečių nuomonės tyrimas, kurio metu apklausti 42 prieglobstį Lietuvoje gavę užsieniečiai.

vidutinio lygio vadovų (7,8 proc.) ir studentų (6,8 proc.), o smulkieji verslininkai iš viso nėra bendravę su šios grupės atstovais.

Taigi, kaip matome iš aukščiau pateiktų duomenų, pagrindinę informaciją apie pabėgėlius visuomenė gauna iš žiniasklaidos, todėl jos pateikiama informacija vaidina labai svarbų vaidmenį ne tik informuojant apie šią grupę, bet ir formuojant įvaizdį ir stereotipus.

Lietuvos vartotojų instituto 2008 m. regioninės ir respublikinės spaudos pagrindu atliktas tyrimas⁵ rodo, kad formuojami du pabėgėlių įvaizdžiai – teigiami ir neigiami. Kalbant apie šiuos du įvaizdžių tipus pastebėtina, kad teigiami įvaizdžiai yra labai silpni, dažnai balansuojantys ties teigiamų ir neutralių riba. O neigiami įvaizdžiai formuojami naudojant labai stiprias neigiamas pobūdžio charakteristikas ir stereotipus.

Žemiau pateikiami neigiami pabėgėlių įvaizdžiai, kurie atsispindėjo atrinktuose 2008 m. leidinių straipsniuose.

Neigiami pabėgėlių įvaizdžiai	Aprašymas
Nusikalstantys	Pabėgėliai vaizduojami kaip linę į nusikaltimus ar nusikaltėliai.
Išgeriantys	Prieglobstį gavę užsieniečiai paprastai nusikaltimus įvykdo neblaivūs, o ir apskritai jie mėgsta išgerti.
Valstybės išlaikytiniai	Akcentuojama, kad prieglobstį gavę asmenys gauna valstybės paramą. Tokiems argumentams paremti yra pasitelkiami nuomonių lyderiai, politikai.
Nenori mokytis lietuvių kalbos	Pabėgėliai nesuinteresuoti išmokti valstybinę kalbą, nes, viena vertus, jie gali susikalbėti, pvz., rusų kalba, kita vertus, nesirengia ilgai pasilikti Lietuvoje.
Neišsilavinę	Pabėgėliams klijuojama neišsilavinusių asmenų etiketė.
Lietuva – tik tarpinė stotelė	Lietuva nėra geidžiama šalis. Prieglobstį gavę užsieniečiai ją pasinaudoja kaip tarpine stotele tam, kad išvyktų į kitas ES šalis. Todėl jie nepuoselėja Lietuvos kultūros, nesistengia į ją įsiliėti.

1 pav. Neigiami pabėgėlių įvaizdžiai

⁵Tyrimo metu buvo pasirinkti 1) trys regioniniai laikraščiai: „Kauno diena“, „Elektrėnų kronika“, Jonavos rajono laikraštis „Naujienos“. Vienas pagrindinių regioninių laikraščių atrankos kriterijų – pabėgėlių bendruomenių koncentracija Kaune, Elektrėnuose, Jonavos rajone; 2) du respublikiniai dienraščiai: „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“. Atliekant tyrimą nagrinėti regioninių laikraščių („Kauno diena“, „Elektrėnų kronika“, „Naujienos“), respublikinių dienraščių („Lietuvos rytas“, „Respublika“) spausdintiniai ir internetiniai variantai (www.kaunodiena.lt, www.kronika.lt, www.lrytas.lt, www.respublika.lt). Jonavos laikraštis „Naujienos“ internetinio varianto neturi.

Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija, savo ataskaitoje⁶ apibūdindama 2008 m. situaciją ES, teigia, jog pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai yra ypač jautrūs neigiamai nuomonei. Minėtoje ataskaitoje pastebima, kad nepalanki nuomonė apie imigrantus paskutiniuoju metu sustiprėjo – ją pateikia ir politikai, ir žiniasklaida. „Užsieniečiai pristatomi kaip grėsmė visuomenės saugumui, nedarbo, augančių valstybės išlaidų priežastis.“⁷ Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija pabrėžia, kad krizės sąlygomis tokios tendencijos tik stiprės.

Teun A. van Dijk straipsnyje „Pasiūlymas daugiakultūriam masinių informavimo priemonių monitoringui“⁸ teigia, kad imigracija dažnai yra vaizduojama kaip rimta problema, grėsmė ir beveik niekada – kaip galimybė praturtinti kultūrą, Europos ekonomiką ir demografiją.

Lietuvos vartotojų instituto atliktas tyrimas tik patvirtino aukščiau išdėstytas mintis. Kuriami neigiami pabėgėlių įvaizdžiai ir stereotipai formuoja nuomonę, jog prieglobstį gavę užsieniečiai turi įtakos augančiam nedarbui, nes užima vietinių gyventojų darbo vietas, didina visuomenės nesaugumą, kadangi yra linkę į nusikaltimus, taip pat yra išlaikomi valstybės, todėl didėjant jų skaičiui, be abejo, didės ir valstybės skiriamos išlaidos šiai grupei. Apibendrinant tokį prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdžio pateikimą visuomenei būtina pasakyti, kad nėra nė vieno straipsnio, kuriame būtų aptartos naujai atvykusių asmenų problemos, tik akcentuojamas neigiamas jų poveikis socialiniam gyvenimui Lietuvoje.

Lietuvos vartotojų instituto atliktas tyrimas parodė, kad formuojant neigiamus įvaizdžius pabėgėliai dažnai traktuojami kaip temos, o ne kaip asmenybės ar konkrečius žmonės ir pateikiami per neigiamus įvaizdžius ir stereotipus.

Panagrinėkime mūsų analizuotų straipsnių antraštes: „Juodaodis kelia rūpesčių ir po mirties“ („Lietuvos rytas“), „Čečėnų kepyklos darbas nunyko“ („Respublika“), „Somalietis sudegė apleistame būste“ („Kauno diena“). Kaip matome iš pateiktų antraščių pavyzdžių, pabėgėliai visų pirma yra pateikiami kaip tam tikros tautybės ar rasės asmenys.

Ir juodaodžiai, ir čečėnų tautybės asmenys (tarp prieglobstį gavusių užsieniečių jų yra daugiausia per paskutiniuosius metus) tyrimo metu nagrinėtuose straipsniuose pristatomi kaip „problema visuomenėje“ – visų pirma kaip grėsmė visuomenės saugumui, nes jie yra konfliktiški ir linkę į nusikaltimus. Tai jau sukurti stereotipai. Apie minėtus čečėnų tautybės asmenų įvaizdžius Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija savo Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą (2005 m.) teigė: „Visuomeninės organizacijos informavo ECRI, kad pateikus antrąją ECRI ataskaitą padėtis šioje srityje nepagerėjo ir čečėnai dažniausiai žiniasklaidoje tampa paniekos arba neigiamo įvaizdžio formavimo objektu.“⁹ Net, atrodytų, ir toks teigiamas dalykas, kaip nuosavo verslo

⁶European Commission against racism and intolerance [interaktyvus]. Annual report on ECRI activities (covering the period from 1 January to 31 of December 2008) [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/annual%20report%202008.pdf>>.

⁷Ten pat, p. 10.

⁸Dijk, A. Teun. A proposal for multicultural media monitoring in Europe [interaktyvus]. *Electronic Journal of Communication*, 1995 [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cios.org/EJCPUBLIC/005/2/00529.html>>.

⁹Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija. Trečioji ataskaita apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d. Strasbūras: 2006 m. vasario 21 d., p. 30.

kūrimas, čečėnų rankose tampa neigiamu vaizdiniu, akcentuojant, kad valstybė skyrė tam tikrą paramą, o tokia parama ne kiekvienam Lietuvos nuolatiniam gyventojui yra prieinama ir dar neaišku, kaip čečėnų gali būti panaudota.

Įdomu, kad tokie visuomenės informavimo priemonių suformuoti neigiami įvaizdžiai, stereotipai gali turėti įtakos ir realiam prieglobsčių gavusių užsieniečių gyvenimui. Ekonominė ir socialinė tyrimų taryba (Jungtinė Karalystė) inicijavo eksperimentinį tyrimą, kurio metu rėmėsi straipsniais, pateikiančiais neigiamų ir teigiamų prieglobsčio prašytojų stereotipų. Sprendimus dėl prieglobsčio priimančius asmenis, darbdavius tyrėjai supažindindavo su neigiamais straipsniais laikraščiuose, o paskui imituodavo prieglobsčio prašymo procedūras ar bandymus įsidarbinti. Vertindami teigiamos ir neigiamos informacijos poveikį, tyrėjai nustatė, jog sukurti neigiami konkrečių prieglobsčio prašytojų įvaizdžiai, formuojami spaudoje, turėjo neigiamos įtakos ne tik sprendimams dėl galimybės gauti prieglobstį šalyje, tačiau ir bandant įsidarbinti.¹⁰ Teigiama informacija turėjo labai mažai reikšmės priimant sprendimus dėl prieglobsčio suteikimo ar priėmimo į darbą.

Nagrinėtuose straipsniuose nerasime tiesioginio kvietimo smurtauti ar tiesioginės diskriminacijos. Tačiau tam tikro etninio nepakantumo apraiškų tikrai nesunku rasti, nors jos nėra „atvirai ir tiesiogiai“ pristatomos. Dažnai tas apraiškas sustiprina pateiktos nuotraukos ar jų aprašas.

Atkreiptinas dėmesys, jog visuomenės patyrimas bendraujant su pabėgėliais yra mažas, kad atsvertų žiniasklaidos formuojamą nuomonę. Kaip jau aukščiau minėta, Lietuvos vartotojų instituto atliktas tyrimas parodė, kad tik 3,5 proc. apklaustųjų turi tiesioginio bendravimo su pabėgėliais patirties. Todėl darytina išvada, kad neigiami įvaizdžiai ir stereotipai turi nemažai reikšmės daugiakultūros visuomenės nuomonei, o jų griovimas yra sunkus ir ilgas procesas. Ir ne paskutiniąją vietą šiame griovimo procese turėtų užimti žiniasklaida.

Kaip jau buvo minėta, atlikto tyrimo metu nustatyta ir teigiamų įvaizdžių, kuriuos pateikė atrinkti leidiniai nagrinėtuose straipsniuose.

Teigiami įvaizdžiai	Aprašymas
Į Lietuvą atvyko dėl rimtų priežasčių (dėl karo)	Karas priverstė palikti savo šalį, tenka pradėti gyvenimą iš naujo, prisitaikyti prie svetimos kultūros ir papročių.
Patinka gyventi Lietuvoje	Lietuva – graži ir maloni šalis, todėl norėtų čia pasilikti ir įsitvirtinti.
Iš naujo kuria gyvenimą	Prieglobstį gavę užsieniečiai pradeda gyvenimą iš naujo, sunku susirasti būstą, darbą, pradėti verslą.
Noriai bendrauja (draugiški, vaišingi)	Nori užmegzti kontaktus su vietiniais gyventojais, progai pasitaikius vaišina savo nacionaliniais patiekalais.

2 pav. Teigiami pabėgėlių įvaizdžiai

¹⁰ Effects of the Media Priming Asylum-seeker Stereotypes on Thoughts and Behaviour. 2005, p. 14.

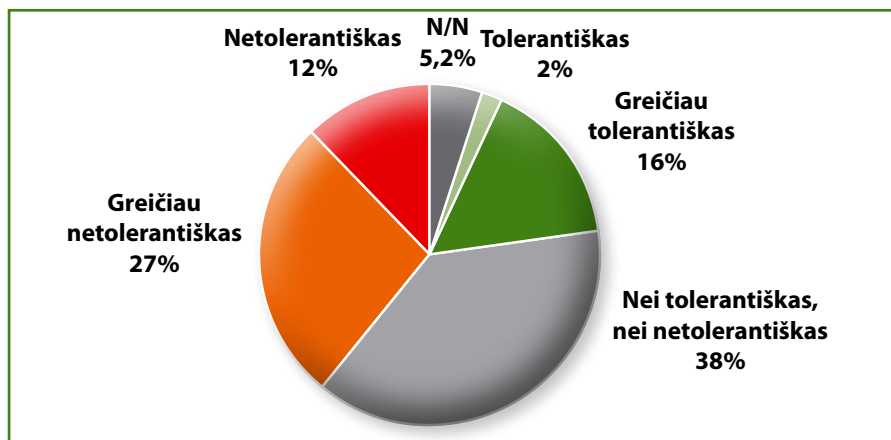
Teigiami prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdžiai yra kuriami teigiant, kad pabėgėliai gali būti naudingi Lietuvoje, patyrusioje didelę emigracijos bangą. Be to, jie siekia įsitvirtinti Lietuvoje, mokydami valstybinės kalbos, kurdami savo verslą, jiems nesvetimas atvirumas Lietuvos kultūrai, vaišingumas.

Atkreiptinas dėmesys, kad teigiami prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdžiai dažnai pasirodo užsakomuosiuose straipsniuose, tačiau savo turiniu jie nėra įtaigūs. Tai daugiausia pasakojamojo pobūdžio informacija apie vykdomus projektus ir jų rezultatus. Būtina pastebėti, kad šiuose straipsniuose beveik nėra pačių pabėgėlių nuomonės, jų liudijimų. Todėl net ir kalbant apie vykdytus projektus ir jų naudą prieglobstį gavusiems užsieniečiams, pateikiant duomenų apie tai, kaip buvo mokomasi valstybinės kalbos, kokie sukurti filmai, ši informacija menkai teikia teigiamą prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdį.

TOLERANCIJA VISUOMENĖS IR PABĖGĖLIŲ AKIMIS

Reprezentatyvus sociologinis visuomenės nuomonės tyrimas parodė, jog gyventojai, paklausti apie visuomenės nuomonę pabėgėlių atžvilgiu, atsakė, kad požiūris į juos yra netolerantiškas (39 proc.). Šiek tiek mažiau respondentų (38 proc.) teigė manantys, jog Lietuvos gyventojų požiūris yra neutralus, o nuostatą, kad Lietuvos gyventojų požiūris yra tolerantiškas, išreiškė mažiausiai respondentų, t. y. tik 18 proc. Kalbant apie tendencijas pastebėtina, kad daugiau neutralios nuomonės laikėsi apklaustieji iš didžiųjų miestų, t. y. 42 proc. respondentų manė, jog Lietuvos gyventojų požiūris į pabėgėlius yra nei tolerantiškas, nei netolerantiškas.

Mažesnių miestų gyventojai dažniau teigė (17 proc.), jog požiūris į pabėgėlius yra *netolerantiškas*. Tačiau iš tyrimo duomenų pastebima tendencija, kad asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, gana aukštas pajamas, taip pat linkę manyti, jog visuomenė yra netolerantiška pabėgėlių atžvilgiu.



3 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie toleranciją pabėgėliams

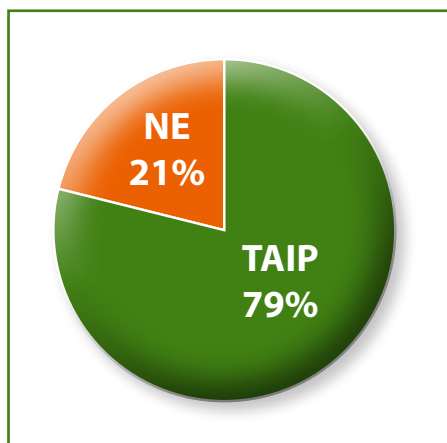
Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad respondentai, įgiję vidurinį ir specialųjį vidurinį išsilavinimą, gaunantys ne tokias dideles pajamas skaičiuojant vienam šeimos nariui (500–1 000 Lt), dažniau teigė, jog visuomenės požiūris į pabėgėlius yra tolerantiškas.

Atlikta Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių apklausa parodė, kad didžioji dalis respondentų (79 proc.) mano, jog Lietuvos gyventojai yra tolerantiški pabėgėliams – tai dažniau moterys, 36–55 metų amžiaus respondentai, įgiję vidurinį arba spec. vidurinį išsilavinimą, susituokę tyrimo dalyviai, gyvenantys Vilniuje, Klaipėdoje, Elektrėnuose, atvykę iš Rusijos ir Uzbekistano, Vietnamo pabėgėliai.

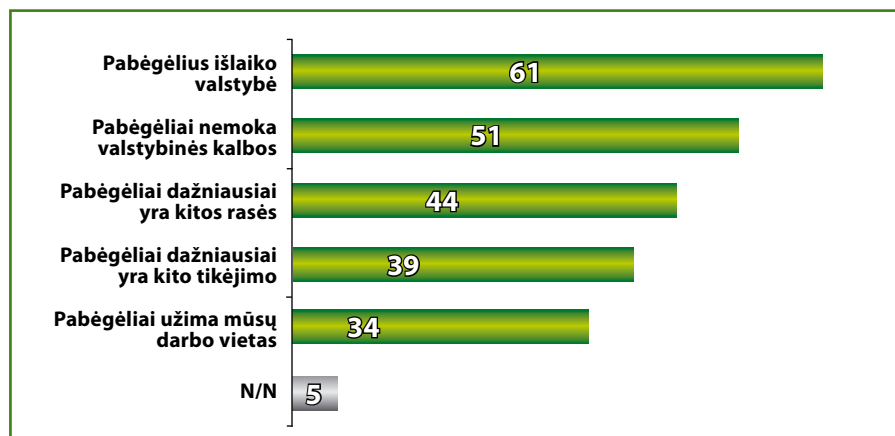
Neigiamos nuomonės laikosi 21 proc. tyrimo dalyvių: tai dažniau vyrai, 18–25 m. amžiaus grupės asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, gyvenantys Kaune, atvykę iš Nepalo, Libano, Somalio ir Afganistano.

Reikėtų pastebėti, jog iš Rusijos atvykę pabėgėliai labai teigiamai vertina Lietuvos gyventojų toleranciją jų atžvilgiu – tokios nuomonės yra net 93 proc. tyrimo dalyvių.

Taigi, kaip matome iš aukščiau pateiktų duomenų, Lietuvos gyventojų ir prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių nuomonės mūsų visuomenės tolerancijos pabėgėliams požiūriu labai skiriasi: 18 proc. Lietuvos gyventojų mano, kad visuomenė yra tolerantiška pabėgėliams, o tokią pat nuomonę išsakė net 79 proc. Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių.



4 pav. Pabėgėlių nuomonė apie Lietuvos gyventojų toleranciją jiems



5 pav. Lietuvos gyventojų nuomonė apie netolerancijos pabėgėliams priežastis (proc.)

Panagrinėkime, kokias visuomenės netolerancijos priežastis nurodo Lietuvos gyventojai ir prieglobstį gavę užsieniečiai.

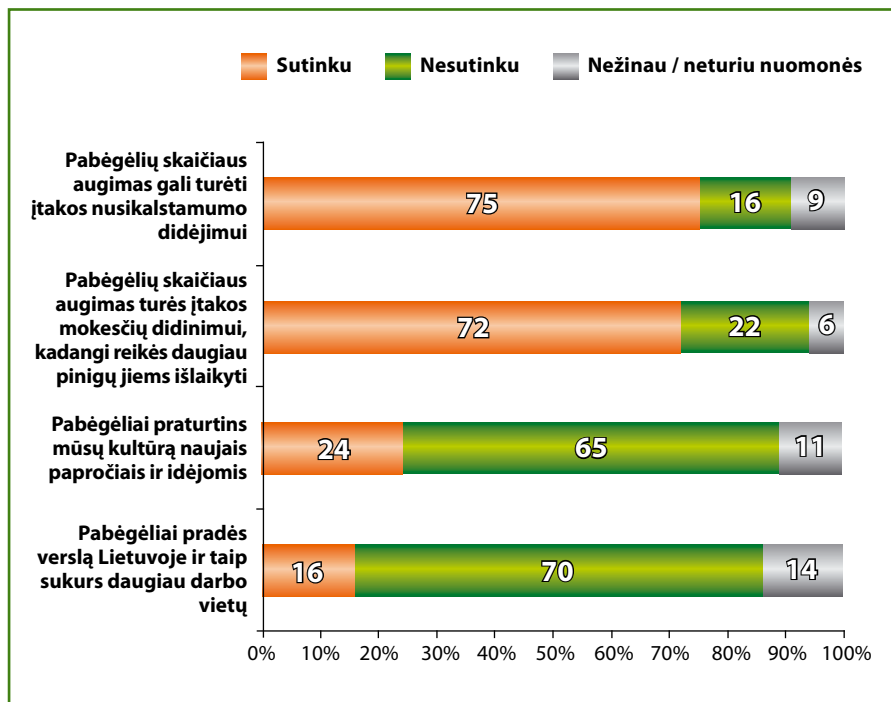
Į klausimą, kokios priežastys gali lemti netolerantišką Lietuvos gyventojų požiūrį į pabėgėlius, didžioji dalis respondentų atsakė, jog pagrindinė priežastis – pabėgėlius išlaiko valstybė. Šį atsakymą pasirinko net 61 proc. apklaustųjų.

Lietuvių kalbos nemokėjimą, kaip netolerancijos priežastį, nurodė 51 proc. respondentų. Tai antroji priežastis pagal pasirinktų atsakymų kiekį. Vadinas, bendravimo barjerai kalbos atžvilgiu gali itin stipriai sąlygoti tam tikrą atskirtį tarp vietos gyventojų ir pabėgėlių.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad rasė ir tikėjimas taip pat sąlygoja netoleranciją pabėgėliams: 44 proc. respondentų netolerancijos priežastimi įvardino kitą rasę, o kitą tikėjimą – 39 proc. apklaustų asmenų.

Dažnai tenka išgirsti, kad netolerancijos priežastis gali būti Lietuvos gyventojų nuomonė, jog pabėgėliai užima mums reikalingas darbo vietas. Atliktas tyrimas parodė, kad anksčiau minėta netolerancijos priežastis liko paskutiniojoje vietoje ir tesurinko 34 proc. tyrimo dalyvių atsakymų.

Lietuvos gyventojai, labai aiškiai nurodę netolerancijos priežastis, taip pat yra linkę manyti, jog pabėgėliai turės neigiamos įtakos šalies gyvenimui.

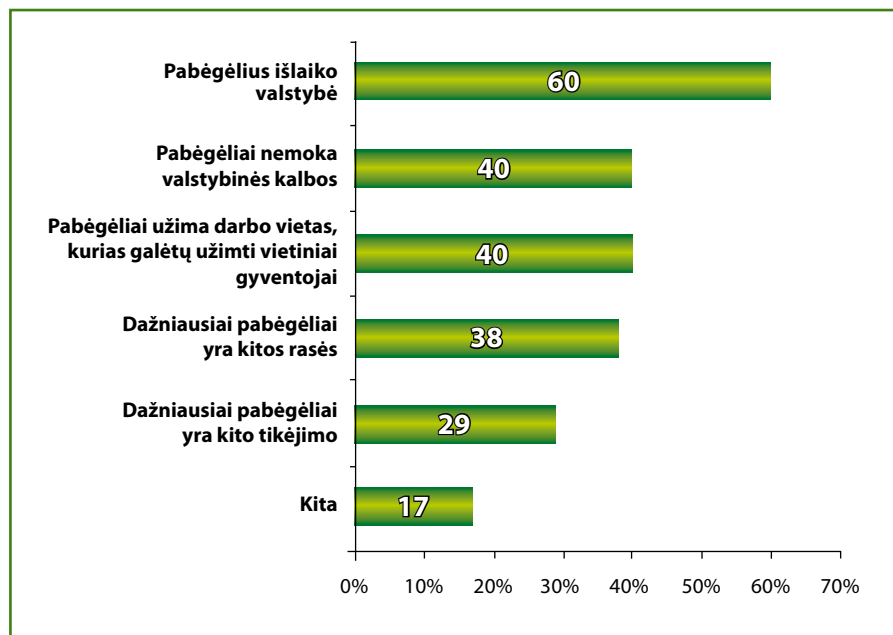


6 pav. Pabėgėlių įtaka šalies ateičiai

75 proc. apklaustų gyventojų mano, kad pabėgėlių skaičiaus didėjimas turės įtakos nusikalstamumo augimui, o 72 proc. respondentų nurodė, jog tai atsilies mokesčių didinimui, kadangi didėjant pabėgėlių skaičiui vis daugiau lėšų reikia ir jiems išlaikyti. Kaip matėme iš anksčiau pateiktų pavyzdžių, apklausti respondentai mano, jog pabėgėliams išlaikyti valstybė skiria nemažai pinigų, o tai yra viena iš svarbiausių netolerancijos priežasčių pabėgėlių atžvilgiu.

Lietuvos gyventojai gana kategoriški ir dėl nuostatų, jog pabėgėliai praturtins mūsų kultūrą. Net 65 proc. apklaustų asmenų nesutinka su teiginiu, kad prieglobstį gavę užsieniečiai praturtins mūsų kultūrą naujais papročiais ir idėjomis, o 70 proc. jų netiki, jog pabėgėliai pradės verslą Lietuvoje ir šitaip sukurs daugiau darbo vietų.

Šiuo metu Lietuvos visuomenė sensta, taigi ateityje ir ES, ir Lietuvoje gali pristigti darbo jėgos, taip pat bus sunku išlaikyti senyvo amžiaus žmones, mokant jiems pensijas. 63 proc. Lietuvos gyventojų mano, jog net ir anksčiau minėtais atvejais nebūtų pateisinami sprendimai sukurti palankias sąlygas pabėgėlių integracijai, siekiant, kad jie pasilikėtų mūsų šalyje. Didžioji dauguma respondentų (79 proc.) palaiko nuomonę, kad sprendžiant darbo jėgos trūkumo problemas reikėtų skatinti šeimas turėti daugiau vaikų. 74 proc. nesutinka su teiginiu, jog reikėtų didinti išėjimo į pensiją amžių.



7 pav. Pabėgėlių nuomonė apie Lietuvos gyventojų netolerancijos jų atžvilgiu priežastis

Sociologinis prieglobstį gavusių užsieniečių tyrimas parodė, kad dauguma (60 proc.) respondentų yra įsitikinę, jog pagrindinė Lietuvos gyventojų netolerancijos priežastis yra ta, kad pabėgėlius išlaiko valstybė. Tokios nuomonės dažniau laikosi moterys, 26–35 m. amžiaus pabėgėliai, nesusituokę, gyvenantys Kaune, atvykę iš Afganistano, Uzbekistano, Libano, Somalio ir Vietnamo.

Antroje vietoje (40 proc.) pagal atsakymų skaičių atsidūrė dvi visuomenės netolerancijos priežastys: valstybinės kalbos nemokėjimas ir tai, kad pabėgėliai užima darbo vietas, kurios tektų vietiniams gyventojams. Pastarąją nuomonę labiau palaiko vyrai, aukštąjį išsilavinimą turintys pabėgėliai.

Priežastys, susijusios su tikėjimu ir rase, susilaukė mažesnio pritarimo ir atitinkamai sudaro 38 proc. ir 29 proc. Tai rodo, jog kitos rasės aspektas gali būti didesnė Lietuvos gyventojų netolerancijos priežastis negu tikėjimas. Tikėjimą, kaip netolerancijos priežastį, dažniau nurodė moterys, asmenys, gyvenantys Elektrėnuose, iš Libano ir Afganistano atvykę pabėgėliai. Kitos rasės aspektus dažniau minėjo vyrai, įgiję aukštąjį išsilavinimą, nevedę, Kaune gyvenantys asmenys. Lyginant pagal atvykimo šalį išsiskyrė atsakymai tų respondentų, kurie nėra iš Rusijos Federacijos Čėčenijos Respublikos – jie antrąją (71 proc.) netolerancijos priežastimi įvardino kitą rasę.

Pateikti duomenys rodo, kad Lietuvos gyventojų ir Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių nuomonė dėl visuomenės netolerancijos priežasčių mažai skiriasi pagal apklaustųjų teikiamą svarbą.

Taigi Lietuvos vartotojų instituto tyrimai parodė, kad prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių integracija turi nemažai probleminių aspektų – žiniasklaida formuoja stiprius neigiamus įvaizdžius, o ir visuomenės požiūris nėra palankus šiai socialinei grupei.





Sauliaus Žiūros nuotr.

„Rasinė diskriminacija reiškia kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje.“¹¹

PABĖGĖLIŲ ATSPINDYS ŽINIASKLAIDOJE

Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 1 straipsnyje pateikiamas rasinės diskriminacijos apibrėžimas: „Rasinė diskriminacija reiškia kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje“. Ne veltui pradėjau skyrių šiais žodžiais. Pridėję ranką prie širdies prisipažinkime, ar net geriausiajam iš mūsų nekilo nerami mintis į tą patį namą įsikėlus ne lietuviška pavarde apdovanotam naujam kaimynui. O jei dar ir ne tos odos spalvos, išpažįstantis visai kitokią religiją... Juk jie elgiasi kitaip, jų patiekalai visai kitokie ir skleidžia mums naują kvapą. Neramu ar ne?

O kaip šis neramumas veikia žurnalistą? Jis arba ji, mes juk nesame kilę iš kitos planetos? Ir tos psichikos būsenos keliamos emocijos dažnai prieštarauja sąmoningai savo paties kuriamam tolerantiško ir jokiais būdais ne rasistiškai nusiteikusio žmogaus įvaizdžiui. Todėl žinodami, kad mūsų, žurnalistų, rankose yra sutelkta galia plunksna perteikti visuomenėje vykstančius procesus plačiam informacijos vartotojų ratui, turime aiškiai suvokti kiekvieno mūsų žodžio reikšmę ir įtaką skaitytojui. Ypač rašydami apie tokias lengvai pažeidžiamas grupes kaip pabėgėliai. Akivaizdu, kad žiniasklaidoje galima pastebėti rasistinių stereotipų, kurių ne tik nebandoma paneigti, bet ir atvirščiai – reikalaujant redaktoriui ar savininkui tais stereotipais spekuliuojama. Kaip tokiu atveju elgtis žurnalistui?

Dėl mažo pabėgėlių skaičiaus Lietuvos žiniasklaidoje dažniausiai liečiamos etninių mažumų problemos. Skaitant straipsnius apie jas, susidaromas principinis vaizdas

¹¹Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo [interaktyvus]. *Valstybės žinios*, 1998-12-09, Nr. 108-2957 [žiūrėta 2009 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=64266>.

pabėgėlių tematika, nekokybiškai pateiktas jų aprašymas žiniasklaidoje, nes vertinimo kriterijai, nuostatos, klaidos, ksenofobijos ir rasizmo apraiškos yra tos pačios etninių mažumų ir pabėgėlių atžvilgiu. Tikiuosi, kad žemiau dėstomos mintys atkreips dėmesį į tiesiogines ar netiesiogines rasizmo apraiškas straipsniuose ir kitose žiniasklaidos priemonėse.

PABĖGĖLIAI IR ŽURNALISTO ETIKA

Taigi didžiąją dalį informacijos apie pabėgėlius Lietuvos pilietis gauna tik per žiniasklaidos kanalus. Juk ne kiekvieną dieną Lietuvoje pabėgėlį sutiksi kur nors gatvėje ar darbo vietoje, kai jų yra labai nedaug. Tai patvirtina 2008 m. atlikto reprezentatyvaus sociologinio tyrimo duomenys.¹² Į klausimą „Ar Jums kada nors teko girdėti, matyti ar bendrauti su pabėgėliais? Jei taip, tuomet kur ir kaip?“ respondentų atsakymai pasidalijo šitaip: „mačiau per televiziją“ – 68 proc., „skačiau laikraštyje“ – 37 proc., „girdėjau per radiją“ – 32 proc., „skačiau internete“ – 13 proc., „yra tekę kalbėtis“ – tik 3 proc., „pažįstu asmeniškai“ – tik 2 proc., „pasakojo draugai, kaimynai“ – 12 proc. Matant tokią statistiką akivaizdu, kad nuo žiniasklaidos atstovų intelektualinio pasirengimo ir gebėjimo suprantamai atspindėti, pavyzdžiui, pabėgėlių padėtį priklausys ir skaitytojo informavimas – švietimas. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos organizuotame seminare žurnalistams buvo sakoma: „Informacija apie pabėgėlius Lietuvos žiniasklaidoje dažnai pateikiama ne visai teisingai ir objektyviai. Rašant apie pabėgėlius, nevengiama negatyvių epitetų, priešiško, o neretai ir kaltinimų dėl sunkios Lietuvos ekonominės padėties ir tokių negerovių, kaip narkomanija ar nusikalstamumas, plitimo.“¹³

Ir iš tikro, kaip jau minėjau įvade, nevengiama kurti arba skleisti akivaizdžių mitų ar stereotipų. Toliau pateiksiu konkretaus straipsnio pavyzdį, kuriame autorius supažindina skaitytojus su politiko ir Seimo nario Juliaus Veselkos mintimis, jo lūpomis teigdamas, neva pabėgėliai tik naudojami socialinėmis išmokomis.

„Mutumba mielesnis už Joną“, „Respublika.lt“, 2008-09-12. „Juk daugybė žmonių gauna 800 litų per mėnesį, turi patys išlaikyti savo vaikus, o tas sėdi nieko nedirbdamas, gauna triskart daugiau.“¹⁴

Politikas akivaizdžiai remiasi stereotipais. Autoriui nekilo mintis giliau pasidomėti esama ir nesunkiai prieinama informacija pabėgėlių tema, jis nepateikia kitų ir kitaip mąstančių politikų argumentų ar komentarų. Juk galima, tarkim, pasiskambinti į Pabėgėlių priėmimo centrą ar kitą su pabėgėliais dirbančią instituciją ir ten gauti reikiamos

¹² Leončikas, Tadas; Tamošiūnas, Tadas; ir Žibas, Karolis. *Prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdis Lietuvos visuomenės požiūriu* [interaktyvus]. 2008 m. [žiūrėta 2009 m. liepos 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rppc.lt/files/323/ataskaita_ppt.ppt#391,2,VADAS>.

¹³ *Pabėgėliai pasaulyje ir Lietuvoje* [interaktyvus]. 2003 m. gegužės 30 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/religija/informacija/islam/puslapis/2694>>.

¹⁴ *Mutumba mielesnis už Joną* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Respublika.lt“, 2008 m. rugsėjo 12 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvas_politika/mutumba_mielesnis_uz_jona/>.

informacijos. Taigi kaip gali žurnalistas ar redaktorius kalbėti, kurti laidas, rašyti straipsnius apie pabėgėlius, nesiteikdamas pasidomėti elementaria informacija? Matyt, gali. Kodėl? Mano subjektyvus atsakymas: viena vertus, žiniasklaidos savireguliacijos trūkumas, kita vertus, teismų nesugebėjimas remiantis įstatymais bausti prasižengusius žiniasklaidos atstovus už rasinės neapykantos, ksenofobijos, homofobijos ir antisemitizmo skatinimą.

Dažniausiai žiniasklaidoje (bent jau rengiant šią knygą) nesiryztama visiškai atvirai skleisti stereotipų, nukreiptų prieš „kitokius“. Imamasi kitų priemonių, kartais net ir ne iš blogos valios. Pasižiūrėkime į vieną „Lietuvos ryto“ dienraščio antraštę. Straipsnyje kalbama apie pabėgėlį A. Achmedą Hassaną iš Somalio.

„Juodaodis kelia rūpesčių ir po mirties“, „Lietuvos rytas“, 2008-02-04. „Juodaodis kelerius metus gyveno Kauno nakvynės namuose.“¹⁵

Nors pats turinys (kalba ėjo apie žuvusį benamį somalietį) iš pirmo žvilgsnio atrodo pateiktas beveik korektiškai, išsamiai (net įdėtas nedidelis skyrius apie politinę padėtį Somalyje), bet pavadinimas dviprasmiškas, provokuojantis. Iš jo galima suprasti, kad ne tik gyvas būdamas „juodaodis“ turėjo problemų su policija, bet dar ir po mirties visiems kelia rūpesčių. „Juodaodis“ – taip žuvęs somalietis ne vieną kartą pavadintas ir pačiame straipsnyje. Tai kas kelia tą rūpestį? Juodaodis? Bet juodaodžių yra daugybė, todėl perskaičius antraštę galima pamanyti, kad visi juodaodžiai net ir po mirties kels rūpesčių. Tad kodėl straipsnio autorius, straipsnyje žuvusįjį vadinęs vardu, staiga nusprendė atkreipti dėmesį ir į jo kūno spalvą? Ar tai neakivaizdaus rasizmo pavyzdys, ar tik nekaltas noras atkreipti dėmesį tokiu pigiu būdu? Apie neakivaizdų rasizmą ir rasizmo sklaidos mechanizmus liudija ir Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro atliktas tyrimas (2006 m.): „Rasizmas žiniasklaidoje dažnai nėra akivaizdus, o greičiausiai yra numanomas nagrinėjant vyraujančias reprezentacijas, apibendrinančias ar pagrindžiančias teiginius, kurie apibendrinami visos grupės atžvilgiu, tam tikrai grupei priskiriant tik tam tikras kategorijas ar markerius, pabrėžiančius (įvardijančius) socialinius skirtumus.“¹⁶

Kaip matėme iš pateiktų dienraščių „Lietuvos rytas“ ir „Respublika“ straipsnių pavyzdžių, žurnalistai dažnai neskiria skirtingų apibrėžimų – pabėgėlio statusas, papildoma apsauga, jų neaiškina skaitytojui. Taigi žiniasklaidos ir konkrečių žurnalistų vaidmuo teigiant ir netgi kuriant „kitokio“ žmogaus ar „kitokių“ žmonių grupių įvaizdį visuomenėje turi būti suvokiamas ypač atsakingai. Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro atlikto tyrimo skyriuje „Žiniasklaidos vaidmuo skleidžiant rasistinį ir etninį nepakantumą“ (2006 m.) kaip tik ir atkreipiamas dėmesys į žiniasklaidos kaip tarpininko vaidmenį ne tik tarp informacijų šaltinio ir informacijos vartotojo, bet ir tarp informacijos objektų ir informacijos gavėjų.¹⁷ Tai reiškia, kad skaitytojui, savo kasdieniame gyvenime niekada nesusidūrusiam su pabėgėliais, gali būti pateikiamas iš socialinio,

¹⁵ Karaliūnas, Arūnas. Juodaodis kelia rūpesčių ir po mirties, *Lietuvos rytas*, 2008 vasario 4 d., nr. 28.

¹⁶ Beresnevičiūtė, Vida; ir Frėjutė-Rakauskienė, Monika. Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė, *Etniškojo studijos*, 2006; nr. 1, p. 21.

¹⁷ Ten pat, p. 19.

kultūrinio konteksto išimtas pavyzdys (pabėgėlis tik kaip objektas), kuris savo ruožtu paneigs arba patvirtins skaitytojo nuostatas pabėgėlių atžvilgiu. Kai kurios žiniasklaidos priemonės, spekuliuodamos rasistiniais skaitytojo jausmais, kaip tik panašiais būdais ir bando „prirakinti“ prie savo leidinio tam tikrus ištikimus skaitytojus.

„Europa dovanos pabėgėlių“, „Respublika.lt“, 2008-06-19. „Nelegalių imigrantų ir pabėgėlių problemų kamuojamos didžiosios ES valstybės rado būdą, kaip jas išspręsti. Europos Komisija nutarė, kad imigrantų turinčios šalys jais turės „pasidalyti“ su jų neturinčiomis.“¹⁸

Tokią antraštę ir paantraštę perskaičiusio skaitytojo vaizduotėje turėtų susidaryti siaubingas vaizdas, kad mūsų šalį tuojau užplūs imigrantų ir pabėgėlių minios. Tiesą sakant, taip straipsnyje ir rašoma: „Užplūs migrantai“, „Briuselis spręs už mus“. Tačiau apie tai, kad EK Komunikatas dėl bendros ES pabėgėlių politikos¹⁹ tėra neįpareigojantis dokumentas, kalbama tik straipsnio pabaigoje. Šitaip suformuluotas straipsnis yra nesąžiningai pateiktos informacijos pavyzdys, turintis suponuoti kritišką požiūrį į ES ir jos biurokratus Briuselyje, tuo pačiu nuteikdamas prieš imigrantus ir pabėgėlius.

Taigi straipsnių antraštės turi aiškiai nusakyti straipsnio turinį nespekuliuojant etnine kilme, odos spalva ar rasistine potekste. Tokiomis minėtomis antraštėmis sąmoningai arba nepagalvojant skleidžiamas nepakantumas. Tai pabrėžia ir Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centro atlikti tyrimai: „Atsižvelgiant į rasinio ir etninio nepakantumo raiškos formas ir jų įvairovę, taip pat į nepakantumo apraiškas tekste, kurios tiesiogiai gali būti nematomos (dėl paviršinių ir giluminių teksto struktūrų), bet dažnai atsispindi paviršinėse teksto struktūrose, tokiose kaip straipsnio pobūdis, antraštės, spausdinamos nuotraukos ar parašai po jomis.“²⁰

STEREOTIPAI

Tarptautinių žodžių žodynas šitaip pateikia stereotipo sąvoką: „Stereotipas (*stereo-* + *gr. typos* – atspaudas, pėdsakas) – visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors daikto, asmens, institucijos ir pan. vaizdinys, dažnai paremtas netikromis žiniomis, bet palaikomas tradicijų ir nekeičiamas.“ Paprasčiau tariant, banali, nuvalkiota schema, šablonas.

¹⁸Nagelė, Danas. *Europa dovanos pabėgėlių* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Respublika.lt“, 2008 m. birželio 19 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvas_politika/europa_dovanos_pabegeliu/>.

¹⁹*Naujas Europos bendros imigracijos ir prieglobsčio politikos etapas* [interaktyvus]. Europos Komisija, 2008 m. birželio 17 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/17062008_imigracija_ir_prieglobstis_lt.htm>.

Taip pat žr.

Santrauka piliečiams: Bendrieji ES imigracijos politikos principai [interaktyvus]. Europos Komisija [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/documents/17062008_sp_imigracija.doc>.

²⁰Beresnevičiūtė, Vida; ir Frėjutė-Rakauskienė, Monika. Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė, *Etniškumo studijos*, 2006; nr. 1, p. 25.

Išskyrčiau šią temą, nes stereotipų žiniasklaidoje, liečiančioje pabėgėlių temą, pasitaiko labai dažnai, mat jie plačiai paplitę ir mūsų visuomenėje. Taip pat pasitaiko atvejų, kai Lietuvos žiniasklaidoje stereotipai vartojami nesusimąstant arba norint supaprastinti aptariamąjį asmenį, primetant jo tam tikrus veiksmus ar elgesį visai to žmogaus etninei ar socialinei grupei. Dažniausiai vartojami apibūdinimai: „Visi“ arba „Jie“. Toks apibūdinimas sustiprina stereotipus: „Visi ... musulmonai, visi ... čečėnai, visi ... pabėgėliai“, „Jie ... tokie“ ir taip toliau. Skaitant straipsnį „Europa dovanos pabėgėlių“ ir kitus panašios konstrukcijos rašinius, aiškiai matyti, kaip kuriami ir nauji stereotipai, kuriuose Briuselis, tai yra Europos Sąjunga, primetusi mums savo pabėgėlių politiką, užplukdys mus pabėgėliais. Tokie stereotipai „sėkmingai“ naudojami ypač televizijos humoro laidose, tiesiogiai arba dėl laiko stokos ir riboto formato rodomas pabėgėlio ar etninės grupės atstovo „pavyzdys“ naujienų laidose. Viena, šaržuoti priklausomybę kuriai nors etninei grupei, visai kita, suteikti vertybinę rasistinę potekstę naudojantis negatyvaus pobūdžio stereotipais. Nuo tokių supaprastintų neigiamų ar nekorektiškų stereotipų žiniasklaidoje ypač sunku apsiginti negausioms, savo visuomenės informavimo priemonių ar žurnalistų neturinčioms tautinėms grupėms ir pavieniams asmenims, pabėgėliams, nes ne visada pateikiama aprašomų mažumų ar pabėgėlių nuomonė.

KODĖL INTERNETAS?

Naujosios komunikacijos technologijos – interneto – svarbiausias patrauklumas – ne tik informacijos prieinamumas ir jos gausa, bet ir interaktyvumas. Paauglys, kalbėdamas apie internetą, sako maždaug taip: „Jėga! Tipo nerealiai!“ Viename iš *Newscientist.com* numerių (2009-05-01) teigiama, kad internetas „auga“ apie milijardą puslapių per dieną. Išties tai jėga ir tikrai nereali. Akimirksniu pateiktas klausimas, mintis ar nuomonė tuojau sulaukia atsako. Žurnalistas ar apžvalgininkas, pateikęs savo nuomonę, gali ne tik tuojau pat sukelti emocijų ir minčių audrą, bet ir išvysti tų emocijų ar minčių atgarsius komentaruose. Ne vietoje padėtas daugtaškis ar potekstė tuojau pat bus pasigauta ir transformuota pagal kiekvieno suvokimą. Tai ypač pastebima, kai kalbama tokiomis temomis, kaip etninės mažumos, pabėgėliai. Šias temas dalis skaitytojų supranta kaip grėsmę jų tautiškumui.

Kita vertus, kalbant apie pabėgėlius galima internetu suburti humanistiškai nusiteikusius skaitytojus, kurie savo ruožtu, kaip žurnalisto teksto komentatoriai, inicijuotų diskusijas su ksenofobiškai nusiteikusiais komentatoriais.

Taigi šio šimtmečio žurnalisto profesijai internetas tapo rimtu iššūkiu. Jau šiandien matome, kaip garsiausi pasaulio dienraščiai vienas po kito pralaimi internetui. Rezultatai, pasak JAV Harvardo universiteto žiniasklaidos tyrėjo profesoriaus Thomo E. Pattersono, yra labai neraminantys. Ištyręs 2007 m. 160 interneto portalų pastebėjo drastišką dienraščių skaitytojų mažėjimą visoje JAV.²¹

²¹ Atkins, Williams. *Study finds Internet a stiff competitor to newspapers, TV news* [interaktyvus]. 2007 m. rugpjūčio 18 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.itwire.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=14048>.

Ar pralaimės internetui ir žurnalisto profesija? Atsakymas – taip. Jeigu nesuvoksime interneto, kaip informacinės priemonės, privalumų. Pavyzdžiui, apie pabėgėlius rašančiam žurnalistui internetas yra puiki priemonė gilintis į pabėgėlių problematiką, susipažinti su įvairių pasaulio šalių pabėgėlių politika. Gerai pasirengęs žurnalistas kelia ir žurnalisto autoritetą. Tik žurnalistas, turintis autoritetą net tarp ir su juo nesutinkančių skaitytojų, visuomet atkreips dėmesį į savo tekstus. Apie tai kalbėsiu skyrelyje „*Blogeris* prieš žurnalistą“.

BLOGERIS PRIEŠ ŽURNALISTĄ

Noriu dar kartą atkreipti dėmesį į tai, kad *blogerių*²² kasdien daugėja atitinkamai didėjant interneto svetainių skaičiui. Tai reiškia, kad nepakantumo idėjos, neigiamos nuostatos pabėgėlių ir kitų etninių mažumų ar socialinių grupių atžvilgiu per tuo tikslu sukurtus portalus ar ištais jų tinklą, turintį milijonus skaitytojų, pasiekia daug didesnę sklaidą negu dienraščiai. Kalbu apie *blogerius*, platinančius galimai rasistinę propagandą prieš pabėgėlius ir etnines grupes tokiuose tinklalapiuose, kaip „White honor“²³ ir lietuviškame kontekste – „Vieningasis lietuvių nacionaldarbininkų sąjūdis“²⁴. Čia pateikti kraštutinių pažiūrų organizacijų tinklalapiai. Bet yra ir tokių, kurių *blogeriai* netiesiogiai, potekstėje, besiremami šovinistinėmis idėjomis, skleidžia ksenofobiją.

Kita vertus, kuriasi ir tokie *blogai*, kuriuose žmonės diskutuoja iš esmės visomis temomis ir apie visas problemas. Taip pat ir pabėgėlių tema. Išvengti konfliktinių ar aštrių temų neįmanoma, matyt, ir nereikia. Tačiau diskusijos ir nuomonės turi būti reiškiamos etiškai. Įvairių nuomonių galima rasti ir tokiuose *bloguose* kaip *www.euroblogas.lt*. Tokio pobūdžio *blogai* skirti visuomeninėms diskusijoms, kurios nebūtinai randa vietos tradicinėje žiniasklaidoje.

Tuoju kyla klausimas: kuo skiriasi žurnalistas nuo internetinio dienoraščio rašytojo (*blogerio*)? Nepatvirtintais duomenimis, *blogus* rašo daugiau kaip 100 milijonų žmonių?²⁵ Atsakysiu: aš, skaitytojas, dažniausiai nežinau, kokiomis vertybėmis, principais remiasi ar vadovaujasi tas *blogeris*. Kas apibrėžia jo atsakomybę skaitytojui? Kas jam nurodo, kokiais pagrindais ir kaip naudoti gautą informaciją? Kur ji tampa asmenine nuomone, kur ji nupirktą *blogerį* remiančios kompanijos, o kur – patikrinta pagal visas žurnalistinės profesijos taisykles, remiantis žurnalistine etika? Iš ko ir kokios kokybės šaltinių *blogeris* semiasi žinių? Juk kalbame apie pasitikėjimą ir patikimumą.

²²Skyriai „*Blogeris* prieš žurnalistą“ ir „Interaktyvumas“ parašyti mano straipsnio, publikuoto naujienų portale „Alfa.lt“, pagrindu. Vinokuras, Arkadijus. *Žurnalisto profesijos išlikimo perspektyva* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Alfa.lt“ [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/10274465/?Zurnalisto.profesijos.islikimo.perspektyva=2009-05-26_11-07>.

²³*Supreme White Power* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.whitehonor.com>>.

²⁴*Vieningojo lietuvių nacionaldarbininkų sąjūdžio vadovo gyvenimo aprašymas* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlnds.lt/web/vadas/pirmasis-asmuo/mindaugas-gervaldas>>.

²⁵Riley, Duncan. *Number of blogs now exceeds 50 million worldwide* [interaktyvus]. The Blog Herald [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.blogherald.com/2005/04/14/number-of-blogs-now-exceeds-50-million-worldwide>>.

Žurnalistas, gebantis pagal visas taisykles, objektyviai ir remdamasis faktais nušviesti pabėgėlių padėtį, turi daugiau galimybių įtikinti informacijos vartotoją, pastarajam paprasčiausiai palyginus *blogerio* ir žurnalisto darbą. Todėl galiu teigti, kad patikimumas ir pasitikėjimas žurnalistu kaip tik ir suteikia žurnalisto profesijai pranašumo prieš *blogerius*. O patikimumą savo ruožtu garantuoja, kaip jau esu minėjęs, žurnalisto etika. Ją žurnalistas ir leidėjas turi puikiai išmanyti ir laikytis.

INTERAKTYVUMAS

Tačiau žurnalistinei etikai pavojingiausias iššūkis ir išbandymas yra interaktyvumas. Paprastai spaudą, radiją, televiziją apibrėžia jos vienaspusė komunikacija: transliuotojas nelaukia informacijos vartotojo atsakymo akimirksniu. Internetinė žiniasklaida įdomi ir gundančiai pavojinga tuo, kad žurnalistas tuojau pat gauna atsakymą. Pagunda kyla ne vien tik „prisirišti“ prie savęs skaitytoją, bet ir pasiduoti temai, kuri dėl vienokių ar kitokių priežasčių „veža“. Pavyzdžiui, mano gvildenama tema – pabėgėliai. Štai čia, siekiant pritraukti kuo daugiau skaitytojų, susiduriama su pagunda pradėti kalbėti anoniminių komentatorių dažnai nerąstinga kalba, spekuliuojant vertybėmis ir stereotipais, nukreiptais prieš pabėgėlius, arba numojant į jas ranka. Pateiksiu kelis konkrečius pavyzdžius skyrelyje „Komentarai“.

KOMENTARAI

Visuomenėje vis garsiau diskutuojama, kaip vertinti komentarus internete. Kaip (ir ar išvis įmanoma) kovoti su etninio nepakantumo apraiškomis interneto komentaruose? Net prie teigiamų straipsnių apie pabėgėlius matysime neigiamų komentarų (Komentarų tekstai neredaguoti. – Aut.).

„Žinių radijas“, 2004-07-05. „Ar palankios sąlygos gyventi pabėgėliams Lietuvoje?“²⁶

„Kaune gyvenantys pabėgėliai iš Čėčėnijos piktinasi esantys palikti likimo valiai – netekę valstybės paramos, jie priversti išsikelti iš butų. Metus laiko – vadinamojo integracijos periodo metu pabėgėliams valstybė moka pašalpas, suteikia būstus, pabėgėliams nereikia mokėti komunalinių mokesčių. Metams pasibaigus, atvykėliai privalo išsilaikyti patys. Pagrindinė kliūtis gauti darbą – čėčėnai kalba tik rusiškai, nors valstybė jiems apmokėjo lietuvių kalbos kursus, be to, daugelis čėčėnų neturi Lietuvos rinkoje tinkamos kvalifikacijos. Pabėgėliai mano, jog valstybė jiems turėtų padėti gauti geriau apmokamus darbus. Tuo tarpu valdininkai tvirtina, jog čėčėnai pagalbos reikalauja be pagrindo – jais buvo deramai pasirūpinta, o pasibaigus socialinio aprūpinimo terminams, pabėgėliai turi tapti savarankiški. <...>“

²⁶ *Ar palankios sąlygos gyventi pabėgėliams Lietuvoje?* [interaktyvus]. Žinių radijas, 2004 m. liepos 5 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ziniur.lt/klausimas?item=237&method=comments>>.

Komentarai²⁷

Gediminas, rugsėjo 6 d. 13.03. „NE: pabėgėliai privalo išsilaikyti patys, o įpač tokie kaip čekėnai.“

Kęstas, liepos 6 d. 05.04. „Atviko nelegalais, ne Lietuvos geroses kelti o geresnio gyvenimo ieskoti. Sutiko su valstibes keliama is reikalavimais. Buvo priimti kaip visciukai o pasirode esa geguziukai. ...greit ir autonomijos reikalaus! Tegul nueina i savartyna. pamatys kaip zmones kabinasi i gyvenima Lietuvoje, nors ir ten reikia issikovoti vieta.“

Marius, liepos 5 d. 11.39. „Nenoriu atrodyti kaip netolerantiskas ir pan, bet cecenai lie-tuvoj yra blogis. nieko daryti nenori, o pinigų gauti nori. gal ne visim bet, deja, dauguma.“

„Balsas.lt“, 2009-07-01, 18.00. „Pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs“²⁸

„Svečioje šalyje pabėgėliams tenka atkurti savo gyvenimus nuo pamatų, tačiau jie tvirtina, kad visus sunkumus atperka pagrindinė Lietuvoje surasta vertybė – saugumas.

„Maoistai mane iš namų pagrobė naktį, matyt, duris buvau palikusi neužrakintas. Vyro tuo metu namie nebuvo, buvau visiškai viena. Jie man grasino, mušė, norėjo išprievartauti... Tai buvo paskutinis kantrybės lašas, daugiau kęsti nebegalėjome. Ar-timieji patarė kuo skubiau dingti iš Nepalo. Taip kartu su vyru atsidūrėme Lietuvoje.

Labai dėl to džiaugiamės ir jokioje kitoje Europos šalyje gyventi nenorėtume: čia labai gražu, tylu, ramu, o svarbiausia – saugu gyventi“, – pasakojo jau beveik trejus metus kartu su vyru Juvaru Lietuvoje besiglaudžianti nepalietė Iša.“

Komentarai²⁹

V. 2009-07-02, 00.43.19. „To dede tai pasimk dirbti pas save poto jo broli poto teva pus-broli puseeres pusesere poto visa kaima ir kas tada ? tada jis pasakis kad jis cia seimininkas o tave nakti paskers ,pats juos pabradej saugojau 1997-1998 ,visiski babajai supranta ir gerbia tave kai gauna i dantis dede.“

dede, 2009-07-01, 18.50.13. „Neveltui rusai juos smaугe debilu tauta ta cecenija :) turiu gabes su vienu is ju dirbt debilas juodas :) nieko nesugeba:)“

VE, 2009-07-01, 18.33.45. „Vėl Lietuvoj parodyta netvarka Pabradej. Smurtauojantys pa-bėgėliai čekėnai nedrausminami nesodinami už grotų. Kur tas Lietuvos ES narės valstybin-gumas? Palaida bala ir... demokratijos imitacija.“

Sakoma, kad komentarai, kaip reiškinys, nėra ligos priežastis, jie tėra simptomai tų procesų, kurie vyksta visuomenėje. Tačiau vos ne kasdien gaunant šimtus ir tūkstančius prieš skirtingas etnines grupes, tarp jų ir pabėgėlius, nukreiptų rasistinių komentarų į

²⁷Ten pat.

²⁸Mačėnaitė, Virginija. *Pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Balsas.lt“, straipsnio komentarai, 2009 m. liepos 1 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/komentarai/298397>>.

²⁹Ten pat.

apžvalginius straipsnius pabėgėlių temomis internete, susidaro įspūdis, kad procesai turi be galo galias istorines šaknis ir šiandieninio pakantumo kitam lavinimo stoką. Pasirodo, šia nepakantumo kitam ligos bacila, pasak interneto žinių portalo *alfa.lt* vyriausiojo redaktoriaus Virginijaus Valentinavičiaus, yra susirgę ir nemažai aukštąjį išsilavinimą turinčių valstybės tarnautojų, nes jie dažniausiai turi lengvą prieigą prie interneto darbo metu.³⁰ Tokie atvejai tiesiog šaukte šaukia apie toleranciją skatinančių programų, skirtų vidurinėms mokykloms, valstybės tarnautojams, būtinumą. Tai ir būtų dalinis atsakymas į klausimą, ar išvis galima kovoti su tokio pobūdžio minėtais komentarais. Bet faktas ir tai, kad nuo žurnalisto sąmoningumo ir profesionalumo priklauso pateikto turinio kokybė. Ta kokybė ir turi tapti atsvara anoniminiams kitų nekontentams.

KELETAS PASTEBĖJIMŲ

Žiniasklaidos įtaka formuojant informacijos vartotojo nuomonę neabejotina. Todėl norėdami išvengti mums rūpima pabėgėlių tema nepagrįstai neigiamos informacijos platinimo, visada atsiremsime į savo sąžinę ir žurnalisto etiką. Iššūkių jai yra begalės. Visų pirma noras būti matomu, girdimu, skaitomu. Tai gal vardan savojo *ego* galima sau šiek tiek ir panuolaidžiauti? Tačiau toks nuolaidžiavimas automatiškai ugdo ir skaitytoją. Kitaip tariant, žurnalisto etikos nesilaikymas gimdo moraliai ir etiškai neraštingą skaitytoją. Toks skaitytojas – komentatorius – *blogeris* gins ir jau gina savo neraštingumą spekuliuodamas žodžio, kūrybinės išraiškos ir nuomonės laisve. Pačiai demokratiškiausiai žiniasklaidos priemonei – internetui – rašantiems žurnalistams ir jų redaktoriams neturėtų kilti pagunda spekuliuoti žurnalisto etika.

Atsižvelgdami į pribrendusį ir jau problema tampantį „laisvą“ nuo žurnalistinės etikos ir savireguliacijos nuomonių pasikeitimą, aštuoni didžiausi Lietuvos naujienų portalai susibūrė į Interneto žiniasklaidos asociaciją, kuri sieks užtikrinti etišką ir profesionalią interneto žiniasklaidos priemonių veiklą, garantuoti skaitytojams etišką nuomonių raišką naujienų portaluose: „Artimiausiu metu asociacijos nariai ketina pasitvirtinti Interneto žiniasklaidos etikos kodeksą, skatinti savo skaitytojus etiškai, kultūringai komentuoti aprašomus įvykius naujienų portaluose, komentarų tekstuose puoselėti taisyklingą lietuvių kalbą.“³¹

Sveikintinas žingsnis, bet kaip tai atrodys tikrovėje? Ar kalbėsime tik apie savireguliaciją, ar reikės kreiptis į Lietuvos Respublikos Seimą dėl įstatymų pakeitimo ar esamų sugriežtinimo? Kol bus sprendžiami šie klausimai, siūlau kolegoms ir leidėjams sau ant stalo pasidėti Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą, 2005 m. patvirtintą žurnalistų ir leidėjų organizacijų susirinkime.

³⁰ Už įleidžiantį komentarą Klaipėdoje nubaustas mokytojas [interaktyvus]. Vilniaus diena, 2009 m. liepos 20 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vilniaus.diena.lt/naujienos/kriminalai/uz-izeidzianti-komentara-klaipedoje-nuteistas-mokytojas-229207/puslapis2>>.

³¹ Lietuvos naujienų portalai susibūrė į asociaciją [interaktyvus]. Naujienų portalas „Delfi.lt“, 2009 m. gegužės 4 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/economy/Media/article.php?id=21957040>>.



Yuvaraj Pandey nuotr.

ŽVILGSNIS Į PUBLIKACIJAS APIE PABĖGĖLIUS

Analizuojant straipsnius apie pabėgėlius, etnines grupes, būtina remtis vertybiniais kriterijais – tolerancija, pagarba kilmei ir asmeniui. Taip pat konkrečiomis Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatomis. Žinoma, būtina prisiminti ir kitus žurnalistų profesionalumo rodiklius.

Žurnalistų darbai nėra vien tik saviraiškos laisvė. Visų pirma skaitytojas turi žinoti, kam skirtas straipsnis, kokia straipsnio tema, koks straipsnio pobūdis – reportažas ar tik informacija. Keista, tačiau vis dažniau tenka atkreipti dėmesį, kad skelbiama informacija, kaip ir informacijos šaltiniai, turi būti tikrinami, pateikiamos skirtingos nuomonės ir pan.

Todėl pateikiu kelių Lietuvos dienraščių ir portalų straipsnių apie pabėgėlius ir mano komentarų apie juos pavyzdžius.

INFORMACIJOS RINKIMAS IR TIKRINIMAS

Valstietis.lt

Pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs³²

Virginija Mačėnaitė
2009-07-01, 18.00

Svečioje šalyje pabėgėliams tenka atkurti savo gyvenimus nuo pamatų, tačiau jie tvirtina, kad visus sunkumus atperka pagrindinė Lietuvoje surasta vertybė – saugumas.

„Maoistai mane iš namų pagrobė naktį, – matyt, duris buvau palikusi neužrakintas. Vyro tuo metu namie nebuvo, buvau visiškai viena. Jie man grasi-no, mušė, norėjo išprievartauti... Tai buvo paskutinis



*Aukštąjį išsilavinimą turintys nepaliečiai Juvaras ir Iša tikisi Lietuvoje tęsti mokslus ir sėkmingai įsidarbinti.
Martyno Vidzbelio nuotr.*

³²Mačėnaitė, Virginija. *Pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs* [interaktyvus]. Informacinis portalas „valstietis.lt“, 2009 m. liepos 1 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.valstietis.lt/Archyvas/Pirmas-puslapis/2009-metai-Liepa/Pabegeliai-Lietuvoje-jauciasi-saugus>>.

kantrybės lašas, daugiau kęsti nebegalėjome. Artimieji patarė kuo skubiau dingti iš Nepalo. Taip kartu su vyru atsидūrėme Lietuvoje.



Kyla pagrįstas klausimas, kokiais tyrimais remiasi straipsnio autorė teigdama, kad pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs? Kaip tik 2009 m. rugpjūčio 20 d., antraip nei teigiama šalia esančiame straipsnyje, mano darytame interviu pabėgėliai (įrašas 2009-08-20 11.00 su Iša iš Nepalo ir Gerardu iš Šri Lankos) teigė, kad jie bijo išeiti už Pabėgėlių priėmimo centro vartų, nes jų kolega vietinių chuliganų buvo sumuštas ir jiems ne vieną kartą buvo grasinta. Todėl patartina:

interviu paprastai reikia daryti su keliais toje pačioje vietoje esančiais žmonėmis;

gal net buvo būtina apklausti Pabėgėlių priėmimo centro, Užsieniečių registracijos centro administraciją, vietinę policiją, socialinius asistentus;

venkite apibendrinimų antraštėse ir tekste, nesurinkę pakankamai patikrintos informacijos ir faktų, patvirtinančių apibendrinimą.

Kentėjo ir Lietuvoje

Nepale Juvaras daug prisikentėjo nuo komunistų. Problemos su maoistais prasidėjo tuomet, kai jis padėjo policijai vieną jų areštuoti. „Netrukus jie išsiaiškino, kad aš talkinau policijai, ir pradėjo visais įmanomais būdais spausti tapti jų bendru. Žmoną pagrobė taip pat tik dėl manęs, tokiu metodu norėdami išprovokuoti, kad aš prie jų prisijungčiau. Ir dabar skaitau spaudoje, kad daug nepalietiečių yra priversti bėgti iš savo namų ar net palikti šalį“, – sakė Juvaras. Jo įsitikinimu, šeima anksčiau ar vėliau Lietuvoje sėkmingai įsitvirtins ir saugiai nugyvens visą likusį gyvenimą. Tiesa, vos atvažiavus ir čia sutuoktinių porai nebuvo saugu gyventi. Jie su siaubu prisimena ilgus dvejus metus, kuriuos teko praleisti Pabradės užsieniečių registracijos centre. „Pabradėje labai prisikentėjau nuo čečėnų, ten muštynės būdavo kasdienis reiškinys, tiek aš, tiek kiti vyrai būdavome nuolat mušami, iš mūsų nuolat reikalavavo pinigų, grasino, jei neduosime, naktį bus blogai. Čečėnų buvo kelis šimtus kartų daugiau, todėl apie jokią pasipriešinimą nė kalbos negalėjo būti. Kiek žinau, dabar padėtis Pabradėje pagerėjo, tačiau nuo to laiko likusios nuoskaudos verčia mane ir čia – Rukloje – vengti čečėnų. Nenoriu su jais turėti jokių ryšių“, – atviravo nepalietis.



Mano pokalbyje su Iša paaiškėjo, kad su jais bendravę lietuviai beveik nieko nežino apie jų šalį Nepalą. Todėl:

būtų tikslinga šalia straipsnio įdėti informacinį skyrelį apie Nepalą, jo politinę padėtį, kultūrinį ir kitą kontekstą.



Autorė staiga rašo, kad „(...) vos atvažiavus ir čia sutuoktinių porai nebuvo saugu gyventi“. O juk anksčiau teigta, kad saugumas yra. Tai ar Lietuvoje vis dėlto saugu gyventi, ar ne? Todėl:

autorė neturėtų tekste teikti du vienas kitam prieštaraujančius teiginius. Neaišku, kuri informacija yra patikrinta, kuri ne. Galbūt reikia perklausti informacijos šaltinį.



Autorė aprašo Juvaro ir Išos emocijas: „Jie su siaubu prisimena (...)“. Tokie emocijas perteikiantys būdvardžiai leidžia skaitytojui suvokti aprašomųjų žmonių savijautą. Tačiau teiginiai, kaip „prisikentėjau nuo čečėnų“, „nuoskaudos verčia mane (...) vengti čečėnų“, autorės turi būti tikrinami klausimais, pavyzdžiui: „Ar tikrai tokie yra visi čečėnai, lietuviai ir t. t.? Ar tik kai kurie? Kiek buvo skriaudikų? Ar buvo kreiptasi į policiją?“ Šiuo atveju autorė nesusimąsčiusi ir pati toliau skleidžia vienpusišką informaciją esą „visi čečėnai blogi“. Todėl:

straipsnio autorė yra ne tik atsakinga perteikti kalbančiojo teiginius, bet ir tikrinti teiginių pagrįstumą.

VIENPUSIŠKAS PATEIKIMAS

Kaunodiena.lt

Ruklai svečių iš Gvantanamo nereikia³³

Mantas Tomkūnas
2009-02-07, 09.00

Ruklos gyventojai nenori ištiesti rankos Lietuvos strateginei sąjungininkei JAV ir priimti asmenų, kalėjusių Gvantanamo bazėje. Vietiniai net žada protestuoti, jei vis dėlto jų miestelyje būtų nuspręsta apgyvendinti buvusius kalinius.



Autorius antraštėje teigia, kad Ruklos gyventojai svečių iš Gvantanamo nenori. O tekste net tvirtina, kad DAUGELIS Ruklos gyventojų prisimena laikus, „kai ramybės neturėjo



*Vieta: yra galimybė, kad priėmusi buvusius Gvantanamo kalinius, Lietuva juos apgyvendintų Ruklos pabėgėlių priėmimo centre. **Tomo Raginos nuotr.***

³³Tomkūnas, Mantas. *Ruklai svečių iš Gvantanamo nereikia* [interaktyvus]. Naujienų portalas, „Kaunodiena.lt“, 2009 m. vasario 7 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/lietuva/ruklai-sveciu-is-gvantanamo-nereikia-199194>>.

dėl Pabėgėlių priėmimo centre gyvenusių čečėnų, kurie nuolat konfliktuodavo ir siaubą keldavo ne tik Ruklos gyventojams, bet ir jonaviškiams.“ Kaip autorius tai sužinojo? Ar jis atliko reprezentatyvią Ruklos gyventojų apklausą? Ar autorius tapo kelių kalbintų Ruklos gyventojų nuomonės gynėju? Todėl:

žurnalistui, net ir sutinkant su tam tikros pusės nuomone ir jaučiant jai simpatiją, būtina atsiriboti nuo vienpusiškumo. Jei pavadinime yra teiginys, kurį pasakė konkretus žmogus, verta tai nurodyti.

Baimės akys didelės

Daugelis Ruklos gyventojų dar prisimena laikus, kai ramybės neturėjo dėl Pabėgėlių priėmimo centre gyvenusių čečėnų, kurie nuolat konfliktuodavo ir siaubą keldavo ne tik Ruklos gyventojams, bet ir jonaviškiams. Šiuo metu iš kadaise 200 centre gyvenusių pabėgėlių, likę tik apie 50. Rukliečiai tvirtina jau kurį laiką mėgaujasi ramybe, nes dabartiniai centro gyventojai yra ramūs, daugelis gyvena šeimomis, todėl nėra konfliktiški.

Todėl net teorinę galimybę, kad buvę Gvantanamo kaliniai būtų priimti ir apgyvendinti Rukloje, vietos gyventojai vertina su nerimu ir nepatikliai.

„Vaizdo kaliniai tikrai nepagražintų, juk jie siejami su terorizmu – neaiškaus plauko žmonės. Dabartinių pabėgėlių nematome, jie gyvena savo gyvenimą, o jei kaliniai gyventų pabėgėlių sąlygomis ir laisvai vaikščiotų po gyvenvietę būtų labai neramu ir dėl savęs, ir dėl vaikų. Kiltų triukšmas, eitume protestuoti. Siūlydamas Lietuvoje apgyvendinti Gvantanamo kalinius užsienio reikalų ministras galvoja ne apie žmones, o apie savo karjerą“, – samprotavimais dalijosi Povilas Kapelinskas.

❖ ❖ ❖

Ar du buvę Gvantanamo kaliniai sukėlė tokį neigiamą ažiotažą? Autorius neužsimena, nebando informuoti kalbintuosius, kad Gvantanamo kalinių skaičius yra mažas ir kad jie nėra pavojingų teroristų sąraše. Autorius, prieš kalbindamas vietinius gyventojus, turėjo susipažinti su viešąja informacija. Jis taip pat turėjo patikrinti informaciją bendraudamas su atsakingomis žinybomis ir politikais. Todėl:

atsakomybė pateikti visapusišką ir objektyvią informaciją yra kiekvieno žurnalistų pareiga. Faktais neparemtas straipsnis apie pabėgėlius daro žalą ir pabėgėliams, ir informacijos vartotojams, ir žurnalistų profesijai.

Išeis protestuoti

„Jau prikentėjom nuo pabėgėlių prieš keletą metų, kurie darydavo ką norėdavo, o jei priimtų ir kalinius iš Kubos, tai būtų baisi netvarka. Gyventi taptų labai baisu, labiausiai neramu būtų dėl vaikų ateities“, – antrino ruklietės Irma Krištupienė ir Vaiva Valuntaitė.

Panašias nuomones žėrė ir kiti gatvėse sutikti Ruklos gyventojai, daugelis jų pasakojo turėję užtektinai bėdų su Pabėgėlių priėmimo centre gyvenančiais svetimšaliais, todėl jei būtų svarstoma galimybė priimti kalinius iš Kubos, išeitų į gatves protestuoti.

Grėsmė Lietuvos saugumui

Rukloje sutikti policininkai tikino, kad buvę Gvantanamo kaliniai, siejami su terorizmu, būtų uždelsto veikimo bomba, nes niekas negalėtų garantuoti, ar miestelyje esantys kariniai daliniai netaptų jų taikiniu. „Rukloje įsikūręs didžiausias karinis dalinys, greta įkurtas ir pabėgėlių centras, o kas tuos pabėgėlius labai tikrina? Juk iš kitų valstybių gali atsiųsti teroristų ar šnipų, kurie darytų ką nori.

Greta apgyvendinti kariškius ir kalinius būtų tikrai nelogiška. Užtenka mums ir pabėgėlių centro gyventojų“, – stebėjosi policininkai Aivaras Lukminas ir Giedrė Čepkasukienė.

Ruklos pareigūnai pasakojo, kad vietos gyventojai prisikentėjo nuo centre prieš keletą metų gyvenusių pabėgėlių, todėl apgyvendinti buvusius kalinius jų atžvilgiu būtų neteisinga.

Šiuo metu Ruklos pabėgėlių priėmimo centre gyvena 55 pabėgėliai. Į miestelį jie atvyksta iš Pabradės užsieniečių registracijos centro, perėję asmenybės patikrinimo procedūras.

INFORMACIJOS APDOROJIMAS IR SKLEIDIMAS: POTEKSTĖ, STEREOTIPAI, MANIPULIACIJA

Respublika.lt

Mielos dovanos³⁴

Ignas Jačauskas
2008-06-19, 10.50

Sveikinu lietuvius nusikračius atsakomybės naštos: mums nebereikės sukti galvos net dėl pabėgėlių. Eilinį kartą už mus nusprendė Europos Sąjunga.



Perskaičius šį straipsnį (o gal tik komentarą / nuomonę?) peršasi mintis, kad šis lyg ir objektyvaus informacinio pobūdžio straipsnis galėtų būti suprantamas ir kaip galintis kurstyti tautinę nesantaiką, ir kaip kuriantis „baisios ir virš mūsų galvų sprendimus priimančios ES“ įvaizdį. Todėl:

būtina apsispręsti, koks straipsnio tikslas, vengti bet kokių dviprasmybių;

³⁴Jačauskas, Ignas. *Mielos dovanos* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Respublika.lt“, 2008 m. birželio 19 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nuomones/mielos_dovanos/>.

negalima straipsnyje painioti informacijos ir komentaro. Skaitant tokį straipsnį neaišku, ko norima iš skaitytojo: informuoti, propaguoti ar formuoti nuomonę?



Straipsnio antraštė kartu su pateikta nuotrauka skaitytojui gali sukelti neigiamų emocijų: juodaodis prieš baltaodį. Ar pavaizduotas žmogus susijęs su tema? Todėl:

rašant straipsnį apie skirtingų kultūrų žmones, reikia sau atsakyti į klausimus: kuo pagrįstas odos spalvos ir kilmės minėjimas? Ką apie šaipymąsi iš rasės sako Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas ir įstatymai, draudžiantys neapykantos kurstymą?



Pirmoje straipsnio pastraipoje neįpareigojantis komunikatas pristatomas kaip jau post factum priimta direktyva ES šalims. Tai gali būti klaidingai suprantama, nes pati žinia nuspalvinta subjektyviais pamąstymais. Todėl:

straipsnyje, skirtame objektyviai žiniai pateikti, reikia vengti subjektyvių pamąstymų;

teikiama informacija iki galo turi būti patikrinta, kad neliktų neteisingų ir abejonių keliančių teiginių.

Sakoma, su bičiuliais reikia viskuo dalytis. Didžiosios ES šalys nusprendė praktiškai tai įgyvendinti. Ir labai gerai, kad mums bus siunčiami ne kokie nors degalai ar pinigai, o pabėgėliai. Juk iš Lietuvos išvyko penktadalis piliečių. Tad jų trūkumą reikia skubiai kompensuoti svetimšaliais.



Vienas po kito – pirmoje ir antroje pastraipose – tarpusavyje prieštaraujantys teiginiai. Todėl:

prieš perduodami straipsnį redaktoriui, tikrinkite jau parašytą tekstą.



Antrosios straipsnio pastraipos potekstėje galima suprasti lyg ir užuominą į kažkokių neaiškių politinių jėgų nesiskaitymą su Lietuvos valstybe ir jos išnaudojimą? Todėl:

informacinis ar apžvalginis straipsnis nėra literatūros kūrinys. Jis turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai suprantamas. Reikia pateikti argumentų, kodėl taip yra.

Geriausia naujiena – mums nebereikės kankintis svarstant, priimti pabėgėlius ar ne. Prancūzija, Vokietija, Didžioji Britanija ar kitos didžiosios šalys objektyviau nuspręs, kiek ir kokių užsieniečių mums reikia priimti.

Lietuvai dar teks palaukti, kol šis ketinimas įgis direktyvos formą, kurią mūsų seimūnai automatiškai „įklijuos“ į mūsų įstatymus. Bet reikia ir padėkoti parlamentarams, kurie dažnai įteisia panašius dalykus nė neliepti ES.

Tebus tik vienas nedidelis minusas – pabėgėliai neprivalės dirbti. Jie galės atostogauti gaudami valstybės lengvatas, būstus, pašalpas. Jei jie bus atsiųsti be šeimos, jų galės atsivežti vėliau. Didžiosios valstybės planuoja siųsti mums šias dovanas, o nepatenkintiems noriu priminti: dėl dovanų skųstis negražu.

„... pabėgėliai neprivalės dirbti. Jie galės atostogauti...“ Nieko bendro su faktine padėtimi, tai yra su galiojančiomis Lietuvoje pabėgėlių integracijos nuostatomis, neturintis teiginy. Atvirkščiai, siekiama kuo greitesnio įdarbinimo ir integracijos į mūsų visuomenę. To paties siekia ir patys pabėgėliai. Todėl:

turi būti tikrinamos visos teikiamų teiginių prielaidos, teiginiai turi būti pagrįsti faktais. Antraip straipsnis tampa nepatikimu, manipuliaciniu.

Tikėtina, kad už Lietuvą mažesnės Latvija ir Estija gaus kuklesnes pabėgėlių kvotas. Tačiau kas nors turi likti nuskriaustas – tokios jau tos ES dalybos.

Tokie neapibrėžtumą nusakantys žodžiai, kaip „tikėtina“, „galbūt“, „tikriausiai“, dažnai vartojami manipuliaciniais sumetimais, kai trūksta teiginius patvirtinančių faktų. Todėl:

įsigilinkite į kiekvieno žodžio reikšmę ir to žodžio vartojimo pasekmes pačiam tekstui ir jo skaitytojui.

KALTINIMAI VISIEMS JUODOS ODOS SPALVOS ŽMONĖMS

Lietuvos rytas

Juodaodis kelia rūpesčių ir po mirties³⁵

Arūnas Karaliūnas
2008-02-04

Lietuvos užsienio reikalų ministerijos darbuotojai gavo sunkiai įveikiamą užduotį – surasti sausio 21-ąją Kaune žuvusio Somalio piliečio Abdikareno Achmedo Hassano artimuosius.



A. Achmedas Hassanas buvo gerai žinomas Kauno policijos pareigūnams. Jis dažnai įkliūdavo už smulkius nusikaltimus

❖ ❖ ❖

Ši reportažo antraštė kartu su nuotrauka yra ir prieštaringos informacijos pavyzdys: antraštėje teigiama, kad žmogus jau miręs, o nuotraukoje jis gyvas. Šiame kontekste galima suprasti, kad ji naudojama ironijai (užslėpta pašaipa) sustiprinti. Antraštėje nurodant odos spalvą pašiepiami visi be išimties juodaodžiai. Konstruojamas stereotipas „juodaodis – problema“. Todėl:

neetiška nei tiesiogiai, nei netiesiogiai kaltinti visą rasę; neturi būti prieštaravimo tarp straipsnio antraštės ir vaizdinės medžiagos.

Prokurorai gali pasirašyti leidimą palaidoti 42 metų juodaodį Lietuvoje tik gavę atsakymą iš Somalio ambasados, kad artimieji nepageidauja pasiimti kūno.

Vienoje skurdžiausių pasaulio valstybių šiuo metu vyksta pilietinis karas, šalis susiskaldžiusi į kelias dalis.

Surasti tokioje valstybėje žuvusio giminių beveik nėra galimybių.

Kita vertus, ambasados darbuotojai gali nesivarginti ir formaliai pranešti, kad artimųjų surasti nepavyko.

Prieš kelerius metus juodaodį jau norėta išsiųsti į Somalį, tačiau šalis jo nepripažino ir vyriškis iš Vokietijos buvo grąžintas į Lietuvą.

❖ ❖ ❖

Kokiu pagrindu reportažo autorius, anksčiau korektiškai minėjęs žuvusiojo vardą ir pavardę, nusprendė pabrėžti ir jo kūno spalvą? Juk skaitytojas jau buvo informuotas, kad vardu minimas asmuo buvo Somalio pilietis. Todėl:

³⁵Karaliūnas, Arūnas. *Juodaodis kelia rūpesčių ir po mirties*, Lietuvos rytas, 2008 m. vasario 4 d., nr. 28.

*nurodant kūno spalvą ir etninę priklausomybę būtina sau ir skaitytojui rimtai, nedviprasmiškai pateikti vienareikšmiškai suprantamą priežastį, kuri pateisintų nuorodą į, pvz., odos spalvą;
reikia ypač kruopščiai ir atsakingai rinkti žodžius ir vaizdinius, kai kontekstas – žmogaus kilmė ir jo odos spalva.*

Lauks ambasados atsakymo

Kauno miesto apylinkės prokuratūra pranešė Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Konsuliniam departamentui apie pradėtą ikiteisminį tyrimą dėl A. Achmedo Hassano mirties.

Diplomatai jau išsiuntė paklausimą Somalio ambasadai Maskvoje, ar vyriškio artimieji norės pasiimti kūną.

Lietuva nėra užmezgusi diplomatinių santykių su Somalium, o artimiausia šios Afrikos šalies ambasada įsikūrusi Maskvoje.

Užsienio reikalų ministerijos Informacijos ir viešųjų ryšių departamento direktoriaus pavaduotojos Daivos Rimšauskaitės teigimu, nėra nustatyta jokių terminų, kada turi būti atsiųstas atsakymas.

Jo parengimo laikas priklauso nuo užklaustos turinio, šalies tradicijų ir kitų aplinkybių.

Pastaraisiais metais ministerijai dar neteko rūpintis sunkiai pasiekiamų šalių mirusiųjų piliečių artimųjų paieška.

❖ ❖ ❖
Šis straipsnio skyrius yra profesionaliai pateiktos informacijos pavyzdys: straipsnio autorė remiasi Informacijos ir viešųjų ryšių departamento direktoriaus pavaduotojos Daivos Rimšauskaitės teiginiais. Kitaip tariant, autorė nepatingėjo pateikti skirtingas nuomones.

Mirtis ištiko landynėje

A. Achmedo Hassano kūną gelbėtojai aptiko užgesinę pačiame Kauno centre kilusį gaisrą. Ugnis užsiplieskė Totorių gatvės 5-uoju numeriu pažymėtame name. Šis pastatas jau daugelį metų stovi apleistas, tad jame glaudžiasi benamiai. Atvykę ugniagesiai išvydo degančias šiukšles. Užgesinę ugnį jie tarp degėsių surado žuvusįjį. Gaisro metu apdegė net 90 procentų vyriškio kūno. Ekspertai tik pagal kojų galus nustatė, kad žuvo juodaodis. Manoma, kad jis šildėsi statinio viduje sukūręs laužą.

Policijos pareigūnai apklausė kelis liudininkus, kurie bendravo su juodaodžiu ir matė jį apleistame name likus kelioms valandoms iki nelaimės. Vienas vyriškis afrikiečiui buvo parūpinęs degtinės.

❖ ❖ ❖
Šio straipsnio skyriaus antraštė ganėtina tiesmukiška „Mirtis ištiko landynėje“:

būtina skirti laisvą pasakojimą nuo informatyvaus straipsnio reikalavimo teikti tik patvirtintą, su įvykiu susijusią informaciją ir faktus.



„Vienas vyriškis afrikiečiui buvo parūpinęs degtinės“. Afrikiečiui? Taigi straipsnyje jau atsirado trys veikiantys asmenys: „juodaodis“, „afrikietis“ ir „A. Achmedas Hassanas“. Autorius, matyt, norėjo pateikti herojų įdomiai, nuolat nekartodamas žuvusio asmens vardo. Tačiau neigiamame kontekste žodžių „juodaodis“, „afrikietis“ vartojimas sukelia priešiškas skaitytojo emocijas. Todėl:

toks reportaže minimo asmens įvardijimas keliais pavadinimais „juodaodis“, „afrikietis“ žinant, kad šie įvardijimai mūsų šalyje dažnai turi neigiamą prasmę, gali būti suprantamas kaip spekuliacija tam tikromis vertybėmis ir ideologijomis, prieštaraujančiomis Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksui.

Turėjo leidimą gyventi

Iš Somalio atvykęs A. Achmedas Hassanas Lietuvoje praleido 9 metus. Jis turėjo laikiną leidimą gyventi mūsų šalyje. Tarptautiniai susitarimai draudžia išsiųsti prieglobsčio prašančių žmogų į tėvynę, jeigu ten vyksta karas. Juodaodis kelerius metus gyveno Kauno nakvynės namuose, tačiau paskutinėmis praėjusių metų dienomis dingo.

Kėlė rūpesčių policijai

A. Achmedas Hassanas nuolat kėlė rūpesčių Kauno policijos pareigūnams.

Prieš metus jis su dviem bičiuliais papietavo miesto centre veikiančioje lietuviškų patiekalų užkeigoje. Vyriškiai kirtu kepsnius, valgė sriubą, gėrė degtinę. Kai padavėja paprašė už vaišes sumokėti 156 litus, jie pareiškė neturintys pinigų.

Anksčiau juodaodis buvo sučiuptas, kai mėgino nesumokėjęs iš prekybos centro išsinešti įvairių prekių.

Kartą jis apvogė šeimą, kuri buvo pasikvietusi benamį į svečius. Vyriškis pavogė 100 litų ir banko mokėjimo kortelę, su kuria įsigijo įvairių prekių už 200 litų.

A. Achmedas Hassanas visoje Lietuvoje išgarsėjo 2005-ųjų vasarą, kai nuogas vaikičiojo Laisvės alėja.



Skaitant šitaip nevienareikšmiškai sukonstruotą reportažą, kyla keletas klausimų: ką reportažu norėjo pasakyti autorius? Kokiu tikslu vartojami neigiamas emocijas ar mintis sukeliantys žodžiai? Kodėl visas didelio formato ir su nemažu kiekiu neigiamos informacijos reportažas skirtas tik vienam pabėgėliui „juodaodžiui“, „afrikiečiui“, kuris dar yra (patvirtinta faktais) ir vagis, girtuoklis, melagis, benamis, gyvenęs ir žuvęs landynėje?

Žinoma, autorius ir skaitytojas visai teisingai gali užprotestuoti tokius klausimus teigdamas, kad kritikuoti galima bet ką, net ir kitos kilmės ir odos spalvos žmones. Taip pat teigti, kad gyvenimo ir mirties aprašymas tokio neigiamai Kaune pagarsėjusio Somalio piliečio yra pateisinamas. Taip, pateisinamas. Tačiau:

kritikuoti galima tik šį konkretų asmenį, atsisakant bet kokių poteksčių, neaiškumų, nespekuliuojant jo kilme ir odos spalva, neakcentuojant nusikaltėliško minimo

asmens gyvenimo būdo, nepriskiriant šio gyvenimo būdo visai jo tautai arba visiems jo odos spalvos žmonėms pasaulyje.

Priglaus Karmėlavos kapinės

Jeigu A. Achmedo Hassano artimieji nepageidaus pasiimti kūno, jis bus palaidotas Karmėlavos kapinėse. Pernai Kauno savivaldybės lėšomis Karmėlavos kapinėse buvo palaidoti 62 mirusieji, kurių nepavyko atpažinti arba artimieji atsisakė palaidoti. Jie laidojami specialioje kapinių zonoje. Kauno savivaldybės darbuotojai neprisiminė atvejo, kad būtų tekę laidoti užsienio šalies pilietį.

OBJEKTIVIAI FORMULUOJAMA ŽINIA

Lrytas.lt

Pabėgėliai nusiaubė įmonę³⁶

2007-01-29, 18.51

Pabradės užsieniečių registracijos centro gyventojai, pabėgėliai iš Čėčėnijos, po pietų užpuolė vietinę medžio perdirbimo įmonę, praneša LNK žinios.



Centre gyvenantys užsieniečiai sumušė įmonės savininką. **M. Vidzbelio nuotr.**

Antraštė iš anksto skaitytojui formuoja neigiamas emocijas pabėgėlių atžvilgiu. Iš antraštės galima daryti bet kokią išvadą, šiuo atveju neigiamą ir nukreiptą prieš visus be išimties pabėgėlius. Pačioje pirmoje pastraipoje pabėgėliai tampa konkrečia etnine grupe, nurodant jų kilmę. Nuotraukoje pateikiamas vaizdas tinka kalėjimui ar koncentracijos stovyklai. Taigi pabėgėliai a priori pristatomi kaip nusikaltėliai. Todėl:

lakoniška, trumpa žinia, sustiprinta atitinkama vaizdine priemone, gali būti labai įtaigi. Todėl būtina laikytis reikalavimų, keliamų žinios formulavimui: objektyvumas, faktų patikrinimas, jokio tendencingai ir nevienareikšmiškai suprantamo pateikimo ar spekuliacijų faktais, kilme, odos spalva.

Keliolika čėčėnų iš įmonės pagrobė 200 tūkstančių litų ir sumušė savininką. Pirminiais duomenimis, svetimšaliai šioje įmonėje galėjo nelegaliai dirbti – direktorius su jais neatsiskaitė, dėl to darbuotojai ėmė reikšti nepasitenkinimą ir savo skolą nutarė pasiimti jėga.

³⁶Pabėgėliai nusiaubė įmonę [interaktyvus]. Naujienų portalas „Lrytas.lt“, 2007 m. sausio 29 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/?id=11700896011168515876&view=4&p=1>>.

Lrytas.lt

Pabėgėliai iš Afrikos nepatenkinti Lietuvos suteiktu prieglobsčiu³⁷

2007-02-07, 19.25

Kurį laiką Maltoje gyvenę pabėgėliai iš Afrikos sako tikėjęsi geresnių gyvenimo sąlygų Lietuvoje. Pabradės pabėgėlių priėmimo centre apgyvendinti afrikiečiai teigia nežinoję, kad atsidurs kareivių saugomame kalėjime, praneša LNK žinios.



Pabradės pabėgėlių priėmimo centras primena kalėjimą. **M. Vidzbelio nuotr.**



Prie šios žinios pateikiama ta pati nuotrauka, kaip ir ankstesniajame straipsnyje. Tačiau nuotraukos prierasas esmė ir žinios tikslas visai kitokie: sukelti gailestį ir pasipiktinimą tokiais pabėgėlių apgyvendinimo sąlygomis.



Ir šioje žinioje „pabėgėliai iš Afrikos“ pristatomi kaip vienalytė etninė ar rasinė grupė. Afrika, jeigu kas dar nežino, yra žemynas, kuriame gyvena visokių rasių ir religijų žmoniai. Todėl:

norint išvengti nesusipratimų ar galimų kaltinimų rasizmu, net ir trumpoje žinioje galima pateikti pabėgėlių pilietybę, o ne vartoti apibendrinimą „afrikiečiai“

Atsakingi pareigūnai tikina, kad Lietuva pati pasisiūlė priimti pabėgėlius, todėl jiems negali būti taikomos tokios pat sąlygos kaip nelegaliai atvykusiems užsieniečiams. Šešis afrikiečius, kuriuos Lietuva pasisiūlė priimti, norėdama padėti su pabėgėlių srautu nebesusitvarkančiai Malta, siūloma perkelti bent jau į Ruklos pabėgėlių priėmimo centrą.

³⁷Pabėgėliai iš Afrikos nepatenkinti Lietuvos suteiktu prieglobsčiu [interaktyvus]. Naujienų portalas „Lrytas.lt“, 2007 m. vasario 7 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/?id=11708691761169481006&view=4>>.

„JIE ... VISI“ STEREOTIPAI

Kaunodiena.lt

Pabėgėlių godos visuomenės nedomina³⁸

Dainoras Lukas

2006-09-07

Lietuviai mielai išlydėtų į jų šalį atklydusius prieglobsčio prašytojus

Vakar Kaune vykusiamе seminare pabėgėlių klausimais dalyvavo tik visuomeninių organizacijų atstovai. Jie sakė, kad būtina gyventojus daugiau informuoti apie pabėgėlių problemas, tačiau kalbėjo tik patys sau.

❖ ❖ ❖

Autorius, gal bandydamas sutaupyti laiko ar nenorėdamas erzinti skaitytojo kantrybės, nusprendė, kad nieko blogo neatsitiks, jeigu jis pavartos apibendrinimą „Jie ... visi“. Būtinai VISŲ lietuvių pabėgėliai nedomina ir būtinai VISI lietuviai VISUS tuos pabėgėlius išlydėtų ten, iš kur jie atsirado. O gal turimas omenyje tik Kaunas? Nemanau, kad autorius sutiktų su tokiu jo kurio nors kolegос bandymu jį patį prieš jo norą įtraukti į „visi“ arba „jie“ ratą neatsiklausus autoriaus sutikimo. Todėl:

reikia vengti nepagrįsto, faktais nepatvirtinto apibendrinimo „Jie ... visi“. Toks žurnalisto „Jie ... visi“ beatodairiškas apibendrinimo vartojimas yra pirmas žingsnis į stereotipų kūrimą arba jų kartojimą.

Į akis krenta čečėnai

„Kodėl čia nėra daugiau žmonių, o šnekame tik savame rate?“ – retoriškai paklausė viena seminarо dalyvė. Tačiau visuomenė apie šį reiškinį nieko ir nežinojo. Visuomeninių organizacijų atstovų pokalbis apie pabėgėlius greitai virto pašnekesiu tik apie čečėnus, kurie yra didžiausia pabėgėlių grupė mūsų šalyje. Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos koordinatorius Lietuvoje Vladimiras Siniovas seminare bene daugiausia klausimų sulaukė būtent apie juos. „Kodėl jie bėga į Lietuvą? Todėl, kad mūsų šalis – pirmoji saugi valstybė jų kelyje“, – paaiškino jis.

❖ ❖ ❖

Nors autorius šia antrašte bando mus nustebinti, apie krintančius į akis čečėnų kilmės pabėgėlius nieko nerašo. Tad kaip suprasti šią geriausiu atveju komišką antraštę?

³⁸Lukas, Dainoras. *Pabėgėlių godos visuomenės nedomina* [interaktyvus]. Naujų portalas „Kaunodiena.lt“, 2006 m. rugsėjo 7 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/pabegeliu-godos-visuomenes-nedomina-40617>>.

Kiekvienos etninės grupės nariai turi savo individualų požiūrį į kitas etnines grupes. Pabėgėliai iš Čėčenijos Lietuvoje vertinami kontroversiškai, dažnai nušviečiami neigiamai. Todėl:

venkite literatūrinių vaizdinių ir hiperbolizacijų rašydami apie bet kokios kilmės pabėgėlius informaciniuose straipsniuose, reportažuose, žiniuose. Mat šitaip suformuluotos antraštės gali įgauti labai neigiamą prasmę.

Išvykti iš Lietuvos sudėtinga

Kauno miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų skyriaus vedėjas Alvydas Malinauskas sakė bendravęs su pabėgėliais, kurie nenori pasilikti Lietuvoje. „Jie taip ir sako, kad Lietuva nėra šalis, kurioje jie norėtų gyventi. Jeigu tie žmonės nori išvažiuoti, kodėl mes neleidžiame?“ – stebėjosi jis. V. Siniovas teigė, kad ne visi pabėgėliai nori išvykti iš Lietuvos. „Dažniausiai išvyksta jauni žmonės. Kas trukdo jiems išvažiuoti? Kitų šalių ambasados, kurios neišduoda vizų. Be to, Europos Sąjungoje visi pabėgėliai yra įtraukiami į bendrą duomenų bazę. Jeigu Lietuvoje pabėgėlio statusą gavęs žmogus kitoje ES valstybėje prašys to paties, jis bus grąžintas į Lietuvą“, – aiškino V. Siniovas. Anot jo, čėčenų pabėgėlių yra daug ne tik Lietuvoje, bet ir Lenkijoje, Slovakijoje, Austrijoje.

V. Siniovo teigimu, Lietuvoje yra dvi čėčenų pabėgėlių grupės. „Pirmieji čia atvyko iki 2001 metų, tai buvo daugiausia žmonės iš Grozno, bėgę nuo karo padarinių. Pastaraisiais metais į Lietuvą atvyko daug jaunuolių, kuriems pirmojo Čėčenijos karo metu buvo 7–8 metai. Šie jaunuoliai nėra matę mokyklos, tik karą. Jie yra su tam tikrais ypatumais, kaip ir čėčėnai, kurie buvo patyrę kankinimus“, – sakė V. Siniovas.

❖ ❖ ❖

Kokia skyrelio pavadinimu „Išvykti iš Lietuvos sudėtinga“ pagrindinė mintis? Kad vieni pabėgėliai iš Čėčenijos nori išvykti iš Lietuvos, o kiti – ne? Paaiškinti prieglobsčio suteikimo procedūras? Lyg tarp kitko pastebėti pabėgėlių iš Čėčenijos patirtus baisumus? Atkreipti dėmesį į „daugelio“ neigiamą požiūrį į „juos“? Todėl:

rašant apie pabėgėlius būtina nuodugniai susipažinti su pabėgėlių tema, atsižvelgti į probleminį požiūrį į pabėgėlius Lietuvoje. Tik tokiu atveju rašant apie pabėgėlius bus galima glaustai, nefragmentuotai ir suprantamai pateikti temą informacijos vartotojui.

Susitikimo dalyviai paminėjo, kad Lietuvoje suformuotas gana neigiamas čėčenų įvaizdis. Daugelis mano, kad čėčėnai yra agresyvūs, pavojingi, nenorintys dirbti. Neigiamą čėčenų įvaizdį ypač puoselėja Rusijos televizijos.

Susitikime paminėta, kad Kaunas yra patrauklus čėčėnams, nes čia veikia rusakalbių mokyklos. Šis miestas priimtinas įvairių šalių musulmonams, kadangi yra mečetė. Tačiau lietuvių kalbos nemokantys pabėgėliai Kaune patiria sunkumų.

Pabėgo nuo talibų

Pabėgėlių dienos centre Kaune dirbantis afganas Rabanis Rahmatas taip pat sakė, kad sunkumų kyla tiems, kurie nemoka lietuvių kalbos. „Aš pats kalbu lietuviškai, todėl

ne visi supranta, kad esu iš Afganistano“, – sakė jis. R. Rahmatas Lietuvoje gyvena jau 10 metų. Su žmona Vahida turi du vaikus beveik lietuviškais vardais – sūnų Raminą ir dukrą Marijam. „Į jūsų šalį atvykau 1997 metais, kai Afganistaną valdė talibai. Savo būsimą žmoną afganę sutikau jau Lietuvoje. Dabar turiu nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje, tokią teisę gavau po to, kai čia pragyvenau 5 metus. Tapti Lietuvos piliečiu nesiekiu, nes turėčiau atsisakyti Afganistano pilietybės“, – pasakojo jis.

Lietuviai Afganistane vadinami okupantais

R. Rahmatas tikisi, kad kada nors grįš į tėvynę. „Tačiau niekas nežino, kada ten bus normalus, saugus gyvenimas. Mano šeima gyvena Kabule. Tėvai sako, kad situacija yra labai bloga – karas nesibaigia. Kabulas nėra atstatytas, tam nėra galimybių. Žmonės gyvena vargingai, neturi elektros, vandens. Girdėjau, kad šiemet pradėjo vėl veikti ligoninės, mokyklos. Tačiau apie kitų infrastruktūrų atkūrimą nėra ir kalbos.

Užaugo nauja karta žmonių, kurie nėra buvę mokykloje. Daugelis žmonių gyvena iš tarptautinių organizacijų paramos. Skaičiau, kad artėjančią žiemą badas gresia 6 mln. vaikų“, – pasakojo afganas.

Anot jo, dabar šalyje didžiausią valdžią turi amerikiečiai. „Gyventojai nepatenkinti, kad jie padeda grupuotėms, kurios kadaise grobė žmones, žudė, o dabar valdo kartu su amerikiečiais. Paprastų žmonių požiūriu, valdžioje, nuvertus talibus, niekas nepasikeitė. Valdo iš esmės tie patys žmonės, tik pasikeitė jų rėmėjai: buvo rusai, dabar – amerikiečiai. Afganistanas turi pats vystytis. Kitų šalių parama yra sveikintina, tačiau karinis įsikišimas yra blogai. Suprantu, kad Lietuvos kariai nori gero, atstato Goro provinciją. Tačiau afganai visų šalių karius tapatina su amerikiečiais, kuriuos vadina okupantais. Todėl ir lietuviai afganams yra okupantai“, – sakė R. Rahmatas.

PAGRĮSTA ARGUMENTACIJA

Vakarų ekspresas (www.ve.lt)

Kada pagaliau integruosime pabėgėlius?³⁹

Liusinda Paberžytė
2006-05-24

Klaipėdos miesto tarybos Socialinių reikalų bei Ugdymo ir jaunimo reikalų komitetui atmetė miesto Tarybos sprendimo projektą, pagal kurį Klaipėda ir toliau priimtų pabėgėlius iš kitų šalių.

³⁹Paberžytė, Liusinda. *Kada pagaliau integruosime pabėgėlius?* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Vakarų ekspresas“, 2006 m. gegužės 24 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/?data=2006-05-24&rub=1065924816&id=1148398147&page=print>>.



Šio straipsnio autorė, antraštėje aiškiai suformulavusi esminį diskusijos klausimą, logiškai, nenukrypdama nuo pateiktos temos, plėtoja diskusiją iki straipsnio pabaigos. Rašant pabėgėlių tema, tokia straipsnio sandara, atsisakant bet kokių tendencijų, subjektyvių, neaiškių pasisakymų, kartu ir nebijant kvestionuoti, ir yra konstruktyviausias būdas šviesti visuomenę šia jautria tema. Tik ar antraštėje turi likti vien klausimas?

Aš įsitikinusi, kad Klaipėda privalo būti svetinga tokiems nelaimėliams, ypač – čekėnų tautybės. Priglausti žmones, bėgančius nuo karo baisumų, yra mūsų žmogiškoji pareiga.

Tačiau negaliu smerkti ir šių komitetų narių, nutarusių teikti Tarybai svarstyti nulinę pabėgėlių kvotą. Negaliu smerkti todėl, kad ikišiolinė pabėgėlių integravimo patirtis Klaipėdoje yra nevienareikšmiška.



Pirmoje straipsnio paantraštėje informuojama apie esminį įvykį – svarbūs pabėgėlių integracijai vykdyti komitetai protestuoja prieš pabėgėlių priėmimą.



Šioje straipsnio dalyje autorė vienareikšmiškai išsako savo principinę humanistinę poziciją pabėgėlių atžvilgiu. Autorė taip pat siekia kuo objektyviau apibūdinti, kodėl komitetai atmetė nutarimą.

Nepigi integravimo imitacija

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos internetiniame tinklalapyje yra iškalbingos informacijos apie pabėgėlių reikalus. Klaipėdoje, remiantis ta informacija, dabar mėginama integruoti (o gal tas procesas jau ir yra laikomas pasibaigusiu) 47 asmenis. Iš jų aštuoni asmenys dirba ir moka mokesčius valstybei bei „Sodrai“. Klaipėdos mieste per daugiau nei 3 metus pabėgėlių integracijai išleista apie 1 mln. litų.

Savivaldybė iš savo biudžeto lėšų, remiantis ta integracija Klaipėdoje besirūpinančios biudžetinės įstaigos Klaipėdos miesto socialinės paramos centro vadove Diana Stankaitiene, irgi yra skyrusi pinigų, tačiau parama buvusi „nežymi“ (čia ir kitur skaičiai ir citatos, jei atskirai nenurodyta, yra iš ministerijos tinklalapyje pateiktos informacijos. – Aut. past.).

Taigi išleidus milijoną litų pasiekta, kad kas šeštas pabėgėlis (iš viso aštuoni žmonės) Klaipėdoje dirba ir moka mokesčius. Mano manymu, tai yra mažoka.

Kartu norėčiau pasiginčyti su „Vakarų ekspreso“ žurnaliste Sandra Lukošiu – rašyti, kad „daugelis komiteto narių prieštaravo užsieniečių integracijai uostamiestyje“, tikrai per stipru: na jau, kokia čia ta integracija realiai vyksta ir koks sveiko proto Klaipėdos politikas prieštarautų realiai integracijai, jeigu tokia būtų?



Skyriaus „Nepigi integravimo imitacija“ pirmoje pastraipoje autorė ne tik pateikia informaciją ir nuorodą į informacijos šaltinius, nurodo į pabėgėlių integraciją investuotų lėšų dydį, bet ir kvestionuoja pasiektus rezultatus. Ši pastraipa įdomi ir tuo, kad autorė pagrįstai pradeda polemiką su savo kolege žnaliste, tuo primindama skaitytojui, kad straipsnio tikslas – diskusija, o ne nuomonės primetimas.

Reikėtų rimtesnio rangovo

Nemanau, kad „užsieniečių integracijai skirti (...) projektai daug prisidėjo prie užsieniečių, gavusių Lietuvos Respublikoje įvairių rūšių tarptautinę apsaugą, sėkmingo integravimo“. Mano manymu, kas šeštas pabėgėlis Klaipėdoje ir taip, be jokio specialaus jo „suintegravimo“, per trejus metus būtų pradėjęs dirbti ir mokėti mokesčius. Kai dirbs bent kas ketvirtas „atbėgėlis“, tada, manau, bus galima kalbėti apie įvykusią integraciją ir svarstyti, iš kur mums Klaipėdoje dar tų pabėgėlių daugiau prisivilioti.

Todėl manyčiau, kad Klaipėdoje pirmiausia reikia pradėti jau čia esančių ir atseit „priintegruotų“ pabėgėlių tikrąją socializaciją. Kas tai turėtų daryti? Jeigu politikai manys, kad BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras iki šiol gerai susitvarkė su šia užduotimi, tada galėtų ją pavesti tam centrui. Jeigu manys kaip aš – kad gal ne visai „suintegravo“, gal ir kiek per brangiai „paintedegravo“ palyginti su pasiektais rezultatais, – tada turėtų ieškoti kito rangovo šiam darbui atlikti.



Autorė ne tik atkreipia dėmesį, kritikuoja (gal kiek polemiškai, nes integracijos programos palengvina pabėgėlio integraciją), bet ir siūlo, jos supratimu, konstruktyvesnę išeitį: susirasti rimtesnį rangovą.

Uodega pavizgino šunį

Nenustebčiau, jeigu tai biudžetinei įstaigai politikai pavestų ir toliau gilinti visokias integracijas. Mat BĮ Klaipėdos miesto socialinės paramos centras jau įgyvendino vieną specifinį ir mums, klaipėdiečiams, labai reikšmingą projektą: „2004 m. Lietuva pradėjo dalyvauti Europos pabėgėlių fondo finansuojamoje ir remiamoje veikloje. 2004 m. Europos Komisija skyrė Lietuvos Respublikai 534.931,94 litus (...). Klaipėdos miesto Socialinės paramos centro įgyvendinamas projektas skirtas įgyvendinti (...) Kita projekto dalis skirta formuoti teigiamą Klaipėdos regiono gyventojų ir politikų požiūrį į projekto dalyvius.“ Deja, ministerijos tinklalapyje neradau duomenų, kuri dalis iš tų 534.931,94 litų buvo skirta tam, kad Klaipėdos miesto Socialinės paramos centras

galėtų suformuoti „teigiamą“ Klaipėdos politikų požiūrį. Įdomu taip pat būtų sužinoti, kurie konkretūs politikai ir kokiais būdais buvo motyvuoti tokį požiūrį išsiugdyti. Bent tie miesto tarybos politikai, kurių požiūrio pagal minėtą projektą Socialinės paramos centras neformavo, galėtų atidžiau panagrinėti projekto pinigų takelius, projekto dalyvius.“

Man atrodo neįprasta, kad uodega vizgintų šunį. Neįprasta, kad Savivaldybės kontroliuojama įstaiga užsiimtų lobistine veikla ir leistų nors ir Europos pinigus Savivaldybės politikams paveikti. Mano manymu, taip neturėtų būti.



Autorė kalba ir apie politinį vienų ar kitų sprendimų priėmimo kontekstą. Tokiu būdu autorė sudaro skaitytojui sąlygas matyti platesnį visos straipsnyje diskutuojamos problemos vaizdą.

Briuselielis supras

Esu įsitikinusi, kad šie skaičiai ir faktai, kurie prieinami visiems atsakingiems Klaipėdos politikams, ir yra tikroji priežastis, dėl kurios miestą valdantys liberalcentristai nenori naujų „atbėgėlių“. Tačiau užuot aiškiai išdėstę savo argumentus visuomenei, šie politikai savo kritišką požiūrį kažkodėl pateikia vos ne kaip kaprizą: nenorim, ir tiek.

Manau, kad aiškiai ir tiesiai liberalcentristai nekalba tik dėl politinių priežasčių. Mat D. Stankaitienė yra šiemet susikūrusios politinės partijos – Liberalų sąjūdžio Klaipėdos skyriaus pirmininko Eugenijaus Gentvilo pavaduotoja. O mūsų liberalcentristai pabrėžtinai vengia kaip nors užgauti tos naujosios partijos politikus. Tačiau ko čia bijoti? Europarlamentaras E. Gentvilas yra mylintis Klaipėdą politikas, jis supras, kad liberalcentristai atsisako naujų pabėgėlių tikrai ne todėl, kad kaip nors pakenktų jo pavaduotojos partijoje interesams – tiesiog ir iki šiol priimti pabėgėliai dar ne iki galo yra tiek „priintegruoti“, kad naujų užsivežtume.

O ir pati D. Stankaitienė yra autoritetinga savo srities žinovė. Kas, kad vienoje – ir toli gražu ne pagrindinėje – Socialinės paramos centro kilnios veiklos srityje šios politikės darbo rezultatai neatrodo (bent man) labai geri. Esu įsitikinusi, kad nuoširdžią ir atvirą kitos partijos politikų argumentaciją dėl neigiamo sprendimo ji tikrai priimtų tolerantiškai. Neturėtų dėl to užsigauti ar įžvelgti kokį klastingą politikavimą. Todėl ir raginčiau, kad Klaipėdos liberalcentristai pagaliau aiškiai pasakytų tikruosius savo atsisakymo priimti naujus pabėgėlius motyvus, užuot šokę keistą menuetą apie tegu ir įtakingus Briuselio ar Klaipėdos politikus.



Galima sutikti su autore arba nesutikti, bet skaitant straipsnį nekyla mintis abejoti nuoširdžiu autorės rūpesčiu pabėgėliais ir jų integracija į mūsų visuomenę. Diskusija straipsnyje neperžengia profesinės etikos ir žurnalistinio profesionalumo ribų, nors paprastai žurnalistas turi pasižymėti kritišku požiūriu.

SPEKULIAVIMAS STATISTINIAIS DUOMENIMIS

Klaipėda (<http://klaipeda.diena.lt>)

Pabėgėliai skundžiasi nelengva dalia⁴⁰

Giedrė Balčiūtė

2005-03-21, 09.00

Pabėgėliai skundžiasi nelengva dalia

Nemažos pašalpos, skiriamos politinį prieglobstį gavusiems asmenims, kai kuriuos stebina. Su pabėgėliais dirbantys pareigūnai skatina nepavydėti gavusiems prieglobsť, nes pabėgėlio dalia – sunki. Jie primena, kad nemažos pašalpos šiems žmonėms skiriamos tik integracijos laikotarpiu, truncančiu vienerius metus. Per tą laiką pabėgėliai turi išmokti lietuvių kalbą ir susirasti darbą.

❖ ❖ ❖

Antraštėje teigiama, kad pabėgėliai skundžiasi nelengva dalia. Klausimas: kiek pabėgėlių skundžiasi? Ar visi? Tuo pačiu autorė teigia (tikriausiai nesąmoningai?), kad pašalpos nemažos, nors su pabėgėliais dirbantys pareigūnai pabrėžia, jog „nemažos pašalpos šiems žmonėms skiriamos tik integracijos laikotarpiu, truncančiu vienerius metus. Per tą laiką pabėgėliai turi išmokti kalbą ir susirasti darbą.“ Ar nekyla mintis, kad su autorės paskaičiavimais be skaičių kažkas ne taip? Tokie vienas kitam prieštaraujantys ir priešpastatomi žodžiais įvardijami kiekiai, kaip „nemažos“, „visi skundžiasi“, formuoja nedėkingos, godžios, didelio kiekio („visi“) vienalytės pabėgėlių grupės įvaidį. Todėl:

skaiciais galima ne tik spekuliuoti, bet ir net jų neįvardijus, pasinaudojant „mažai – daug“ sąvokomis, formuoti bet kokią – teigiamą arba neigiamą – pabėgėlio arba visos pabėgėlių grupės įvaidį.

Daugiausiai čečėnų

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos koordinadorius Lietuvoje Vladimiras Siniovas sakė, kad Lietuva, tapusi Europos Sąjungos nare, privalo suteikti politinį prieglobstį tiems, kurie to prašo, neribojant pabėgėlių skaičiaus. Valstybė gali nenagrinėti prašymų suteikti prieglobstį tik tų žmonių, kurie atvyksta iš saugių šalių.

Į Lietuvą daugiausiai – apie 80 procentų – pabėgėlių atvyksta iš Čečėnijos. Taip pat mūsų šalyje yra paprasę politinio prieglobsčio pabėgėliai iš Afganistano bei iš kai kurių

⁴⁰Balčiūtė, Giedrė. *Pabėgėliai skundžiasi nelengva dalia* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Klaipėda“, 2005 m. kovo 21 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/lietuva/pabegeliai-skundziasi-nelengva-dalia-178648>>.

Afrikos valstybių. Klaipėdoje dabar gyvena 40 pabėgėlių, iš kurių 21 – nepilnametis. Visi uostamiestyje besiglaudžiantys pabėgėliai – čečėnų tautybės. Kiek anksčiau čia gyveno ir pabėgėlių iš Afganistano.



Skyrelio antraštė „Daugiausiai čečėnų“ lyg ir tęsia ir patvirtina praeito skyriaus neigiamą visos didelės pabėgėlių grupės įvaizdį, tik šį kartą atskleidžiama tos grupės etninė sudėtis. Tai – čečėnai. Todėl:

būtina prisiminti, kas ir kaip rašoma ir dėstoma ankstesnėse straipsnio vietose, ypač kai remiamasi statistika ir dydžiai įvardijami žodžiais. Antraip net ir „gera“ straipsnio užmačia gali virsti „bloga“.

Pašalpų dydis stebina

Prieglobstį gavusiems užsieniečiams suteikiamas metus trunkantis socialinės integracijos laikotarpis. Per tą laiką jiems valstybė skiria vienkartinę įsikūrimo pašalpas. Trijų asmenų šeimai suteikiama 1125 litų vienkartinė įsikūrimo pašalpa. Taip pat visus metus kas mėnesį skiriama apie 405 Lt gyvenamųjų patalpų nuomai. Už komunalinius patarnavimus kiekvienam asmeniui mokama po 61,40 Lt bei teikiama po 121,50 Lt pinigine pašalpa būtiniausioms reikmėms. Pabėgėliams apmokami ir lietuvių kalbos kursai, ikimokyklinis auklėjimas vaikų darželiuose bei sveikatos draudimas. Lietuvių minimalus pragyvenimo lygis yra 125 Lt, bedarbių gaunamos nedarbo socialinės išmokos dydis, priklausomai nuo bendro darbo stažo, yra 135–693 Lt, minimalus atlyginimas siekia 500 litų, o vidutinė statistinė alga – 1100 Lt.



Skaitytojo labui, geriausiai būtų statistikos duomenis, skaičius, pateikti atskiroje lentelėje. Ir tegul skaitytojas sprendžia, ar stebėtis pašalpų, skiriamų pabėgėliui, dydžiu. Todėl:

kalbant apie skaičius ir supažindinant su jais skaitytoją, žurnalistui nederėtų dalintis su juo ir savo emociine būsena. Taip bus išvengta subjektyvios nuomonės piršimo objektyviai informacijai skirtame straipsnyje.

Parama greitai baigiasi

Klaipėdos socialinės paramos centro socialinė darbuotoja Birutė Anfimova teigė, kad pabėgėliams skiriamos pašalpos tik iš pirmo žvilgsnio atrodo didelės. Iš tiesų į rankas pabėgėliai gauna tik 121,50 Lt piniginę pašalpą būtiniausioms reikmėms. Kartais iš šios sumos tenka primokėti ir už šildymą, jei pritrūksta už komunalinius patarnavimus sumokėti skirtų pinigų. „Sužinoję, kiek gaus pinigų į rankas, pabėgėliai puola į paniką, klausdami, kaip jiems reikės pragyventi. Sausį pašalpos paprastai dar ir gerokai vėluoja. Ypač sunkiai verčiasi viengungiai“, – pasakojo socialinė

darbuotoja. Po metų, pasibaigus integraciniam laikotarpiui, pašalpos nebemokamos, todėl, jeigu pabėgėliai per tą laiką nebūna susiradę darbo, jie gali atsidurti gatvėje. „Mūsų valstybės problema yra ta, kad pabėgėliams parama teikiama tik vienerius metus.

Išimtiniais atvejais integracijos laikotarpis gali būti pratęsiamas dar 3–6 mėnesius. Po to rūpinimasis pabėgėliais baigiasi“, – pastebėjo pašnekovė.

Klaipėdos socialinės paramos centro darbuotojai neretai išklauso pabėgėlių skundų, kad jie apgyvendinami apleistuose butuose, kad aplinkui kaimynai girtuokliauja. Pabėgėliai žino, kokios sumos skiriamos jų apgyvendinimui, ir tikisi, kad už jas jiems bus išnuomoti geri butai. „Iš tiesų turėtume skelbti konkursą ir išnuomoti pigiausias butus. Deja, neretai šeimnininkai, sužinoję, ką pas juos norime apgyvendinti, nuomoti butus atsisako. Bijomasi, kad jie nemokės už butą, girtuokliaus, nors čečėnai negeria ir visada būna tvarkingi nuomininkai“, – sakė B. Anfimova.

❖ ❖ ❖

Pateikusi pavyzdį ne vienam Lietuvos piliečiui turinčių kelti informaciją apie pabėgėlio pašalpos dydį, autorė jau bando skaitytoją raminti, aiškindama, kad parama pabėgėliui greitai baigiasi. Ji taip pat nurodo, kad pabėgėlis „į rankas“ gauna „tik 121,50 Lt“. Todėl:

skaičiai kelia vienokias ar kitokias emocijas priklausomai nuo pateikimo būdo ir konteksto.

Klaipėdoje geriausia

Uostamiestis pabėgėlius pradėjo priiminėti prieš trejus metus. Pasak V. Siniovo, per tą laiką Klaipėda tapo miestu, geriausiai besirūpinančiu pabėgėliais.

Klaipėdos socialinės paramos centras vienintelis dalyvavo Europos pabėgėlių fondo konkurse ir gavo lėšų tam, kad galėtų dirbti su pabėgėliais pasibaigus jų integracijos laikotarpiui.

Socialinės paramos centras iš gautų pinigų galės pasirūpinti, kad mažiausiai 4 šeimos, pasibaigus integracijos laikotarpiui, neatsidurtų gatvėje. B. Anfimova sakė, kad parama bus teikiama tik iki šių metų lapkričio 30 dienos. Vėliau teks vėl ieškoti paramos.

Taip gerai, kaip Klaipėdoje, pabėgėliai priimami ne visur. Jonavos meras netgi atsisakė vykdyti integracijos programą, nes pabėgėliai, keršydami dėl užgauliojimų, pradėjo muštis su vietiniu jaunimu.

❖ ❖ ❖

„Jonavos meras atsisakė...“ Pats Jonavos mero sprendimas prašosi platesnio komentaro arba visiškai atskiros straipsnio.

ETNINĖS KILMĖS PABRĖŽIMAS: TAIP AR NE?

Jonava.NET

Pabėgėlių centre Rukloje du čečėnai apiplėšė likimo draugą⁴¹

IPA agentūra
2005-02-03

Ruklos pabėgėlių priėmimo centre du čečėnai sumušė tame pat centre gyvenantį Nigerijos pilietį ir atėmė pinigų, praneša IPA-BNS.

Incidentas Jonavos rajone įsikūrusiame pabėgėlių centre įvyko antradienį vėlai vakare. Pabėgėlių centro direktorius Algimantas Dieninis sakė, kad patalpose įrengtos vaizdo kameros užfiksavo, kaip keli vyrai atėjo į svetimą kambarį, grasino jo šeimininkui peiliu, sumušė ir iš spintelės pagrobė 500 litų. Centro darbuotojai iškart iškviatė apsaugos policijos pareigūnus, kurie du įtariamuosius sulaikė. 27-erių A. D. ir 24-erių A. M. uždaryti į areštinę. Pagrobti pinigai rasti ir grąžinti Nigerijos piliečiui.

Ruklos pabėgėlių priėmimo centre laikomi pabėgėlio statusą Lietuvoje turintys asmenys arba tie, kuriems suteikta teisė vienerius metus gyventi Lietuvoje bei skirta finansinė parama.

Šiuo metu Ruklos centre gyvena 65 pabėgėliai, dauguma jų čečėnų tautybės.



LIETUVOS ŽURNALISTŲ IR LEIDĖJŲ ETIKOS KODEKSAS

III. ASMENS GARBĖS, ORUMO, PRIVATUMO APSAUGA

54 straipsnis

Žurnalistui ir viešosios informacijos rengėjui draudžiama šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo, jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs arba jį žeminti dėl šių priežasčių.

Be to, žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas taip pat neturi siesti įtariamo, kaltinamo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei ar socialinei grupei, jo seksualinės orientacijos su jo padarytu nusikaltimu ir to pabrėžti.

⁴¹Pabėgėlių centre Rukloje du čečėnai apiplėšė likimo draugą [interaktyvus]. Naujienų portalas „Jonava.NET“, 2005 m. vasario 3 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jonava.net/?re_zai=taip&psl=show&str=849>.

PABĖGĖLIAI – PROBLEMA?

*Žinių radijas (www.ziniur.lt)***Ar palankios sąlygos gyventi pabėgėliams Lietuvoje?⁴²**

2004-07-05

Kaune gyvenantys pabėgėliai iš Čėčėnijos piktinasi esantys palikti likimo valiai – netekę valstybės paramos, jie priversti išsikelti iš butų. Metus laiko – vadinamojo integracijos periodo metu pabėgėliams valstybė moka pašalpas, suteikia būstus, pabėgėliams nereikia mokėti komunalinių mokesčių. Jam pasibaigus, atvykėliai privalo išsilaikyti patys. Pagrindinė kliūtis gauti darbą – čėčėnai kalba tik rusiškai, nors valstybė jiems apmokėjo lietuvių kalbos kursus, be to, daugelis čėčėnų neturi Lietuvos rinkoje tinkamos kvalifikacijos. Pabėgėliai mano, jog valstybė jiems turėtų padėti gauti geriau apmokamus darbus. Tuo tarpu valdininkai tvirtina, jog čėčėnai pagalbos reikalauja be pagrindo – jais buvo deramai pasirūpinta, o pasibaigus socialinio aprūpinimo terminams, pabėgėliai turi tapti savarankiškais. Pasipiktinę čėčėnai neketina nusileisti ir planuoja sukelti tarptautinį skandalą – jie teigia jau skambinę tautiečiams pabėgėliams kitose šalyse – Lenkijoje, Belgijoje ir prašę šių išeiti į gatves su plakatais: „Padėkite čėčėnams Lietuvoje“.



Iš pirmo žvilgsnio būsimos radijo laidos temos antraštė suformuluota korektiškai. Pa-teikta informacija apie pabėgėliams kilusias problemas daugeliu atvejų pagrįsta faktais. Bet pasiklausius laidos reklamos arba pasiskaicičius jos tekstą, juolab kai kalbama lyg ir apie visus Kaune gyvenančius čėčėnus, susiformuoja nuomonė, kad nedėkingi pabėgėliai tik kelia problemų.

Tačiau vienas visuomenei skelbiamos informacijos itin svarbus faktas bent šioje rašytinėje informacijoje nepaskelbtas: iš tikrųjų kalba vyko tik apie 10-ies pabėgėlių šeimų nepasitenkinimą. Tai šeimos, nesugebėjusios prisitaikyti ir pasinaudoti integracijos programomis. Kitos Kaune gyvenančios 90 šeimų tai padaryti sugebėjo. Šiame tekste apie tai nėra žodžio. (Gal tai buvo patikslinta laidoje?) Todėl:

net ir norint atkreipti skaitytojo ar klausytojo dėmesį į savo laidą / straipsnį, negalima tai daryti tiesos ir konkrečių žmonių arba visos etninės grupės sąskaita. Negalima nekreipti dėmesio į faktus – tai neprofesionalu.

⁴²Ar palankios sąlygos gyventi pabėgėliams Lietuvoje? [interaktyvus]. „Žinių radijas“, 2004 m. liepos 5 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ziniur.lt/klausimas?item=237&method=get>>.

PABĖGĖLIAI – PROBLEMA, ARBA KAIP PLINTA MITAI

Kauno radijo ir televizijos žinių tarnyba

Kauno čečėnai kels tarptautinį skandalą⁴³

Daina Skominienė
2004-07-01

Pabėgėliai iš Čečėnijos piktinasi esantys palikti likimo valiai – netekę valstybės paramos, jie priversti išsikelti iš butų. Kai kurie iš nevilties paprašė deportacijos, kiti jau šiandikt nakvojo geležinkelio stotyje.

❖ ❖ ❖

Pateiktą „Žinių radijo“ laidos „Ar palankios sąlygos gyventi pabėgėliams Lietuvoje?“ temą ir formuluotę laidos vedėjas pasirinko remdamasis šiuo straipsniu. Antraštė ir paantraštė yra kategoriško pobūdžio. Remiamasi visu savo žurnalistiniu autoritetu. Visi Kaune gyvenantys pabėgėliai iš Čečėnijos suplakami į vieningą nuomonę turinčią grupę. Todėl:

stipriai supaprastinti, emociškai suformuluoti vaizdiniai tekste turi tendenciją tapti mitais, kuriems lemta greitai plisti, ypač žiniasklaidoje. Žurnalistinis profesionalumas reikalauja tikrinti net ir patikimos žiniasklaidos priemonės vardą turintį informacijos šaltinį.

Tuo tarpu valdininkai tvirtina, jog čečėnai pagalbos reikalauja be pagrindo – jais buvo deramai pasirūpinta, o pasibaigus socialinio aprūpinimo terminams, pabėgėliai turi tapti savarankiškais. Metus laiko – taip vadinamo integracijos periodo metu pabėgėliams valstybė moka pašalpas, suteikia būstus, pabėgėliams nereikia mokėti komunalinių mokesčių. Kai kuriems integracijos periodas vėliau dar pratęsiamas. Jam pasibaigus, atvykęliai privalo išsilaikyti patys – ieškoti darbo, kaip ir vietiniai gyventojai mokėti mokesčius už būstą.

„Kai baigėsi integracijos terminas, mane iškraudė iš buto. Sako – taigi žinojot, kad baigsis integracija. Paskui grąžino į tą patį butą, nes reikėjo deklaruoti gyvenamąją vietą. Butą išlaikiau pati, o per žiemą įsiskolinau, šeimininkas, žinoma, paprašė išsikelti“, sako pabėgėlė iš Čečėnijos Džiuljeta Atsajeva. „Parašiau prašymą mane deportuoti, nes prasi gyventi Lietuvoje netekau vilties. Tačiau net ir išvykti man nepadeda“, pasakoja kitas pabėgėlis iš Čečėnijos.

O kas ir kaip jums turėtų padėti? „Na, raudonasis kryžius ar kitos organizacijos galėtų duoti pinigų bilietui, aš pats jų neturiu“, sako čečėnas.

⁴³Skominienė, Daina. *Kauno čečėnai kels tarptautinį skandalą* [interaktyvus]. Kauno radijo ir televizijos žinių tarnyba, 2004 m. liepos 1 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt:80/archive/article.php?id=4673626>>.

Čečėnai piktinasi esantys priversti dirbti už minimumą, į geriau apmokamą darbą jų esą nepriima dėl tautybės, todėl jie skursta. „Aš turiu inžinieriaus – statybininko specialybę. Galėčiau dirbti statybose, tačiau kur tik ateinu, nenori įdarbinti. Matot, yra sukurtas neigiamas čečėnų įvaizdis – visi mano, kad čečėnai chuliganai ir vagys. Be to, mums išduodami laikini pasai – metams laiko. Joks darbdavys nenori darbuotojo, kurio po metų, galbūt, neteks,” skundžiasi K. Šachgirejevas.

„Aš galiu dirbti maisto gamybos įmonėje. Tačiau kur paskambinu, ten sako mokės tik 500 litų. Ką su tais 500 litų aš galiu padaryti? Juk turiu tris vaikus,” piktinasi čečėnė Aina Isajeva.



Viršuje minėto straipsnio dalyje pateikiamos tik protestuojančiųjų nuomonės. Vėl kalbama apie „visus“ čečėnus. Žinant, kad mūsų visuomenėje sklinda mitai apie anokius ir kitokius čečėnus, šiuo atveju dar ir netiesiogiai, ir nesąmoningai kuriamas ir platinamas mitas apie visos etninės pabėgėlių grupės polinkį į konfliktus.

Pagrindinė kliūtis gauti geresnį darbą – čečėnai kalba tik rusiškai, nors valstybė jiems apmokėjo lietuvių kalbos kursus, be to, daugelis čečėnų neturi Lietuvos rinkoje tinkamos kvalifikacijos. Pabėgėliai mano, jog valstybė jiems turėtų padėti gauti geriau apmokamus darbus. Vakar pabėgėliai iš Čečėnijos skambino raudonojo kryžiaus pabėgėlių integracijos kuratoriui Dinui Dambrauskui. Čečėnus papiktino pastarojo siūlymas jiems nakvoti stotyje. „Šie pabėgėliai – nuolatiniai raudonojo kryžiaus lankytojai. Padedam jiems, kiek galim. Tačiau nesam biudžetinė organizacija, galinti planuoti lėšas, todėl nežinom, kada nutrauksime paramą.

Tačiau šiandien dar mokam po 200 litų per mėnesį, kad čečėnams ne taip sunku būtų sumokėti komunalinius mokesčius. Aš net savo sodyboje Jonavos rajone esu apgyvendinęs pabėgėlius,” sako D. Dambrauskas.

„Didžiausia problema yra ta, kad iki šiol gyvenę šiltnamio sąlygomis, pabėgėliai stauga susidūrė su realybe. Beveik kiekvienam jų integracijos terminas buvo pratęstas net po kelis kartus. Kai jau jokių priemonių gauti piniginės paramos iš valstybės nebeliko, jie ir pradėjo piktintis, nes integracijos laikotarpiu taip ir nesusirado darbų.

Tarp kitko, kai kurių šeimų vyrai turi neblogus darbus, tačiau jų šeimos vis tiek reikalauja paramos. Šie čečėnai akcentuoja tik neigiamas savo gyvenimo puses. Tuo tarpu gerus dalykus nutyli – pvz., kad daugelis jų šeimų narių dirba užsienyje,” sako raudonojo kryžiaus jaunimo skyriaus vedėja Virginija Sereikaitė. Pasipiktinę raudonojo kryžiaus darbuotojo Dino Dambrausko siūlymu naktį praleisti geležinkelio stotyje, čečėnų delegacija patraukė į miesto savivaldybę. Čia socialinių reikalų departamento direktorius Gediminas Jankus jiems esą pasakęs, jog pabėgėlių padėtis nėra nesiskiria nuo kai kurių taip pat už minimumą dirbančių, mažų vaikų turinčių vietinių gyventojų, tad būtent čečėnams padėti miestas neįsipareigojęs. „Iškart pasipylė kategoriški reikalavimai – duokit mums tuoj pat naujus butus arba toliau mokėkite nuomą už tuos, kuriuose gyvename dabar! Tokie reikalavimai neturi jokio

pagrindo – mes turim nedideli rezervą būstų, kurių laukia didžiulė eilė lietuvių daugiavaičių šeimų. Kaip suprantu, problema atsirado, kai čečėnai suvokė, jog dabar patiems teks mokėti už būstą.



Straipsnį sunku skaityti, nes ryškiai neatskiriamos temos. Todėl kitos pusės – savivaldybės tarnautojų nuomonė ir argumentai atrodo nesvarūs.

Beje, susisiečiau su jų šeimininkais. Šiandien šie čečėnai gyvena lygiai taip kaip daugelis mažas pajamas gaunančių, mažų vaikų turinčių mūsų tautiečių. Tad kodėl mes jiems išimties tvarka turėtume padėti, jeigu pagal įstatymus nuoma nemokama ir būstas dykai nesuteikiamas lygiai tokiai lietuvių šeimai?“ sako Kauno m. savivaldybės Socialinių reikalų departamento direktorius Gediminas Jankus.

Čečėnų apgulto Raudonojo kryžiaus darbuotoja V. Sereikaitė teigia, jog besiskundžiančios maždaug 10 čečėnų šeimų iš 100 gyvenančių Kaune – tos, kurios nesugebėjo prisitaikyti ir užsidirbti pragyvenimui.

Čečėnai neketina nusileisti ir planuoja sukelti tarptautinį skandalą – jie teigia jau skambinę tautiečiams pabėgėliams kitose šalyse – Lenkijoje, Belgijoje ir prašę šių išeiti su plakatais: padėkite čečėnams Lietuvoje.



Tik pačiame ilgo ir prieštaringai surašyto straipsnio gale pasirodo, kad protestuoja tik „10 čečėnų šeimų iš 100 gyvenančių Kaune – tos, kurios nesugebėjo prisitaikyti ir užsidirbti pragyvenimui.“ Paskutinė pastraipa, turint prieš akis pateiktą protestuotojų kiekį ir paaiškinimą, dar stipriau sucementuoja neigiamą visų čečėnų įvaizdį visuomenėje. Kitaip tariant – paskutinėje pastraipoje mitas patvirtinamas.



KĄ REIKĖTŲ ATSIMINTI INFORMUOJANT APIE PABĖGĖLIUS?

OBJEKTIVUS, ĮDOMUS IR ATSAKINGAS INFORMACIJOS PATEIKIMAS

Dažniausiai žiniasklaida dėmesį skiria probleminiams visuomenėje vykstantiems procesams ar įvykiams. Pabėgėliai kaip tik ir yra viena tų probleminių temų. Retai rodomi teigiami pavyzdžiai, kai galima pasidžiaugti naujųjų visuomenės narių socialiniais, ekonominiais ar kultūriniais pasiekimais, jų įnašu į mūsų visuomenę. Mažumos labai dažnai traktuojamos kaip temos, o ne kaip konkretūs žmonės ar asmenybės. Jie retai parodomi kaip tėvai, studentai, darbuotojai. Turime patys savęs paklausti, ar nušviečiame etnines, kultūrinės mažumas, pabėgėlius lyg kalbėtume apie įvykius ar naujienas kažkur pasaulyje? Ar „tie žmonės“ yra dalis mūsų visuomenės, ar jie yra „kiti“?

Rašydami pranešimą spaudai, kurdami TV ar radijo programas dėl riboto laiko ir vietos linkstame į informacijos supaprastinimą, tuo pačiu nesąmoningai kuriame stereotipus, kuriuos ir pateikiame informacijos vartotojui. Pavyzdžiui, informaciją apie konkretaus pabėgėlio padėtį skaitytojas tuojau tapatina su visais pabėgėliais. Kitaip tariant, stereotipai pradeda kurti savo nuosavą tikrovę, nieko bendro neturinčią su esama padėtimi. Todėl kelrodė žvaigždė yra žurnalistinė etika, objektyvumas ir asmeninė atsakomybė už klaidingai ar tendencingai pateiktą informaciją apie pabėgėlius.

Ar tai reiškia, kad laikantis žurnalistinės etikos negalima kurti įdomių straipsnių, pranešimų spaudai? Galima. Kaip? Juk mes, žurnalistai, NVO atstovai, turime siekti ir maksimalaus objektyvumo savo veikloje kalbėdami apie tokius lengvai pažeidžiamus asmenis kaip pabėgėliai. Bet objektyvumo reikalavimas tikrai nedraudžia pateikti savo medžiagą novatoriškai, aktualiai ir tuo pačiu – jautriai. Gal čia ir glūdi įdomumo receptas?

Taigi formuojant straipsnį, naujienos žinią kuriančiojo asmeninė atsakomybė, profesinės etikos ir įstatymų laikymasis turėtų vaidinti pagrindinį vaidmenį. Juk kalbama, kaip jau minėjau, apie žurnalistų ir žiniasklaidos priemonių, NVO patikimumą. Neatsakingai, tendencingai pateikta informacija gali žėisti ir žeidžia visų pirma gyvą žmogų, jo jausmus ir gyvenimą.



Roko Medonio nuotr.

NAUDINGI PATARIMAI

Toliau siūlau susipažinti su mano ir kitų mūsų kolegų Europos Sąjungos žurnalistų patarimais⁴⁴, kaip aprašomojo asmens nepaversti vien tik objektu ir pateikti visapusišką pabėgėlio padėties vaizdą. Visada įdomu pasidalyti gera patirtimi ir sužinoti, ką užsienio šalių žurnalistai mano panašiais klausimais. Tačiau prisiminkite, kad galutinė atsakomybė už paviešinto straipsnio turinį yra jūsų rankose. Ir jums, jūsų sąžinei spręsti, ar sutikti su redaktoriaus ar savininko primestu reikalavimu rašyti taip, kaip tai prieštarausia jūsų asmeninėms nuostatoms.

Informacijos rinkimas

- Ar suvokiate, kad informacijos pasirinkimą veikia ir Jūsų pažiūros?
- Žurnalistų darbo kokybės garantas – faktai. Ar Jūs visiškai pasitikite informacija, gauta iš kolegų, žinių agentūrų, interneto?
- Smalsumas ir įtarumas yra svarbūs žurnalistų bruožai. Todėl meskite sau iššūkį ieškodami naujų informacijos šaltinių, abejokite dominuojančiu ar vyraujančiu diskursu.
- Kas skiria ekspertus? Ar renkatės juos savo nuožiūra?
- Ar kalbate apie pabėgėlius ar etnines mažumas remdamiesi vien tik aktualijomis? Jeigu ne, kodėl? Ar tai darote dėl informacijos trūkumo?
- Kalbinant pabėgėlį taip pat būtina atsižvelgti į jo šalies politinę sistemą, kultūrą ir vyraujančią religiją, jos nuostatas. Dažnai pabėgėliai atvyksta iš autoritarinių valstybių, iš karo nuniokotų šalių, neretai patyrę neapsakomas kančias ir smurtą, todėl atviram ir drąsiam pokalbiui su nepažįstamu žmogumi nelengvai pasiryžta.
- Atkreipkite dėmesį į stereotipus ir venkite jų. Apibendrinimai „pabėgėliai elgiasi taip ar anaip“ nedaro jokio skirtumo tarp minimų pabėgėlių kultūrų, religijos ir pan. Pabėgėliai tokiu atveju tampa vieninga mase, beasmeniu objektu.
- Kokiomis asmeninėmis nuostatomis vadovaujatės rinkdami informaciją apie pabėgėlius, pasirinkdami asmenį pokalbiui?
- Dažnai rašant apie pabėgėlius būtina pateikti jų pasitraukimo iš savo šalies kontekstą. Antraip informacijos vartotojui sunku susivokti arba suvokti to pabėgėlio veiksmų prielaidas. Šie žmonės neatsirado iš niekur. Tik skaitytojui identifikavus save su

⁴⁴A Diversity toolkit for factual programmes in public service television [interaktyvus]. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2007 [žiūrėta 2009 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/media-toolkit-documentation_en.pdf>.

pabėgėlio padėtimi, sulauksime teigiamų skaitytojo požiūrio į pabėgėlius poslinkių. Šitaip bus lengviau išvengti stereotipų ir su jais kovoti.

- Kiekvienas žmogus subjektyviai pateikia savo patirtį, todėl reikia kalbinti daugiau žmonių iš tos pačios pabėgėlių etninės grupės, nes ir jie yra pasidaliję į skirtingus visuomenės sluoksnius. Ir visi jie suinteresuoti nukreipti žurnalistą sau naudinga linkme. Taip elgiasi dauguma žmonių nepriklausomai nuo jų etninės priklausomybės. Bet apie informacijos tikrinimą – kitame skyriuje.
- Nepamirškite su pabėgėliais dirbančių nevyriausybinų ir vyriausybinių organizacijų. Bet kuriuo atveju atsargiai ir korektiškai naudokite gautą informaciją, nes svarbu žmonių pasitikėjimas Jumis, o jį labai lengva prarasti.

Faktų tikrinimas ir medžiagos rengimas

- Kiek laiko Jūs skiriate faktams tikrinti?
- Dažnai žinių vartotojai žino daugiau negu pats žurnalistas, todėl reikia būti kuklesniam, atidesniam, nepamiršti, kad tarp vartotojų tikrai atsiras gvildenamos temos ekspertų.
- Kuo trumpesnė teikiamos informacijos apimtis, tuo kruopščiau ir tiksliau ji turi būti kuriama ir tikrinama.
- Žurnalistas turi savo teikiamoje informacijoje surasti, pateikti naują požiūrį, laužyti nusistovėjusias ribas. Ne visada reikia patenkinti skaitytojo, klausytojo ar žiūrovo lūkesčius. Atsakykite naujovių ir ne visuomet susitaisykite su nusistovėjusiomis tarp kolegų normomis.
- Savo rengiamuose straipsniuose ar reportažuose reikia vaizduoti etninę gyventojų sudėtį ne tik proporcingai, bet ir įvairiapusiškai.
- Dirbant su parengiamąja medžiaga pabėgėlių ar etninių mažumų tema, kruopštumo stoka negali būti pateisinama laiko trūkumu. Terminų išmanymas rašant ar kalbant apie pabėgėlius, migrantus, etnines mažumas žurnalistams yra taip pat svarbu, kaip ir įstatymų laikymasis.
- TV žurnalistams: daugiakultūriškumas nėra vien tik skirtingoms etninėms grupėms priklausančių veidų skaičiavimas ekrane. Svarbu tai, kaip jie vaizduojami, kaip įtraukiami į pasakojimą.
- Informuojant apie etnines mažumas, pabėgėlius, religines arba kitas socialines grupes, būtina pateikti ir tų asmenų ar grupių nuomones.
- Reikėtų vengti kaltinimų be išimties visai socialinei grupei.
- Žodžiais galima ir pagerbti asmenį, ir jį sunaikinti. Galima ir sukelti nevaldomas įtampas visuomenėje, nors tokių norų ir nebuvo.

- Žinodami kai kurių politikų ar viešų žmonių neigiamas nuostatas, įžeidžiamą žargoną, pavyzdžiui, pabėgėlių atžvilgiu, pagalvokite, ar reikia tai perteikti. Jeigu taip, tai būtina pateikti ir kitą taip pat visuomenei svarbaus asmens nuomonę.

Kai Jūsų informacija jau paskleista

- Kaip manote, ar buvo įmanoma išvengti užslėptos potekstės?
- Ar tinkamai suvokta ir įvertinta kai kurių žodžių emocinė galia? Pavyzdžiui, neigiami epitetai, odos spalvos pabrėžimas ir pan.
- Ar pamąstėte apie profesinę atsakomybę už savo teikiamos informacijos poveikį žinių vartotojui ir už gyvenimus tų konkrečių žmonių, kuriuos vaizduojate savo darbuose?
- Ar pagalvojote, kad kai kurios visuomenės grupės (labai retai arba niekada nepatenkančios į Jūsų ar kitų žurnalistų akiratį) ne be priežasties jaučiasi nereikšmingos, nereikalingos?
- Pasvarstykite, gal verta savo redakcijoje parengti mažą žodynėlį įtraukiant tokius žodžius, kaip rasė, pilietybė, migrantai, emigrantai, pabėgėliai, prieglobstis, asimiliacija, integracija, daugiakultūriškumas ir pan.? Gal vertėtų nuolat atsižvelgti į minėtų terminų vartojimą, tų sąvokų kontekstą ir kaip jis kinta laikui bėgant.
- Žinote, kad kiekvieno žurnalisto tikslas – pateikti subalansuotą informaciją. Vis dėlto kiekvienas žurnalistas yra veikiamas savo kultūros terpės ir net prietarų, nors pats dažnai apie tai nepagalvoja. Pamąstykite, gal ir Jums taip galėjo nutikti. Jei paminėjote savo herojaus etninę kilmę ar religiją atsižvelgdami į kontekstą, pagalvokite, ar tikrai tai buvo būtina nurodyti? Ypač jei kalbėjote apie smulkius teisės nusižengimus, nusikaltimus ar eismo įvykius?
- Dar kartą įvertinkite, kokiai tikslinei grupei skirta Jūsų žiniasklaidos priemonė, teikiama informacija ar reportažas? Ar domėjotės, kam rūpėjo Jūsų tema? Pavyzdžiui, jeigu Jūsų straipsnį skaitė darbdaviai, tai nuo to, kaip jie supranta pabėgėlio padėtį, labai konkrečiai priklausys pabėgėlio integracija į darbo rinką.

ES VISUOMENINIŲ TRANSLIUOTOJŲ DAUGIAKULTŪRIŠKUMO POLITIKA⁴⁵

Daugelis ES visuomeninių transliuotojų, atsižvelgdami į daugiakultūrę jų šalių visuomenę, siekia kuo plačiau atspindėti ją savo laidose. Ir ne tik. Siekiant išlaikyti nuolatinį

⁴⁵ *A Diversity toolkit for factual programmes in public service television* [interaktyvus]. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2007, p. 91 [žiūrėta 2009 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/media-toolkit-documentation_en.pdf>.

tiesioginį kontaktą su įvairių etninių, religinių ar kultūrinių grupių atstovais, specialiai formuojama ir personalo politika. Pavyzdžiui, dirbti žurnalistais ar prodiuseriais priimami asmenys kaip tik iš šių minėtų grupių. Dabar dauguma ES radijo ir televizijos transliuotojų į savo darbo nuostatas įtraukia įsipareigojimus, kuriuose atsispindi daugiakultūrė politika. Štai keletas pavyzdžių.

- Nacionalinė Prancūzijos televizija (*France Télévision*) įsipareigojo atspindėti Prancūzijos gyventojų įvairovę ir kuo išsamiau pateikti bendrą vaizdą; tai daryti numatyta transliuojant kiekvieną programą ir rodant kiekvieną žmogų – liudytoją, aktorį, žurnalistą ir kt., per bet kurį šios televizijos kanalą.
- BBC yra įsipareigojusi atspindėti Jungtinės Karalystės žiūrovų įvairovę pirmiausia rinkdamasi darbuotojus, taip pat transliuodama televizijos, radijo programas ir savo interneto svetainėje. Jos tikslas – parodyti, kad modernią Didžiosios Britanijos visuomenę sudaro įvairūs žmonės: skirtingos lyties, įvairaus amžiaus, skirtingų etninių ir kultūrinių grupių, skirtingos seksualinės orientacijos atstovai, skirtingo tikėjimo ir iš socialinių sluoksnių kilę žmonės, neįgalieji. BBC kuria visuomenės vertybes, be kitų būdų, rodydama visuomenei įvairias Jungtinės Karalystės tautas, regionus ir bendruomenes; kviesdama įvairių bendruomenių atstovus suprasti, kas juos sieja su kitomis bendruomenėmis ir kas skiria. BBC, suteikdama visuomenei daugiau žinių, tikisi sutvirtinti socialinį ryšį ir toleranciją.⁴⁶
- Suomijos televizija YLE remia ir skatina patirtį, kai skirtingos gyventojų grupės ir jų individualūs atstovai priimami į visuomenę kaip lygiaverčiai jos nariai. Savo veikla YLE siekia sukurti sąlygas įvairių bendruomenių žmonėms Suomijoje tapti toleruojamiems. Mažumoms ir specialioms žmonių grupėms skirtos paslaugos, netgi pagrindinių kanalų programos, perteikia visuomenei esmines bendrovės vertybes. YLE darbuotėje ateityje žadama dar didesnė nei dabar lygybė, tolerancija, įvairia- tautiškumas ir visiškas diskriminacijos nebuvimas.
- Švedijos televizijoje SVT galioja Etninės ir kultūrinės įvairovės politikos nuostatai. Jie įtvirtina, pavyzdžiui, tokias pažiūras: televizijai SVT etninė ir kultūrinė įvairovė reiškia, kad bendrovės programos ir teikiamos paslaugos skirtos parodyti, jog Švedijoje gyvena įvairios etninės ir kultūrinės kilmės žmonių. SVT darbuotojų komanda sudaryta tuo pačiu principu. Bendrovėje nė vienas asmuo negali būti diskriminuojamas dėl etninių, religinių ar kultūrinių priežasčių.
- Lietuvos nacionalinis transliuotojas analogiškos Europos Sąjungos nacionalinių transliuotojų daugiakultūriškumo politikos ir praktikos neturi.⁴⁷ (LRT Taryba turėtų atsižvelgti į ES šalių visuomeninių transliuotojų praktiką. Pastaba mano – A. V.)

⁴⁶*About the BBC* [interaktyvus]. BBC [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bbc.co.uk/info/policies>>.

⁴⁷*Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas* [interaktyvus]. 1996 m. spalio 8 d. nr. I-1571 [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=288005>.

TEISĖS AKTŲ SVARBA

KĄ EUROPOS TARYBA MANO APIE KOVĄ SU RASIZMU IR KSENOFOBIA LIETUVOJE?

Gana dažnai reportažo ar straipsnio sensacingumui padidinti pasirenkami visuomenėje įsigalėję stereotipai. Tačiau kaip sunku atsakyti, kas buvo pirma – višta ar kiaušinis, taip sunku ir pasakyti, kas formuoja stereotipus – visuomenė ar žiniasklaida. Todėl nenuostabu, kad žiniasklaidoje žydai vaizduojami kaip pasaulio valdovai, slavai – kaip degtinės gėrimo čempionai, o romai (čigonai) – kaip vagys arba narkotikų pardavėjai.

Turbūt ne vienas skaitytojas ar žiūrovas pritartų šiam skirstymui, tačiau jokios mokslo krypties mokslininkai nesutiktų, kad vienos ar kitos tautybės žmonės yra labiau linkę nusikalsti, vartoti alkoholį ar nepriimtina elgtis. Žiniasklaida nekuria mitų, tiesiog pateikiamos informacijos efektui sustiprinti tam tikrais atvejais pabrėžia ir nusikaltėlio ar pažeidėjo tautybę. Mūsų visuomenėje informacija, kad sučiuptas narkotikais prekiaujantis lietuvis, niekam neįdomi, tačiau kai sučiuptasis prekeivis yra romas – iš karto patraukia akį. Dar geriau tai atsispindi laikraščių antraštėse: „Slaptasis pasaulinis žydų sąmokslas“ („Žemaitijos parlamentas“), „Jonavoje čečėnai vėl griebiasi granatų“ („Respublika“), „Verslininkui atsirūgo mėginimai taupyti čečėnų sąskaita“ („Lietuvos rytas“), „Kokį lenkas matė tarpukario lietuvių“ („Kurjer Wilenski“), „Už dyką pietavęs somalielis pateko už grotų“ („Lietuvos rytas“) ir pan.

Taigi asmens tautybė tampa neigiamo įvaizdžio dalimi: tautybė siejama su nusikaltama veika, menkavertiškumu ar neatsakingumu. Tačiau kyla klausimas, ar nemokamai pietavęs lietuvis nepatektų už grotų...

Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija (ECRI), vertindama situaciją Lietuvoje, pastebėjo, jog žiniasklaida aktyviai prisideda kuriant tautinių grupių nariams priešišką atmosferą. Ši Komisija išskyrė keletą tokių grupių: žydai, romai, čečėnai.⁴⁸

Pripažinkime, jeigu tarp bendradarbių, draugų ar kaimynų nėra žydo, romo ar čečėno, tai mes juos pažįstame tik iš žiniasklaidos, kuri, deja, retai pasakoja apie sėkmingas prieglobsčio prašytojų ar romų integracijos programas, kitus teigiamus dalykus. Paprastai apie žydus išgirstame tada, kai jų bendruomenėje įvyksta koks nors konfliktas, o romas ar čečėnas siejamas su nusikaltimu.

⁴⁸ Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d. Strasbūras, 2006 m. vasario 21 d.



Valdo Kopūsto nuotr.

Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą ECRI pažymėjo, kad įvykius, susijusius su prieglobsčio prašytojais, žiniasklaida kartais pateikdavo kaip sensacijas, prisidėdama prie neigiamo šių asmenų įvaizdžio kūrimo. ECRI Lietuvos valdžios institucijoms primygtinai rekomendavo remti visuomenės iniciatyvas, skirtas kovai su niekinančiais arba neigiamą įvaizdį kuriančiais žiniasklaidos pranešimais apie prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius, skatinti gerbti ne Lietuvos piliečius, ypač prieglobsčio prašytojus ir pabėgėlius.⁴⁹ Kaip matome, ECRI pripažįsta žiniasklaidos svarbą visuomenės vertybių formavimo procese ir mano, jog valstybės valdžios institucijos turėtų teikti teigiamą informaciją (vadinamuosius geros praktikos pavyzdžius) apie Lietuvoje gyvenančius pabėgėlio statusą ar prieglobstį gavusius asmenis, jų integraciją, be to, organizuoti mokymus žurnalistams, suteikti žinių šioje labai jautrioje srityje.

Primintina, kad žodžio ar informacijos laisvė yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnyje, tačiau ši teisė nėra absoliuti. Ji gali būti ribojama įstatymu, kai siekiama apsaugoti tam tikras konstitucines vertybes (valstybės saugumą, viešąją tvarką, kitų žmonių teises, sveikatą, moralę ir kitas vertybes) ir toks ribojimas yra būtinas demokratinėje visuomenėje, be to, yra proporcingas siekiamam tikslui. Mūsų nagrinėjamu atveju svarbu suvokti žodžio laisvės ribas, teikiant informaciją apie tautines grupes (ir jau ilgai gyvenančias Lietuvoje, ir naujai įsikuriančias migrantų bendruomenes), Lietuvoje pabėgėlio statusą gavusius asmenis.

PAGRINDINIAI VISUOMENĖS INFORMAVIMO PRINCIPAI

Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnis įtvirtina pagrindinius visuomenės informavimo principus. Kiekvienas žurnalistas (leidėjas ar rengėjas) privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, taip pat humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principų, gerbti žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikytis profesinės etikos normų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padėti plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatinti visuomenės pilietiškumą ir valsybės pažangą, stiprinti valstybės nepriklausomybę, ugdyti valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę.

Šis įstatymas taip pat nustato žurnalisto pareigas:

- 1) teikti teisingas, tikslias ir nešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais. Jeigu nėra galimybės patikrinti informacijos šaltinio patikimumo, tai ir nurodyti skelbiamoje informacijoje (primintina, kad viešoji informacija yra nesuderinama su žurnalistinėmis kampanijomis, rengiamomis pagal išankstinius nusistatymus ar tenkinant grupinius, politinius interesus);
- 2) autorizuoti pirmą kartą platinti parengtą informaciją, jeigu to pageidauja šią informaciją pateikęs asmuo;

⁴⁹Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d. Strasbūras, 2006 m. vasario 21 d. p. 30.

- 3) nevykdyti viešosios informacijos rengėjo, skleidėjo, jų dalyvio ar jų paskirto atsakingo asmens pavedimo, jeigu pavedimas verčia pažeisti įstatymus ar Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą;
- 4) savo veikloje vadovautis pagrindiniais visuomenės informavimo principais, laikytis žurnalistų profesinės etikos normų;
- 5) informaciją rinkti ir skelbti tik etiškais ir teisėtais būdais;
- 6) prašant informacijos, pasakyti savo pavardę, nurodyti darbovietę (visuomenės informavimo priemonę ir (ar) laidą, kuriai rengiamas reportažas, pareigas, taip pat įspėti žmogų, kad jo žodžiai gali būti viešai paskleisti visuomenės informavimo priemonėse;
- 7) nedaryti informacijos šaltiniui spaudimo ir nesiūlyti už informaciją atlygio;
- 8) prieš imant interviu iš vaiko, gauti nors iš vieno jo tėvų, globėjų ar rūpintojų, taip pat paties vaiko sutikimą;
- 9) nenaudoti garso ir vaizdo įrašymo priemonių, jeigu to nenori informaciją teikiantis privatus asmuo;
- 10) saugoti ir gerbti žmogaus teisę į privatumą mirties ar ligos atveju, neminėti asmens duomenų skelbiant žinias apie savižudybes ar bandymus nusiziudyti;
- 11) nepropaguoti ar patraukliai vaizduoti rūkymo, girtavimo ar narkotikų vartojimo. Rūkymo, girtavimo, narkomanijos vaizdavimas pateisinamas tik kaip kontekstas, siekiant tikrovės;
- 12) neskleisti tendencingos ir šališkos informacijos apie religiją, nediskriminuoti kitų religijų;
- 13) nepropaguoti žmonių ar jų grupių atgamtinių, nerealių savybių, paranormalių reiškinių, išskyrus atvejus, kai tokia informacija pateikiama pramogai arba kaip tyrimo objektas. Neturi sudaryti įspūdžio, kad astrologai, chiromantai, ekstrasensai, bioenergetikai gali teikti patarimus dėl ateities, sveikatos, pinigų ir panašiai.

PROFESINĖ ŽURNALISTO ETIKA: KALBĖK APIE VISKĄ, BET NESIŠAIPYK IR NEŽEMINK

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas, kaip ir įstatymai, pirmiausia reikalauja, kad žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas besąlygiškai gerbtų žmogų ir jo

teises. Šis kodeksas draudžia bet kokiomis aplinkybėmis žurnalistui šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo, religijos ir kitų dalykų.

Bet koks pasišaipymas iš kitos tautybės asmens, jo tautinių bruožų, elgsenos ar religinių apeigų gali būti labai nemalonus ir sutiktas labai priešišškai, laikui bėgant tai gali supriešinti visuomenę. Kas mums lietuviškai skamba keistai ir juokingai, kitataučiai ar kitos rasės žmogui gali būti įžeidu. Pavyzdžiui, vienas žurnalas straipsnyje apie automobilių parodą daug dėmesio skyrė Kinijoje gaminamiems mašinų plagiatams, o po nuotrauka, kurioje matyti, kaip kinas apžiūri parodoje eksponuojamą automobilį, parašyta: „Šis siauraakis susidomėjo nauju modeliu“. Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijoje kilo ilgoka diskusija, ar šios tautybės žmonių akys tikrai nėra siauros. Mes juk dažnai žmones apibūdiname pagal tam tikras fizines savybes: aukštaūgis krepšininkas, didžiurūtė ponija, atlėpaušis berniukas, nutukęs vyriškis. Tik kažin ar šie „įprastiniai“ apibūdinimai patinka apibūdinamiems asmenims.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas draudžia tyčiotis iš fizinių trūkumų, tačiau tai ne tas atvejis, taigi formalaus tiesioginio draudimo kaip ir nėra, bet skamba nepadoriai, ypač kai supranti, kad iš Kinijos atvykęs malonus gydytojas, profesorius ar žurnalistas irgi žurnalisto gali būti palaikytas tik siauraakiu.

Suprantama, kad žurnalistas turi teisę abstrahuoti, hiperbolizuoti, naudoti lingvistines ar literatūrines išraiškos priemones, tačiau ši teisė nėra beribė. Europos žmogaus teisių teismas daugelyje savo sprendimų (pvz., *De Haes & Gijssels v. Belgium*) pabrėžė, jog „teisė skleisti informaciją visuomenės informavimo srityje apima ir teisę **naudoti tam tikras lingvistines bei literatūrines išraiškos priemones**, kuriomis pateikiama informacija abstrahuojama ar koncentruotai reziumuojama, tačiau šios lingvistinės ir literatūrinės priemonės neapima teisės skleisti ribas pažeidžiančią informaciją, t. y. jeigu jomis naudojamas sąžiningai, **nesiekiant įžeisti ar pažeminti asmens**, apie kurį rašoma“. Nė vienoje byloje Europos žmogaus teisių teismas nesuteikė žodžio laisvei prioritetą žmogaus ir jo tautybės ar kitų pagrindų pagarbos, orumo ar tolerancijos atžvilgiu.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas draudžia žeminti žmogaus, taip pat sieti įtariamojo ar kaltinamojo asmens tautybę su jo padarytu nusikaltimu. Jokie sociologiniai tyrimai nepatvirtins, kad tautybė ar rasė nulemia nusikalstamą elgesį, veikiau tai lemia socialinė asmens raida, jo gyvenimo sąlygos ir kiti dalykai.

54 straipsnis

Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui draudžiama žeminti ar šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo, jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs. Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas taip pat neturi sieti įtariamo, kaltinamojo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei ar socialinei grupei, jo seksualinės orientacijos su jo padarytu nusikaltimu bei tai pabrėžti.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas draudžia žurnalistui ar leidėjui tiesiogiai ar netiesiogiai skatinti ar kurstyti neapykantą tautinei, rasinei, religinei ar kitokiai asmenų grupei. Beje, atkreiptinas dėmesys, kad tokia veika gali būti vertinama ir pagal Baudžiamąjį kodeksą, draudžiantį neapykantos kurstymą ir numatantį atsakomybę už tai.

Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai tris kartus teko nagrinėti žurnalistinius kūrinius, kuriuose buvo pripažintas neapykantos kurstymas. Pirmasis atvejis – „Respublikoje“ publikuoti V. Tomkaus 12 laiškų „Kas valdo pasaulį“, kitas atvejis – „Kurjer Wilenski“ publikacija „Kokį lenkas matė tarpukario lietuvių“, kurioje žurnalistas, adaptuodamas mokslininko darbą, tiesiog lietuvius vadino žmogusais, politiniais idiotais, silpnai išsivysčiusiais, primityviais, lygino su bailiais šunimis, nerangiais lokiais, užsispyrusiais asilais ir t. t., baltarusius taip pat vadino primityviais, o ukrainiečius – grėsmingais ir t. t. Beje, ši publikacija buvo spausdinta prieš savivaldybių tarybų rinkimus. Nors laikraščio redaktorius tikino, kad tai tebuvo istorinė publikacija, Komisija įsitikinusi, jog tokios publikacijos spausdinimas prieš rinkimus, kai pietryčių Lietuvos savivaldybių tarybų rinkimuose dalyvauja ir tautiniu pagrindu formuojamos partijos, tikrai neprisideda prie tolerancijos, o priešingai, skatina nesantaiką, formuoja XXI amžiuje netinkamus stereotipus.

55 straipsnis

Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui bei leidėjui draudžiama tiesiogiai arba netiesiogiai skatinti ar kurstyti neapykantą (nesantaiką) žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui 54 straipsnyje išvardintais pagrindais.

ĮSTATYMAS DRAUDŽIA NEAPYKANTOS, PRIEVARTOS IR DISKRIMINACIJOS KURSTYMĄ

Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalis nustato, kad laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos ir diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Visuomenės informavimo įstatymas draudžia kurstyti tautinę ar rasinę nesantaiką, o Baudžiamasis kodeksas numato baudžiamąją atsakomybę už neapykantos kurstymą, viešą raginimą diskriminuoti ir trukdymą atlikti religines apeigas. Tiesa, šios baudžiamosio kodekso nuostatos iki šiol dar nebuvo pritaikytos nė vienai žiniasklaidos priemonei ar žurnalistui, tačiau jau ne kartą už neapykantos kurstymą yra teisti internetinių komentarų autoriai.

Baudžiamojo kodekso 169 straipsnis. Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės

Tas, kas atliko veiksmus, kuriais siekta žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų sutrukdyti lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, darbo ar kitoje veikloje arba suvaržyti tokios žmonių grupės ar jai priklausančio asmens teises ir laisves, baudžiamas viešaisiais darbais arba bausme, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

Baudžiamojo kodekso 170 straipsnis. Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę

1. Tas, kas viešais pareiškimais žodžiu, raštu ar panaudodamas visuomenės informavimo priemonę tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą ar kurstė diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, baudžiamas bausme arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.
2. Tas, kas viešai kurstė smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų arba finansavo ar kitaip materialiai rėmė tokią veiklą, baudžiamas bausme arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.
3. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Baudžiamojo kodekso 171 straipsnis. Trukdymas atlikti religines apeigas ar religines iškilmes

Tas, kas necenzūriniais žodžiais, įžūliais veiksmais, grasinimais, patyčiomis ar kitais nepadoriais veiksmais sutrikdė valstybės pripažintos religinės bendruomenės ar bendrijos pamaldas ar kitas apeigas arba iškilmes, padarė baudžiamąjį nusizengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.

Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 170 straipsnį yra taikoma tiek fiziniam asmeniui (pavyzdžiui, straipsnį parašiusiam žurnalistui), tiek ir juridiniam asmeniui (pavyzdžiui, leidėjo UAB) už šias veikas:

- viešą (panaudojant visuomenės informavimo priemonę) tyčiojimąsi, niekinimą, neapykantos skatinimą ar kurstymą diskriminuoti žmonių grupę ar jai priklausančią asmenį (dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų);
- viešą kurstymą smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu;
- finansavimą ar kitokią materialinę paramą tokiai veiklai.

Pažymėtina, kad Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija 2005 m. birželio 24 d. Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą rekomendavo Lietuvai „įgyvendinti nuostatas, pagal kurias dažnai pasitaikančių nusikaltimų rasiniai motyvai būtų laikomi ypatinga sunkinančia aplinkybe. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad pagal Baudžiamojo kodekso 54 straipsnio 2 dalį teismas, priimdamas nuosprendį, privalo atsižvelgti į nusikaltėlio motyvus. Tačiau ECRI atkreipia dėmesį į tai, kad Baudžiamojo kodekso 60 straipsnyje yra išvardytos konkrečios sunkinančios aplinkybės, į kurias šiuo tikslu būtina atsižvelgti, ir kad šių aplinkybių sąrašė rasinio motyvo nėra.“⁵⁰ Dar 2003 m.

⁵⁰Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d. Strasbūras, 2006 m. vasario 21 d. p. 10.

ECRI rekomendavo visoms valstybėms narėms papildyti baudžiamuosius kodeksus nustatant, kad rasinis nusikaltimo motyvas turėtų būti laikomas sunkinančia aplinkybe.⁵¹ Toks BK pakeitimas svarstomas Seime ir tikėtina, kad bus priimtas. Tada teisme nustačius rasistinį nusikaltimo motyvą baudžiamoji atsakomybė pasunkės – bus paskirta didesnė bausmė. Šio BK pakeitimo projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad „Baudžiamajame kodekse nustačius atitinkamą atsakomybę sunkinančią aplinkybę, būtų pabrėžta aiški ir itin neigiama valstybės politika ne tik „neapykantos nusikalstamų veikų“, bet netiesiogiai ir diskriminacijos apskritai atžvilgiu. Taigi Projektas prisidėtų ne tik prie nusikalstamų veikų prevencijos bei teisingumo principo įgyvendinimo, bet ir prie tolerancijos ugdymo visuomenėje.“⁵²

Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 straipsnio 2 dalis numato bausmę už rasistinės medžiagos gaminimą, laikymą, platinimą arba demonstravimą, o to paties straipsnio 13 dalis numato bausmę už tautinę, rasinę arba religinę nesantaiką propaguojančios organizacijos įsteigimą arba dalyvavimą jos veikloje. Tokių bylų Lietuvoje beveik nėra. 2004 m. administracinė byla buvo iškelta už minėtus „Respublikos“ dienraštyje spausdintus 12 rašinių „Jie valdo pasaulį“, tačiau straipsnių autorius nebuvo patrauktas administracinėn atsakomybėn.

VIEŠOJI INFORMACIJA KEIČIA VAIKŲ PASAULĘŽIŪRĄ

Gana dažnai žurnalistai, rengdami publikaciją ar laidą, savo kūrinio herojais pasirenka vaikus. Primintina, kad Visuomenės informavimo įstatymo 17 straipsnis įpareigoja viešosios informacijos rengėjus ir (ar) skleidėjus užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio bei žalingus įpročius skatinančios informacijos skleidimu. Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas taip pat įpareigoja žurnalistus kritiškai vertinti informacijos šaltinius bei nepažeisti žmogaus teisių net ir tais atvejais, kai žmogus nežino savo teisių. Tai pasakytina apie nepilnamečius, kurie gali nesuvokti, kad trumpalaikis interviu žiniasklaidos priemonėje gali iš esmės apversti jų gyvenimą.

57 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo gerbti žmogaus teises ir laisves net ir tais atvejais, kai asmuo nežino ar nesuvokia savo teisių.

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi piktnaudžiauti asmens silpnybėmis ir nebrandumu, jo turimų teisių ir laisvių nesuvokimu, skatinti asmenis atlikti žeminančius veiksmus ar poelgius, vaizduoti situacijose, kurios žeidžia žmogiškąjį orumą.

⁵¹ECRI bendrų veiklos krypčių rekomendacija Nr. 7 dėl nacionalinių teisės aktų, skirtų kovai su rasizmu ir rasine diskriminacija, Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija, Europos Taryba, 2003 m. vasario mėn., p. 21.

⁵²Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XP-2825, 2008-01-29.

Vadinasi, visais atvejais žurnalistas turėtų pagalvoti, ar jo pateikta informacija nedarys neigiamo poveikio pačiam herojui. Pavyzdžiui, „Lietuvos ryto“ priedas „Sostinė“ fotoreportaže įdėjo nuotrauką su dviem romų tautybės nepilnamečiais, uždarbiaujančiais gatvėje. Nuotraukoje vaikai atpažįstami, ir tekstas, ir pati fotografija vaizduoja juos neigiamu aspektu. Ar negalima parašyti straipsnio apie vaikų išnaudojimą, o vaikus nufotografuoti iš toli, neatpažįstamus?

Primintina, kad Visuomenės informavimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalies 5 punktas draudžia filmuoti, fotografuoti vaiką ar daryti jo garso ir vaizdo įrašus be nors vieno iš tėvų, globėjų ar rūpintojų ir paties vaiko sutikimo. Ši nuostata galioja net ir pačiam teigiamiausiam reportažui ar straipsniui.

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS: ŽODŽIO LAISVĖ VERSUS TAUTINIŲ MAŽUMŲ, PABĖGĖLIŲ, RELIGINIŲ BENDRUOMENIŲ INTERESAI

Europos žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT), sprenddamas individualias bylas, interpretuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – Konvencija), kuri po ratifikavimo yra Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Konstitucinis Teismas ne vienoje savo byloje yra konstatavęs, kad EŽTT sprendimai yra teisės šaltinis, vadinasi, ir Konstitucinis Teismas, ir bendrosios kompetencijos bei specializuoti teismai, priimdami sprendimus, remiasi EŽTT sprendimais. Šiame skyrelyje panagrinėsime kelias svarbias EŽTT bylas, kuriose bandomas rasti sąžiningas atsakymas: kaip išsaugant pagarbą žodžio laisvei kovoti su rasizmu, antisemitizmu, netolerancija.

Keliuose sprendimuose EŽTT pabrėžė, kad „tolerancija ir pagarba visų žmonių lygiateisiškumui yra demokratiškos ir pliuralistinės visuomenės pagrindas. Todėl demokratinėje visuomenėje turi būti nustatytos prevencinės priemonės arba sankcijos už netinkamos informacijos, kuri kursto, skatina arba pateisina neapykantą, paremtą netolerancija (įskaitant religinę netoleranciją), skleidimą, siekiant, kad taikomos „sąlygos“, „ribojimai“, „bausmės“ būtų proporcingos siekiamam tikslui.“⁵³

Pirmasis klausimas, keliamas tokio tipo EŽTT bylose: kokie autoriaus ketinimai? EŽTT stengiasi iš bylos faktų suprasti ir nubrėžti nematomą liniją tarp šokiruojančio, įžeidaus žodžio laisvės taikymo, kuris gali būti saugomas pagal Konvencijos 10 straipsnį, ir demokratinėje visuomenėje netoleruojamo žodžio laisvės naudojimo (nesantaikos, neapykantos kurstymo).

Bylos *Jersild’as prieš Daniją faktologija*. Jersild’as – Danijos radijo (Danijos radijas rengia ne tik radijo, bet ir televizijos programas) žurnalistas, nutaręs parengti dokumentiką apie jaunuolių grupę „Greenjackets“. Į interviu buvo pakviesti trys „Greenjackets“ nariai, kuriems už dalyvavimą penkias valandas trukusiame filmavime Danijos radijas įprastine tvarka sumokėjo atlyginimą. Jersild’as iškarpė ir suredagavo interviu,

⁵³ EŽTT bylos: *Gündüz v. Turkey*, Judgement 4 December 2003; *Erbakan v. Turkey*, Judgement 6 July 2006. Panaši mintis išsakyta ir kitose EŽTT bylose.

palikdamas tik kelių minučių reportažą, kuris buvo parodytas laidoje „Sekmadienio žinios“ („Sunday News Magazine“). Reportaže parodytas ypač rasistinio turinio interviu.⁵⁴ Po šios laidos Danijos teismai baudžiamojon atsakomybėn patraukė ne tik interviu davusius „Greenjackets“ narius, bet ir žurnalistą Jersild'ą, kuris dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo kreipėsi į EŽTT.

Bylos *Jersild'as prieš Daniją*⁵⁵ sprendime EŽTT, nustatydamas Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą (neteisėtą žodžio laisvės ribojimą), pabrėžė, kad žurnalistas, priešingai nei „Greenjackets“ nariai, kurie interviu metu peržengė ribą, rasistiniais pareiškimais kurstė nesantaiką, ne siekė skatinti nesantaiką ar propaguoti rasistines pažiūras, o norėjo atkreipti visuomenės dėmesį į rasistines nuotaikas, patį „Greenjackets“ judėjimą. Be to, EŽTT sprendime konstatavo, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas žurnalistui negali būti traktuotinas kaip „būtinasis demokratinėje visuomenėje“.

Byloje *Garaudy prieš Prancūziją*⁵⁶ EŽTT nutarė, kad straipsnyje jaučiamas akivaizdus autoriaus rasistinis tikslas. EŽTT net nenagrinėjo Garaudy skundo, nes jo straipsnyje yra falsifikuojami istoriniai faktai, reabilituojamas nacionalsocialistų režimas, neigiamas žydų tautos genocidas.

Daugelyje tokio pobūdžio bylų EŽTT kelia esminį klausimą: koks publikacijos ar reportažo pagrindinis tikslas – informuoti visuomenę ar provokuoti, o gal net kurstyti nesantaiką?

Kitas sprendžiamas klausimas: kam skirta publikacija ar TV laida, kas ją skaitys ar žiūrės, ar tai analitinė žiniasklaida.

Jersild'as prieš Daniją byloje EŽTT pirmą kartą atkreipė dėmesį į skirtingas žiniasklaidos priemonių galimybes ir jų poveikį: „Audiovizualinė žiniasklaida yra betarpiška ir gerokai efektyvesnė negu spauda (...). Ji gali vaizdinėmis priemonėmis geriau perteikti turinį.“⁵⁷ Ne mažiau svarbus faktas buvo tai, kad Jersild'o reportažas buvo parodytas rimtoje analitinėje laidoje, kurią paprastai žiūri išsilavinę žmonės, galintys savarankiškai interpretuoti laidos turinį. Todėl net ir šokiruojantis reportažas, kuriame skambėjo rasistiniai pareiškimai, pateisinamas visuomenės interesu žinoti, kas vyksta, ir vargu ar kurstė savo žiūrovus nekęsti kitos rasės žmonių.

Byloje *Seurot prieš Prancūziją*⁵⁸ EŽTT pareiškėjo elgesį vertino priešingai, nes publikacija buvo parengta mokyklos leidinyje, o jos autorius buvo istorijos mokytojas. EŽTT atkreipė dėmesį į auditorijos jautrumą, galimą neigiamą poveikį besiformuojančioms nepilnamečių vertybėms, galų gale galimą neapykantos nuostatų atsiradimą.

Bylos *Gündüz prieš Turkiją*⁵⁹ faktologija. Keturias valandas truncančioje tiesioginėje laidoje *Ceviz Kabağı* nepriklausomame HBB televizijos kanale dalyvavo įvairūs ekspertai: Tarikat Aczmendi religinės sektos lyderis, stilistas (kalbėjo telefonu), mokslininkas, Religinių reikalų departamento atstovas. Laidos tikslas buvo pristatyti religinį judėjimą, kuris jau atkreipė visuomenės dėmesį dėl dėvimų juodų drabužių. Po laidos

⁵⁴Reportažo tekstą galima rasti EŽTT sprendime.

⁵⁵*Jersild v. Denmark*, Judgement 23 September 1994.

⁵⁶*Garaudy v. France*, Judgement 24 June 2003.

⁵⁷Sprendimo 31 punktą.

⁵⁸*Seurot v. France*, Judgement 18 May 2004.

⁵⁹*Gündüz v. Turkey*, Judgement 4 December 2003.

Turkijos prokuratūra iškėlė baudžiamąją bylą dėl religinės nesantaikos kurstymo. 1996 m. Turkijos saugumo teismas nuteisė *Gündüz*, skirdamas dvejų metų laisvės atėmimo bausmę ir 600 000 Turkijos lirų baudą. Teismo sprendime teigiama, kad *Gündüz* nesantaiką kurstė tokiais pareiškimais: „Nė vienas save vadinantis demokratu, sekuliaristu (...) nėra religingas. (...) Demokracija Turkijoje yra despotinė, negailestinga ir bedieviška. (...) Ši sistema yra šventvagiška (...), ji traktuoja vienus žmones vienaip, kitus – kitaip. (...) Aš sakau šiuos žodžius, nes esu tikras, kad jie vykdo nusikaltimus pagal tironijos įstatymus. (...) Kodėl turėčiau nustoti kalbėti? Ar yra kitas kelias nei mirtis?“ Be to, į vieno laidos dalyvio pastabą, jog „toku būdu gali būti sugriauta demokracija, įvestas šariato režimas“, *Gündüz* atsakė: „Žinoma, taip bus, taip tikrai bus.“ Teismas analizavo visus *Gündüz* pareiškimus, atkreipė dėmesį, kad jis niekina visus kitus tikėjimus ir jų išpažinėjus, maišo religinius ir socialinius reikalus ir naudodamasis visuomenės informavimo priemone kursto nesantaiką. Turkijos kasacinis teismas pritarė žemesnės instancijos teismui ir paliko galioti aukščiau nurodytą bausmę.

Bylos *Gündüz prieš Turkiją*⁶⁰ sprendime EŽTT atkreipė dėmesį, kad pareiškėjas netinkamus pareiškimus padarė tiesioginės diskusinės laidos metu, todėl neturėjo galimybės redaguoti ar iškirpti netinkamą tekstą.⁶¹ Tiesa, atskiroje nuomonėje kiti EŽTT teisėjai kritikavo šį motyvą, nes žurnalistas turėtų būti geriau pasirengęs dirbti tiesioginiame eteryje ir nesakyti teisei prieštaraujančių sakinių.

Apibendrinant EŽTT praktiką norėtusi pabrėžti esminius dalykus. Žurnalistas ir leidėjas yra atsakingi už publikacijos ar reportažo turinį. Visose situacijose yra svarbu informuoti visuomenę taip, kad nebūtų pažeistos įstatymų nuostatos. Žurnalistas gali naudoti literatūrinės raiškos priemones, šokiruoti visuomenę, tačiau negali kurstyti nesantaikos, šmeižti ar įžeidinėti. Beje, EŽTT nenagrinėja tų skundų, iš kurių matyti, kad pats pareiškėjas kurstė nesantaiką ir todėl jo žodžio laisvė negali būti saugoma pagal Konvencijos 10 straipsnį.

Žiniasklaidos leidėjai ir žurnalistai, gerbdami profesinę etiką ir įstatymus, pamatine vertybe turėtų laikyti pagarbą žmogui, jo tautybei, išpažįstamai religijai ir privačiam gyvenimui. Taip turėtų būti ir tuo norėtusi tikėti.



⁶⁰*Gündüz v. Turkey*, Judgement 4 December 2003.

⁶¹Laidoje žurnalistas ne tik klausėsi pašnekovų, bet ir pats aktyviai dalyvavo diskusijoje, kalbėjo apie turkų ir kurdų tarpusavio santykius, įsisenėjusį konfliktą pietryčių Turkijoje.



Sauliaus Žiūros nuotr.

„Daugeliu atvejų kalba vyksta apie pabėgėlių integraciją, apie vietinių atsi-ribojimą ir bandymus juos patraukti į savo pusę, kalba eina apie abejingumą. Integracijos žinios yra žemo lygio, net ir tarp politikų. Vietos ir savivaldybių po-litikai yra atsakingi už bendrą strategiją, tačiau nesugeba kontroliuoti, kryptin-gai veikti. Darbas stringa dėl koordinavimo ir bendro vaizdo suvokimo stokos. Tarnautojai siekia aiškesnių politinių nuostatų ir nurodymų.“⁶²

Arkadijus Vinokuras

GERA PRAKTIKA

(užsienio šalių patirtis)

Jei skaitydami anksčiau pateiktą Švedijos sociologės tyrimo išvados ištrauką nežino-tume, kad tirta Švedijoje, pamanytume, jog kalbama apie Lietuvos valstybės tarnau-tojus. Ar ne keista, kad švediško tyrimo aprašymas asocijuojasi su Lietuvos tikrove? Švedija turi kelių dešimtmečių pabėgėlių integracijos į visuomenę ir į darbo rinką patirtį. Tokia tyrimo išvada padeda suvokti, kad gyvenimas nuolat verčia keisti savo nuostatas, nors iš pirmo žvilgsnio jų keisti lyg ir nėra prasmės. Taip pat reikalingi tam tikri politiniai sprendimai, politinė valia keisti esamą padėtį.

Taigi Švedijoje atliktas tyrimas⁶³ atskleidė skirtumą tarp politinės retorikos ir bejėgišku-mo susidūrus su tikrove, bandant integruoti pabėgėlius savivaldybių lygmeniu. Priežas-tis – ne veiklos klaidos, bet visa tai, kas nedaroma. Tyrime kalbama apie laiko ir išteklių stoką, žinias ir kompetenciją, sunkumus ieškant pabėgėliams darbo. Taip pat dėmesys atkreipiamas į atskirų institucijų darbuotojų prietarus pabėgėlių atžvilgiu ir tų darbuotojų nenorą konstruktyviai bendradarbiauti diegiant integracijos programas.

Švedų sociologų tyrimas rodo, kad valstybės tarnautojai, dirbantys su pabėgėliais, siekia aiškesnių politinių nuostatų ir aiškių nurodymų, kaip elgtis, kai politinės nuostatos nesu-prantamos arba jų nėra. (Čia kalbama apie pabėgėlių integraciją savivaldybės lygmeniu.) Darbuotojams neaišku, kokiais kriterijais ir politinėmis nuostatomis besiremdamos savi-valdybės turi priiimti atsakomybę už pabėgėlių apgyvendinimą, mokymą ir pan. Nors Švedijoje apie viską diskutuojama laisvai ir be apribojimų, bet šiuo atveju į viešąją nuomo-nę per mažai atsižvelgta.

Švedijos intelektualai jau seniai bando atkreipti politikų dėmesį į visuomenės nuomo-nę imigracijos klausimu. Tai akcentuoja ir garsus Švedijos publicistas Joranas Rozenber-gas (Göran Rosenberg). Trumpai apžvelgsiu jo mintis straipsnyje „Švedija ir jos imigrantai:

⁶²Švedų sociologė apie sunkumus įgyvendinant Švedijos pabėgėlių prieglobsčio ir integracijos politiką

⁶³Olsson, Carina. *Stor klyfta mellan intentioner och verklighet i flyktingintegration* [interaktyvus]. Karlstad: Karlstad universitet, 2007 m. sausio 10 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.newsdesk.se/view/pressrelease/124434>>.

politika *versus* viešoji nuomonė. Kas pirmiau: politika ar viešoji nuomonė?": „Idealiame ir primityviame demokratijos modelyje, kuriame pabrėžiama liaudies valdžia, politika seka paskui viešąją nuomonę. Sudėtingesniame modelyje viešoji nuomonė ir politika veikia viena kitą. Labiau degeneruotoje ir išsekusioje demokratijoje viešoji nuomonė ir politika yra atskirtos. Tai, ką politiką formuojantis elitas mano žinąs yra reikalinga arba įvardija kaip geranoriškumą, vis mažiau turi bendro su gyventojų lūkesčiais ir norais. Tokioje demokratijoje įtampa visuomenėje vis stiprės ir galiausiai politika žlugs. Šitaip, regis, ir atsitiko Švedijoje pabėgėlių prieglobsčio politikos atveju. Aš sakau „pabėgėliai“, nes tik šiai kategorijai jau ilgą laiką Švedija turėjo skirtą bent kokią politiką. Tradicinė imigracija, kai vyrai ir moterys atvyksta į užsienio šalį ieškodami darbo arba kitų socialinių vertybių, jau seniai nustojo egzistuoti Švedijoje. Nesuderinamumas tarp politikos ir viešosios nuomonės, šiuo atveju tarp politinio mito ir socialinės tikrovės – tai labai svarbus klausimas.“⁶⁴

ŠVEDIJOS PATIRTIS

Kalbant apie pabėgėlių integracijos politiką švedišką kontekstą tikrai labai įdomus. Naująją imigracijos ir prieglobsčio politiką akcentuoja ir 2009 m. liepos 1 d. ES pirmininkavimą perėmusi Švedija. Tarp pasirinktų svarbiausių prioritetų Švedijos vyriausybė paskelbė ir siekį taikyti visoje ES veiksmingesnę politiką prieglobsčio ir migracijos srityje. Ar veiksminga pačios Švedijos pabėgėlių prieglobsčio politika? Ir kodėl pasirinkau Švedijos patirtį? Juk yra ir kitų šalių, pavyzdžiui, vokiečių, patirtis? Pirma, *Amnesty International* griežtai sukritikavo Vokietijos, Danijos, Ispanijos ir Didžiosios Britanijos pabėgėlių politiką,⁶⁵ antra, be didžiulių ekonominių išteklių pabėgėlių politikai vykdyti, Švedijos pabėgėlių politika dar remiasi ir holistiniu modeliu, kuriame dėmesys kreipiamas į kultūrinius, socialinius ir individualius poreikius, tačiau šis modelis, kaip minėjau, reikalauja daug lėšų.⁶⁶ Bet svarbiausias yra trečias argumentas – tai rekomendacijos Švedijos vyriausybei pradėti naują pabėgėlių integracijos politiką.

Švedijos vyriausybės nutarimu buvo užsakytas ir atliktas pabėgėlių integracijos politikos tyrimas, taikliai pavadintas „Asmeninė atsakomybė ir profesionali parama“ (2008 m.). Tyrimą atlikusi „pabėgėlių politikos motina“ vadinama Monika Werenfels-Röttorp siūlo keisti pabėgėlių integracijos politiką, atsižvelgus į švedišką socialinio elgesio, pasaulėžiūros ir lygiatėsiškumo principus, liberalizmą ir laisvos rinkos ekonominių santykių politiką. Tyrimo išvadose teikiamose rekomendacijose Švedijos vyriausybei kalbama apie tą pabėgėlio periodą, kai jis ką tik gavo leidimą gyventi šalyje. Tikslas – pabėgėlio integracija, remiantis bendrąja socialine politika, kartu griežtinant reikalavimus pabėgėliui pačiam prisiimti atsakomybę už savo integraciją į visuomenę ir darbo rinką, žinoma, į šią veiklą įtraukiant asmeninius asistentus ir naudojantis kitomis tam skirtomis priemonėmis. Kitaip tariant,

⁶⁴Rosenberg, Göran. *Sweden and its Immigrants: Policy versus Opinions*, Dedalus, 1995, nr. 124 (3).

⁶⁵*Amnesty International criticise refugee policy and police complaint procedure* [interaktyvus]. The Copenhagen post online, 2009 m. gegužės 28 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cphpost.dk/news/international/89-international/45780-amnesty-international-criticise-refugee-policy-and-police-complaint-procedure.html>>.

⁶⁶*Prieglobsčio prašytojų socialinės ir profesinės integracijos galimybių studijos ataskaita*. Studijos vadovė dr. Daiva K. Kuzmickaitė. Kaunas, 2005; p. 80–81.

vietoj socialinių išmokų, menkinančių individualią žmogaus atsakomybę, panaudojus žemiau pateiktas priemones, turėtų atsirasti ir asmeninė atsakomybė, ir iniciatyva. Tokiu būdu tikimasi sutaupyti mokesčių mokėtojų lėšų ir gerokai sutrumpinti integracijos į visuomenę ir darbo rinką laiką.

Supažindinsiu su vyrų ir moterų lygiatėsiškumo principais, laisvosios rinkos ideologija paremtomis žemiau pateiktomis rekomendacijomis. Jose taip pat kalbama ir apie praktiškus dalykus: gyvenamosios vietos paiešką, savivaldybių atsakomybę, reikalavimus susipažinti su valstybės ir visuomenės struktūra, kalbos studijas, už kurias, beje, turėtų būti mokamas atlyginimas, valstybės atsakomybė ir pan. Rekomendacijos paskatino intensyviai Švedijos visuomenės diskusijas. Netruksta ir tyrimo kritikų. Jeigu Švedijos vyriausybė apsispręs pritarti rekomendacijoms, tai sukels perversmą pabėgėlių integracijos politikoje.

Taigi trys konkrečios, aiškia liberalia ideologija ir, kaip jau minėjau, moterų ir vyrų lygiatėsiškumo principais besiremiančios rekomendacijos:

Pirminė piniginė parama traktuojama kaip alga už atliktas užduotis ir skirta tik tam asmeniui, o ne viena suma visai šeimai, šitaip sudarant sąlygas visaverčiam moterų dalyvavimui prisidedant prie pragyvenimo šaltinio paieškos bei moters asmeniniam lavinimuisi.

Dėmesys skiriamas tik ką atvykusio pabėgėlio asmeninei atsakomybei stimuliuoti reikalaujant, kad jis pats susirastų pajamų šaltinį, ir asmeniniam lavinimuisi.

Integruojant pabėgėlį labai artimai bendradarbiauja valstybės ir privatus sektorius. Pabėgėlio integracija leidžiama rūpintis ir privačioms kompanijoms, keliant joms atitinkamus reikalavimus. Tokiu atveju atsiranda dar viena vidaus rinkoje konkurencinga verslo rūšis.⁶⁷

Mano subjektyvia nuomone, pateikus tokį pasiūlymą-reikalavimą pabėgėliams, kurių vyraujanti nuostata „moters vieta namuose“, tikrai atsirastų stipresnė motyvacija ir vyrui, ir moteriai šeimoje integruotis į Lietuvos visuomenę.

Trumpai aptarsiu kitas švedų tyrimo rekomendacijas. Prieš tai tik priminsiu, kad kalbama apie pabėgėlį, jau gavusį leidimą gyventi šalyje. Šiose rekomendacijose pabėgėliai vadinami „naujai atvykusieji“. Naujosios pabėgėlio integracijos politikos sąlyga – kuo plačiau ir kuo didesniai skaičiui pabėgėlių taikyti visiems Švedijos piliečiams bendras socialinės paramos politikos nuostatas.

Jeigu naujai atvykęs nori susirasti būstą pasinaudodamas Migracijos departamento (MD) pagalba, jam skiriamas apsigalvojimo laikas – priimti arba atmesti MD pasiūlytą gyvenamąją vietą ir būstą – pratęsiamas nuo 1 iki 6 mėnesių.

Laikas, kai naujai atvykusiojo artimieji, negyvenantys Švedijoje, gali prašyti leidimo apsigyventi šioje šalyje ir gauti teisę į integracijos programas, ilginamas nuo 2 iki 6 metų.

Naujai atvykęs nebus „pririšamas“ tik prie paskirtos savivaldybės, kad gautų finansinę paramą. Asmuo gali vykti ten, kur susiras darbą ir būstą.

Naujai atvykęs gali pasirinkti „vedlį“, kuris parems jį pačioje integracijos programos pradžioje. Tas „vedlys“ – tai privati verslo įmonė, kuri bus renkama iš daugelio kitų (konkurencijos faktorius) ir jai bus mokama pagal pasiektus rezultatus.

⁶⁷Werenfels-Röttorp, Monica. *Egenansvar med professionellt stöd*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar, 2008, p. 58.

Studijos apie naująją šalį ir jos struktūrą yra būtinos. Už tai bus skiriamas atlyginimas. Valstybė, norėdama, kad savivaldybės priimtų daugiau pabėgėlių, turėtų skirti lėšų specialiai integracijos programoms. Tokiu būdu tikimasi skatinti savivaldybių konkurenciją.

Naujoji politika išryškina integracijos dalyvių – tarnautojų ir pabėgėlių – atsakomybę ir tiksliai apibrėžia, už kokias užduotis jie yra atsakingi. Tokiu būdu turėtų atsirasti galimybė lengviau kontroliuoti integracijos programas ir tikrinti jau atliktus darbus. Visos valstybės ir savivaldybės institucijos, dirbančios su pabėgėliais, turės įgyvendinti pagrindines jiems skiriamas užduotis.

Savivaldybės negalės atsisakyti priimti naujai atvykusiųjų.

Savivaldybės nebebus atsakingos už išmokas naujai atvykusiesiems. Joms bus suformuota aiškesnė ribota atsakomybė už tam tikras skirtingas užduotis.

Apskritis administracija bus atsakinga už naujai atvykusiųjų apgyvendinimą.

Valstybei perėmus pagrindinę atsakomybę už naujai atvykusiųjų integraciją, vi-soje šalyje pradės veikti ta pati integracijos sistema ir taisyklės.⁶⁸

KUO SKIRIASI MŪSŲ PRIEGLOBSČIO POLITIKA NUO ŠVEDŲ?

Lyginamasis metodas reikalauja pažvelgti ir į mūsų pabėgėlių integracijos politikos formavimą. Tačiau dėl skyriaus apimties ir publicistinio straipsnio pobūdžio galiu tik kelti klausimus ir atkreipti dėmesį į problemas. Juo labiau kad tyrimų šiuo klausimu Lietuvoje neatlikta. Tiesa, 2007 m. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija parengė siūlymus dėl imigracijos principų, taip pat priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas imigracijos klausimu. Dėl skyriaus apimties pateiksiu tik, mano supratimu, svarbiausias mintis.

Politinės nuostatos paprastai turi remtis ideologija kaip pagrindu, antraip, kaip ir teigiama minėtame švedų tyrime, nuolat bus susiduriama su prieštaringa tų neaiškių nuostatų traktuote. Kaip matome, tokie neaiškumai apsunkina sprendimus, susijusius su pagalba pabėgėliui integruojantis į visuomenę. Pabandykime pasižiūrėti, kokia ideologija remiasi Lietuvos politikai, formuojantys pabėgėlių ir jų integracijos politiką. Taip pat dera pasiaiškinti, kokios politikos ir kokių politinių nuostatų reikėtų, kad pabėgėlių integracija vyktų daug sklandžiau, būtų daug mažesnė įvairių organizacijų trintis, sukelianti stresinę situaciją ir prieglobsčio gavėjui, ir teikėjui.

Taigi šiame kontekste būtina paminėti Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos siūlomus Lietuvos imigracijos politikos principus. Deja, juose tik lakoniškai pastebima, kad „atsižvelgiant į tam tikrą Lietuvos visuomenės uždaramą, valstybės lygiu būtina įtvirtinti migraciją kaip daugiau galimybių nei pavojų keliantį reiškinį, įgyvendinti tolerancijos ir daugiakultūriškumo ugdymo priemonės Lietuvos visuomenėje“.⁶⁹ Siūlomose Lietuvos imigracijos politiniuose principuose kalbama apie imigrantų integraciją tik ekonominės

⁶⁸Ten pat.

⁶⁹*Siūlomi Lietuvos imigracijos politikos principai* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Bernardinai.lt“, 2008 m. sausio 8 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-01-08-siulomi-lietuvos-imigracijos-politikos-principai/27284>>.

imigracijos kontekste. O kokiais ideologiniais pagrindais remiantis tai bus siekiama įgyvendinti? Pažymėtina, kad apie pabėgėlių politiką – nė žodžio. Tas pats ir su Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo“.⁷⁰

Tad kuo skiriasi mūsų pabėgėlių prieglobsčio ir jų integracijos į mūsų visuomenę politika nuo švedų? Atsakymus pateiksiu klausimų forma: ar, pavyzdžiui, moterų pabėgėlių atžvilgiu bus vykdoma aktyvi vyrų ir moterų lygių teisių politika Švedijos pavyzdžiu? Ar formuosime metodines musulmonams vyrams skirtas priemones, kurias įsisavinę jie pamirš savo patriarchalinės kultūros ir tradicijų praeitį ir pradės gerbti moterų teises taip, kaip jas suprantame mes? Ar kažkaip ypatingai keisime pabėgėlių statusą gavusių asmenų integracijos politiką, neturėdami jokios aiškios ideologijos paremtos pabėgėlių politikos, tuo tarsi patvirtindami kai kurių žmonių nepagrįstas baimes, esą, viską, kartu ir pabėgėlių politiką, Lietuvoje sprendžia Briuselis? Ar vis dėlto remiantis daugiakultūriškumo koncepcija jiems bus leista toliau gyventi pagal savo nusistovėjusias socialinio bendravimo tradicijas, dažnai prieštaraujančias mūsų demokratinės valstybės Konstitucijai?

Su keliais minėtais klausimais kreipiausi į Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininką Arminą Lydeką. Mat neliečiant žmogaus teisių srities pabėgėlių integracijos politikos formavimas neįmanomas. A. Lydeka į klausimą apie daugiakultūriškumą ir pabėgėlių integraciją atsakė, kad, jo nuomone⁷¹, „šiuo klausimu mes esame net per daug liberalūs“. Jis taip pat pabrėžė, kad Lietuva dar yra jauna valstybė su nedidele pabėgėlių politikos patirtimi, juolab kad ir pabėgėlių skaičius nežymus lyginant su kitomis ES valstybėmis. Į klausimą „Kas formuoja Lietuvos pabėgėlių politiką ir kokia ideologija ji remiasi?“, kiek pamąstęs A. Lydeka prisiminė vieną 2009 m. birželio mėnesio atvejį, kai Seime buvo aptariamas ir priimtas Užsieniečių teisinės padėties įstatymas (43 straipsnis apie šeimų susijungimą), dėl kurio oponavo TS/LKD partija, teigusi, kad nereikia visiškai atsiverti imigrantams. Liberalų partija, kartu ir pats Seimo narys A. Lydeka, balsavo už liberalią šeimų susijungimo politiką.

Kalbant apie pabėgėlių politikos formavimą buvo pabrėžta, kad yra visi reikiami teisės aktai. Dėl pabėgėlių integracijos politikos paaiškėjo, kad šiandien vyraujanti Lietuvoje integracijos politika neatsako į klausimą, ar daugiakultūriškumas yra tinkama ideologija pabėgėlių integracijai. Į klausimus, kokiomis politinėmis ir ideologinėmis nuostatomis remiantis ir kokiomis ekonominėmis priemonėmis būtų galima vykdyti efektyvią pabėgėlių integracijos politiką, taip pat neatsakytą. Paklaustas apie bendrą Europos pabėgėlių prieglobsčio ir migracijos politiką, kurią mini Europos Komisijos komunikatas ir ES pirmininkavimą perėmusi Švedijos vyriausybė savo prioritetuose, Seimo narys A. Lydeka atsakė, kad tokių nuostatų neturėtų atsirasti, nes kiekvienoje valstybėje yra vis kitokia etninė sudėtis, pabėgėlių skaičius, ekonominės galimybės ir pan.

Belieka konstatuoti, kad mūsų sunki ekonominė padėtis ir garsusis netolerantiškumas, persunkęs visą visuomenę nuo grindinio ir susiradęs rėmėjų Seime, tapo pačia geriausia apsauga nuo masinės pabėgėlių invazijos. Kas atsitiktų, jeigu pabėgėlių skaičius iš tikrųjų būtų didelis? Apsiginsime kvotomis? Reikia konstatuoti, kad praeitais metais pabėgėlio

⁷⁰Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo [interaktyvus]. 2008 m. gruodžio 3 d. nr. 1317 [žiūrėta 2009 m. liepos 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/bylos/Teises_aktai/2008/12/11884.doc>.

⁷¹Telefonu mano kalbintas LR Seimo narys A. Lydeka, 2009-08-25, 16.11 val.

statusas suteiktas tik 14 pabėgėlių.⁷² Taip ir atsirado mitas, jog kiti sveiko proto ir pinigų turintys eventualūs prieglobsčio prašytojai tikriausiai bando pabėgti, pavyzdžiui, į Švediją. Iš tikrųjų taip nėra.⁷³

AR TURIME KO PASIMOKYTI IŠ ŠVEDŲ?

Ar atsakingi už pabėgėlių integraciją darbuotojai suras švediškuose siūlymuose kažką naujo ir naudingo? Viena aišku: norint Lietuvoje tobulinti pabėgėlių integracijos politiką, visų pirma reikėtų politinio politikų sąmoningumo. Tai jie turi pateikti aiškias vertybines nuostatas ir visuomenei, ir už pabėgėlių integracijos programų įgyvendinimą atsakingiems darbuotojams. Kokios tos nuostatos yra ar turėtų būti? Demokratinės? Autoritarinės? Liberalios? Daugiakultūriškumo? Pliuralizmo ir lygių teisių? Atsakius į šiuos ir kitus būtinus klausimus, atsiras ir politinė valia, ir motyvacija visose pabėgėlių priėmimui skirtų struktūrų grandyse. Ir jeigu jau esame demokratinė, pliuralistinė valstybė, teigianti humanistinius principus, tai mūsų politikai turėtų bent nepriimti įstatymų, kurių pasekmė – ne heteroseksualinės orientacijos pabėgėlis bus siunčiamas atgal į šalį, iš kurios jam (jai) teko bėgti kaip tik dėl persekiojimo už visuomenei ar valdžiai neįtikusią seksualinę orientaciją.⁷⁴

Priminsiu tai, kas ir taip akivaizdu: politinių sprendimų kokybė labai konkrečiai veikia kiekvieną mūsų visuomenės narį. Todėl politikams ir mums visiems būtina nepamiršti matyti bendrą vaizdą,⁷⁵ o jeigu tokio nėra, kas, žinoma, apsunkina gyvenimą, tai aktyviai dalyvauti tą vaizdą formuojant remiantis demokratinėmis ir humanistinėmis vertybėmis, tokiomis kaip žmogaus teisės, lygiateisiškumas, pliuralizmas, tolerantiškumas. Šių vertybių įgyvendinimas yra labai konkretus dalykas. Iš tikrųjų apsisprendus pabėgėlio integracijos įgyvendinimo politiką formuoti, pavyzdžiui, liberalizmo dvasia, atsiranda ir konkretūs tokio sprendimo padariniai. Kaip matėme iš švediskų rekomendacijų keisti pabėgėlio integracijos politiką iš pagrindų, integruojant pabėgėlį turėtų labai artimai bendradarbiauti valstybės, savivaldybės ir privatus sektorius. Gal iš tiesų pabėgėlio integracija rūpintis reikėtų leisti ir privačioms įmonėms, keliant joms atitinkamus reikalavimus? Tokiu atveju atsirastų dar viena vidaus rinkoje konkurencinga verslo rūšis. Šiuo metu, kai pabėgėlių ir papildomos apsaugos statusą turinčių žmonių skaičius Lietuvoje yra gana mažas, idėja gal ir nelabai reali. Tačiau kas žino, kaip bus ateityje?

⁷²Didžioji dalis prieglobsčio prašytojų gauna kitą tarptautinės apsaugos formą – papildomą apsaugą.

⁷³*Cėcėnai nebėga iš Lietuvos* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Alfa.lt“, 2008 m. sausio 18 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/165134/?Cecenai.nebega.is.Lietuvos=2008-01-18_10-03>.

⁷⁴*Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas* [interaktyvus]. 2002 m. rugsėjo 10 d. nr. IX-1067 [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349641>.

⁷⁵Keista, kad esant akivaizdžiai problemai – integracijos politikos stokai tyrimai šiuo klausimu, antraip nei Švedijoje, neatliekami.

GERA PRAKTIKA

(Lietuvos patirtis)

Šiame skyriuje supažindinsime su įvairių Lietuvoje veikiančių nevyriausybinių organizacijų ir valstybinių institucijų veikla, kuria siekiama padėti Lietuvoje gyvenantiems pabėgėliams. Kiekviena organizacija ir institucija, siekdama iš esmės to paties tikslo, sukūrė ir įgyvendino skirtingas priemones ir būdus.

Nors tokių skirtingų projektų Lietuvoje vykdoma daugiau nei galima pateikti ir išsamiai su jais supažindinti viename leidinyje, tačiau kruopščiai atrinkta vadinamoji gera praktika tikrai padės pažvelgti į geriausius pavyzdžius. Tiesa, kai kalbama apie atranką, dažnai kyla klausimų apie atrankos kriterijus ir jų objektyvumą. Šiuo atveju buvo pasirinktas paprastas ir tuo pačiu labai efektyvus būdas patikrinti, ar iš tiesų viešai pateikiami geros praktikos pavyzdžiai yra geriausi. Leidinio rengėjai paprašė skirtingus projektus įvairiose Lietuvos vietose vykdžiusių organizacijų ir institucijų atrinkti po vieną sėkmingiausią iš savo vykdytų pabėgėliams skirtų projektų.

Taigi čia bus galima rasti informacijos ir apie Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos įkurto Pabėgėlių dienos centro darbą su pabėgėliais, ir užsieniečių verslumo gebėjimų stiprinimą, ir jų integraciją į verslo rinką. Be jokios abejonės, pabėgėlių įsidarbinimo gebėjimų ir verslumo stiprinimas – tai viena iš prioritetinių veiklos sričių padedant kitų kultūrų žmonėms integruotis Lietuvoje. Užimtumas ir finansinis pagrindas suteikia gerokai daugiau socialinio saugumo.

Leškant darbo vietas, reikalingi ne tik nauji įgūdžiai ar žinios. Būtina ir terpė, kuri leistų dirbti savo ir visuomenės labui. Todėl neturėtų stebinti tai, kad greta konferencijų ar praktinių mokymų atsidūrė ir geresniam kitos kultūros žmonių pažinimui, jų pristatymui skirtos veiklos. Prie sėkmingų projektų veiklų priskirtas ir dokumentinis animacinis filmas „Kur akys veda“.

Įdomiai į aktualijas reaguojanti gera praktika yra ir projektas „120 dienų“. Pabėgėlių moterų integracija Lietuvoje aktyviai bendradarbiaujant su moterų nevyriausybinių organizacijomis, tikėtina, padės savo vietą visuomenėje rasti ir toms moterims, kurios į Lietuvą atvyko iš šalių ir kultūrų, kur moters vaidmuo visuomenėje nepelnytai menkinamas.

Tačiau nė vienas iš atskirų gerų pavyzdžių niekada neduos efektyvaus rezultato, jei neveiks sistemškai. Nors ir buvo kuriama sistema, kuri padėtų mūsų šalyje prieglobstį gavusiems užsieniečiams susirasti darbą ir tapti visaverčiais visuomenės nariais, šis darbas nėra ir negali būti laikomas baigtu. Ir net jei sėkmingai veiks įvairios iniciatyvos skirtingose Lietuvos vietose, visada bus dalis pabėgėlių, kurie grįš namo. Todėl tokiais atvejais turi būti užtikrinama saugi pabėgėlių kelionė namo. Savanoriško grįžimo mechanizmas turi veikti taip, kad nenukentėtų nė vienas žmogus.

Nagrinėjant visus pateiktus projektus, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog visi vertinimai ir informacija buvo pateikta pačių projektų rengėjų ir vykdytojų.

VŠĮ „ALYTAUS VERSLO INKUBATORIUS“

Merkinės g. 2A
LT-62252 Alytus
Tel. (8 315) 79 539
Faks. (8 315) 79 688
El. paštas info@alytusvi.lt
www.alytusvi.lt

Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2006 m. rugsėjo 1 d. iki 2006 m. gruodžio 31 d.
Projekto pavadinimas	Užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, verslumo gebėjimų stiprinimas ir integracija į verslo rinką.
Projekto tikslas (-ai)	Pagrindinis projekto tikslas – padidinti bet kurių trečiosios šalies piliečių arba asmenų be pilietybės, kurie naudojami kita tarptautinės apsaugos forma Lietuvos Respublikoje pagal nacionalinius teisės aktus, integracijos galimybes, ugdant jų verslumo gebėjimus.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	Bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie naudojami kita tarptautinės apsaugos forma Lietuvos Respublikoje pagal nacionalinius teisės aktus. Projektas buvo planuotas 30 pabėgėlių, įtraukta – 32.
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	• Įvadinė konferencija projektui pristatyti; • Verslumo ugdymo mokymo medžiagos, skirtos prieglobstį Lietuvoje gavusiems užsieniečiams, parengimas; • Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių verslumo ugdymo mokymai; • Straipsnių publikavimas žiniasklaidoje; • Baigiamoji konferencija projekto rezultatams pristatyti.
Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?	Svarbiausias ir sėkmingiausias projekto rezultatas – sukurta novatoriška verslumo ugdymo mokymų medžiaga, skirta prieglobstį Lietuvoje gavusiems užsieniečiams, ir padidintos 32 projekto dalyvių integracijos galimybės, ugdant jų verslumą.
Projekto partneris (-iai)	–
Kur galima susipažinti su projekto medžiaga	Projekto medžiaga sukaupta pareiškėjo patalpose esančioje verslo bibliotekoje.
Fondas	Europos pabėgėlių fondas

LIETUVOS RAUDONOJO KRYŽIAUS DRAUGIJA

Gedimino pr. 3A
LT-01103 Vilnius
Tel. (8 5) 262 80 37
Faks. (8 5) 261 99 23
El. paštas info@redcross.lt
www.redcross.lt

„Mūsų projekto įgyvendinimo sėkmė? Atsakymas – mes planavome visą projektą kartu su pabėgėliais. Antra sėkmės dalis ta, kad pabėgėliai, puikiai suprasdami kitų pabėgėlių problemas, lengviau dalijasi su jais savo patirtimi.“

**Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos Pabėgėlių reikalų skyriaus vedėja
Aistė Gerikaitė-Šukienė**



Lietuvių kalbos užsiėmimai



Ramadano pabaiga – Eido šventė

Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2008 m. sausio 1 d. iki 2008 m. gruodžio 31 d.
Projekto pavadinimas	Kauno pabėgėlių dienos centras
Projekto tikslas (-ai)	1. Paskatinti prieglobstį gavusių užsieniečių integraciją į Lietuvos visuomenę gerinant tam skirtą infrastruktūrą, žmogiškuosius išteklius ir teikiant socialinę, teisinę ir psichologo pagalbą. 2. Suteikti būtinąją paramą pažeidžiamoms prieglobstį gavusių užsieniečių grupėms.

Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius

1. Bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, turintys statusą, apibrėžtą 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolu, kuriems leidžiama kaip pabėgėliams gyventi Lietuvos Respublikoje. Planuota 10, o paramą gavo 12 pabėgėlių.
2. Bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie naudojami kita tarptautinės apsaugos forma Lietuvos Respublikoje pagal nacionalinius teisės aktus. Planuota 110, paramą gavo 162 asmenys.

Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas

- Tai tęstinis projektas. Kaune dienos centro veikloms vykdyti buvo toliau nuomojamos 295 kv. m patalpos. Dienos centras veikė šešias dienas per savaitę: pirmadieniais–penktadieniais nuo 10 iki 18 val., šeštadieniais – nuo 10 iki 15 val.;
- Centro veiklai projekto metu įsigyta nakvynės ir žaidimų kambario inventoriaus;
- Įgyvendinant projektą buvo įdarbinta socialinė darbuotoja ir pabėgėlių konsultantas (11 metų Lietuvoje gyvenantis pabėgėlis), kurie pagal poreikį teikė socialines konsultacijas dienos centro lankytojams, padėjo spręsti kylančias socialines problemas, teikė PGU reikalingą informaciją, bendradarbiavo su kitomis nevyriausybėmis organizacijomis ir įstaigomis, siekdami padėti PGU išspręsti savo problemas, ieškojo būsto, tarpininkavo darbo biržoje, mokyklose, padėjo rengti dokumentus gaunant leidimus gyventi ir pan. Per metus suteiktos 122 socialinės konsultacijos 53 PGU. Be to, centre pagal poreikį buvo teikiamos socialinės ir teisinės konsultacijos, socialinė pedagogė organizavo vaikams užsiėmimus po pamokų, vyko informaciniai visuomenei skirti renginiai, organizuotos šventės;
- Visus metus dienos centro lankytojai galėjo naudotis internetu ir skaityti spaudą;
- Užtikrinant galimybę mokytis gimtosios čečėnų kalbos ir tokiu būdu padedant pabėgėliams neprarasti, puoselėti ir saugoti savo tautinį tapatumą, buvo organizuojamos čečėnų kalbos pamokos. Iš viso per metus čečėnų kalbos mokėsi 21 PGU, užsiėmimai vyko 72 val.;
- Vykdamas projektą suteiktos trumpalaikio apgyvendinimo paslaugos krizinėse situacijose atsidūrusiems šeimoms. Projekto įgyvendinimo metu trumpalaikę pastogę dienos centre gavo 20 PGU.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Visos projekte numatytos veiklos buvo reikalingos. Rengiant projektą teirautasi pačių pabėgėlių nuomonės apie veiklų reikalingumą, be to, atsižvelgta į prieš tai vykdytų projektų rezultatus, vykdymo metu kilusias problemas. Todėl įgyvendinant projektą buvo sulaukta dėmesio visose veiklose.

Projekto partneris (-iai)

–

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

www.redcross.lt

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

ASOCIACIJA „MOTERŲ INFORMACIJOS CENTRAS“

Olandų g. 19–2

LT-01100 Vilnius

Tel. (8 5) 262 90 03

Faks. (8 5) 262 90 50

El. paštas mic@lygus.lt

www.lygus.lt



Klaipėdos dienos centras – moterų klubas



Bendruomenės vaikų gyvenimas Kaune



Klaipėdos dienos centro – moterų klubo vaikai

Projekto įgyvendinimo metai	2006 m. rugsėjo–gruodžio mėn.
Projekto pavadinimas	„120 dienų“ (pabėgėlių moterų integracija Lietuvoje aktyviai bendradarbiaujant su moterų nevyriausybinių organizacijomis)
Projekto tikslas (-ai)	Projekto „120 dienų“ tikslas – palengvinti pabėgėlių moterų ir jų šeimų integraciją į Lietuvos visuomenę Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje organizuojant 120 dienų aktyvaus dalyvavimo Lietuvos nevyriausybinių moterų organizacijų judėjime ir kasdienėje veikloje bei stiprinant moterų pasitikėjimą savimi, skatinant jas būti savarankiškomis ir gebančiomis pasirūpinti savimi ir savo šeimomis.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	Projekte tiesiogiai dalyvavo 36 moterys pabėgėlės ir netiesiogiai apie 60 jų šeimų narių.
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	Projekto veiklos buvo plėtojamos Kaune ir Klaipėdoje, kur gyvena gausiausia pabėgėlių bendruomenė Lietuvoje. Klaipėdoje moterims pabėgėlėms ir jų vaikams įkurtas dienos centras prie VŠĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centro. Šiame dienos centre buvo sudarytos sąlygos pabėgėlėms moterims steigti savo klubą, organizuoti informacijos centrą pabėgėlėms, inicijuoti įvairias veiklas lengvinant pabėgėlių integraciją į Lietuvos visuomenę. Kaune moterys lankė Kauno apskrities moterų krizių centrą, kur vyko įvairūs susitikimai ir mokymai. Abiejuose miestuose buvo teikiamos mediko, socialinio darbuotojo, psichologo, vaikų priežiūros ir vaikų psichologo paslaugos. Buriamos savipagalbos grupės, koordinuojamos psichologo ir socialinio darbuotojo, organizuojami susitikimai su vietos bendruomenės lyderiais, NVO atstovais, vietos politikais ir žurnalistais diskusijų klubuose. Moterys lankė kompiuterinio raštingumo kursus. Organizuoti mokomieji vizitai į Vilniaus moterų NVO, taip pat projekte dalyvaujančios moterys įtrauktos į informacinės kampanijos kūrimą. Projekto informacinė kampanija plėtojama 2 kryptimis. Pirmoji skirta projekto tikslinės grupės – pabėgėlių – integracijai į Lietuvos visuomenę, antroji kryptis – pozityvaus pabėgėlių įvaizdžio Lietuvoje formavimas. Informacinės kampanijos metu moterys pabėgėlės kūrė vizualią informacinę medžiagą, dalyvavo radijo ir televizijos laidose, buvo platinami straipsniai regioninėje spaudoje, inicijuojamos diskusijos internete. Sukurta projekto svetainė internete http://www.lygus.lt/pabegeliai/, kur moterims suteikta virtuali erdvė projektams plėtoti. Projekto metu atliktas tikslinės grupės poreikių tyrimas, kurio tikslas – tobulinti teikiamas paslaugas pabėgėlėms Lietuvoje naudojant Europos pabėgėlių fondo paramą 2007–2008 m. projekto veiklų tęstinumui užtikrinti.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Vertingiausias neapčiuopiamas rezultatas yra įgyta patirtis bendraujant su tiksline grupe – čečėnėmis moterimis ir jų šeimų nariais. Pažinome jų kultūrą, papročius, susipažinome su tradicine virtuve, gilinomės į sudėtingą jų integracijos į Lietuvos visuomenę patirtį. Moterų pasakojimų pagrindu sukurtas dokumentinis filmas apie pabėgėlių gyvenimą Lietuvoje.

Projekto partneris (-iai)

VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras; Kauno apskrities moterų krizių centras; Pabėgėlių ir migrantų asociacija

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

<http://www.lygus.lt/pabegeliai/apie.php>

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

KAUNO VERSLO INFORMACIJOS CENTRAS „VERSLININKŲ NAMAI“

**Muitinės g. 13A
LT-44280 Kaunas
Tel. (8 37) 32 41 82
Faks. (8 37) 32 41 83
Mob. tel. 8 699 74 888
El. paštas info@vn.lt
www.vn.lt**

„Bendraudami su socialinėmis grupėmis įgijome daug patirties, kurią panaudojome prisidedami prie pabėgėlių integracijos. Sutikome dalyvauti projektuose, skirtuose pabėgėliams – likimo nuskriaustiems žmonėms ne dėl jų kaltės. Šis projektas sėkmingas dar ir todėl, kad jį įgyvendinus išliko grįžtamasis ryšys su projekto dalyviais.“

Kauno verslo informacijos centro „Verslininkų namai“ direktorius Donatas Žiogas



Verslo pradžios mokymų akimirkos

„Mums buvo labai įdomu lankyti verslo pradžios paskaitas. Tikimės, kad dar turėsime galimybę lankyti daugiau kursų, kuriuos vestų tokie patys lektoriai.“
GULNORA QAYUMOVA iš Čečėnijos

„Mums labai patiko lankyti šiuos mokymus, nes lektoriai stengėsi, kad neliktų nė vieno, nesupratusio dėstomos medžiagos.“
ZOJA KHALIDOVA iš Čečėnijos



Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2007 m. sausio 1 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d.
Projekto pavadinimas	Pabėgėlių įsidarbinimo gebėjimų ir verslumo stiprinimas
Projekto tikslas (-ai)	Skatinti prieglobstį gavusių užsieniečių spartesnę integraciją į darbo ir verslo rinkas siekiant jų socialinės ekonominės padėties gerėjimo bei greitesnės integracijos į vietos bendruomenę.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	Projekto tikslinė grupė – pabėgėliai, kurie: • norėtų kurti savo verslą ir tai atlikti praktiškai; • norėtų įsidarbinti arba pakeisti darbą, tačiau nežino, nuo ko pradėti. Iš viso projekte dalyvavo 69 pabėgėliai.
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	• Organizuoti praktiniai verslo kūrimo mokymai; • Organizuoti verslumo ir lyderystės mokymai; • Teiktos individualios konsultacijos verslo planų rengimo, įmonės kūrimo ir darbo teisės klausimais; • Organizuoti kvalifikacijos kėlimo ir profesinės lietuvių kalbos kursai; • Organizuotas ekonominis simuliacinis žaidimas, padedantis praktiškai panaudoti įgytas žinias; • Teikta psichologo pagalba pabėgėliams, siekiantiems įsitvirtinti darbo rinkoje; • Rengti susitikimai su įvairiais specialistais ir potencialiais darbdaviais; • Suburta pabėgėlių savipagalbos grupė ir organizuota jos veikla; • Parengtas ir išleistas plakatas, lankstinukas, publikuoti 2 informaciniai straipsniai apie projektą.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Organizuoti praktiniai verslo kūrimo mokymai ypač patiko projekto tikslinei grupei. Mokymų metu kilo kelios verslo idėjos, kurias buvo stengiamasi praktiškai įgyvendinti projekto laikotarpiu.

Projekto partneris (-iai)

VšĮ „Eupro“

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

<http://www.vn.lt/index.php?id=2857>

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

VILNIAUS ARKIVYSKUPIJOS CARITAS

M. Paco g. 4, Vilnius

Mob. tel. 8 650 26 936

Vadovė Ilma Varžinskaitė

El. paštas ilma@caritas.lt

www.vilnius.caritas.lt

„Džiaugiuosi, kad mūsų projektas iš tiesų pasiteisino. Visų pirma todėl, kad projektas unikalus Baltijos valstybėse. Mūsų dienos centras skirtas prieglobsčio prašytojams, kad jie susipažintų su vietos bendruomene, kultūra, lietuvių kalba. Pabėgėliai gali laisvai bendrauti ir tarpusavyje, ir su vietiniais žmonėmis bendruose suėjimuose, šventėse. Todėl pabėgėliai mielai dalyvauja mūsų veikloje.“

Vilniaus arkivyskupijos Carito Pabėgėlių programos vadovė Ilma Varžinskaitė



Dienos centras „Kultūrų įkalnė“

Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2008 m. sausio 1 d. iki 2008 m. gruodžio 31 d.
Projekto pavadinimas	Integrali prieglobsčio prašytojų priėmimo sistema
Projekto tikslas (-ai)	1. Sumažinti atskirtį ir priešpriešą tarp vietos bendruomenės ir prieglobsčio prašytojų; 2. Sudaryti palankias sąlygas ir skatinti prieglobsčio prašytojų tarpkultūrinę socializaciją; 3. Organizuoti aktyvų ir prasmingą laisvalaikio užimtumą; 4. Teikti socialinę, psichologinę ir humanitarinę pagalbą prieglobsčio prašytojams; 5. Lengvinti medicinos paslaugų prieinamumą, siekti, kad jos būtų laiku teikiamos; 6. Viešinti projekto eigą, rezultatus ir informuoti visuomenę apie prieglobsčio prašytojus.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	Projekto tikslinė grupė yra bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie pateikė prašymus suteikti bet kokios formos apsaugą Lietuvoje. Projekto įgyvendinimo laikotarpiu planuota, jog paslaugos bus suteiktos 70 žmonių. Iš viso projekte dalyvavo 208 prieglobsčio prašytojai (toliau – PP). Gausus PP dalyvavimas dienos centro (toliau – DC) veikloje rodo didelį siūlomų paslaugų poreikį, jų efektyvumą ir naudą.
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	Projekto metu įkurtas ir atidarytas dienos centras „Kultūrų įkalnė“ Pabradėje. DC skirtas prieglobsčio prašytojams, kurie dalyvauja prieglobsčio procedūroje. DC teikiamos paslaugos: socialinių darbuotojų, psichologo, socialinio pedagogo ir prieglobsčio prašytojų konsultanto konsultacijos, organizuojami lietuvių kalbos, IT kursai, kūno kultūros užsiėmimai, įvairūs renginiai ne tik PP, bet ir bendruomenei, pažintinės ekskursijos, galimybė naudotis spauda ir internetu, teikiama humanitarinė pagalba ir medicinos paslaugos, reikalingi medikamentai, organizuojami informaciniai susitikimai su įvairiomis institucijomis.
Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?	Labiausiai džiuginantis rezultatas yra tai, kad projekte per visus metus dalyvavo daug PP (208). Didelis PP susidomėjimas DC veikla, jo teikiamomis paslaugomis parodė, kad projekte numatytos veiklos atitiko PP lūkesčius. PP, gyvendami Užsieniečių registracijos centre (toliau – URC), neturi galimybės mokytis lietuvių kalbos, lankyti IT kursų, kurių metu PP suteikiama galimybė naudotis kompiuteriais, palaikyti ryšį su kilmės šalyje likusiais šeimos nariais bei artimaisiais. Taip pat gyvenant URC PP trūksta medikamentų, maisto produktų, įvairios informacijos ir konsultacijų, kurias DC teikė socialiniai darbuotojai, socialinis pedagogas, psichologas ir prieglobsčio prašytojų konsultantas.

DC prieglobsčio prašytojams tapo vieta, kur jie gali laisviau bendrauti tarpusavyje, kartu vykdyti veiklą, ruošti įvairioms šventėms, kuriose mielai dalyvauja ir bendruomenės nariai, susipažinti su mūsų šalies papročiais ir tradicijomis ir, žinoma, gauti reikalingą humanitarinę ir medicinos pagalbą, medikamentų.

DC atidarymas ir veiklos jame organizavimas yra pirminis prieglobsčio prašytojų integracijos procesas Lietuvoje.

Projekto partneris (-iai)

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija;
Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

www.vilnius.caritas.lt

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

TARPTAUTINĖS MIGRACIJOS ORGANIZACIJOS VILNIAUS BIURAS

A. Jakšto g. 12 (ketvirtas aukštas)

LT-01105 Vilnius

Tel. + 370 5 212 76 53

Faks. + 370 5 261 13 26

El. paštas iomvilnius@iom.lt

www.iom.lt

„Mūsų projekto ypatumas yra tas, kad mes rūpinamės priverstais sugrįžti į savo kilmės šalis pabėgėliais. Mums svarbu, kad visas šis procesas būtų atliekamas oriai.“

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro projektų vadovė Rita Augutienė

Užsieniečiai informuojami apie savanoriško grįžimo galimybę



Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro darbuotojai padeda migrantams užpildyti savanoriško grįžimo anketas



Projekto įgyvendinimo metai

Nuo 2008 m. sausio 1 d. iki 2008 m. gruodžio 31 d.

Projekto pavadinimas

Saugi kelionė namo: geroji praktika ir efektyvus savanoriško grįžimo mechanizmo tobulinimas

Projekto tikslas (-ai)

Pagrindiniai projekto tikslai:

1. Suteikti galimybę asmenims, kurių prieglobstis Lietuvos Respublikoje buvo nesėkmingas, savanoriškai grįžti į savo kilmės šalį (migrantų ir specialistų informavimas, konsultavimas ir pagalba organizuojant savanorišką grįžimą);
2. Skatinti bendradarbiavimą tarp Lietuvos bei užsienio migracijos specialistų, siekiant tobulinti savanoriško grįžimo mechanizmą ir grįžtančiųjų į kilmės šalis reintegraciją.

Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius

Bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie naudojami kita tarptautinės apsaugos forma Lietuvos Respublikoje pagal nacionalinius teisės aktus; taip pat bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie pateikė prašymus suteikti bet kokios formos apsaugą.

97 konsultacijos užsieniečiams, suteikta pagalba 15 savanoriškai į kilmės šalis grįžtantiems imigrantams, suteiktos papildomos 98 konsultacijos dirbantiesiems su prieglobsčio prašytojais.

Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas

- 15 prieglobsčio prašytojų savanoriškai grąžinti į kilmės šalis;
- Suteikta beveik 100 konsultacijų prieglobsčio prašytojams organizuojant savanorišką grįžimą;
- Suteikta 100 konsultacijų specialistams, dirbantiems su prieglobsčio prašytojais;

- Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro interneto svetainėje buvo atnaujinta ir nuolat papildoma atskira skiltis, kurioje skelbta visa informacija apie projektą, savanoriško grįžimo galimybę, naudingus leidinius, renginius, įvykius Lietuvoje ir pasaulyje, susijusius su savanorišku grįžimu;
- Organizuota tarptautinė konferencija, skirta pasikeitimui informacija, gerąją praktiką, lyginamaisiais duomenimis organizuojant savanorišką grįžimą;
- Parengtos rekomendacijos dėl tolesnio savanoriško grąžinimo modelio vykdymo Lietuvoje.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Sėkmingiausia projekto veikla – suteikta pagalba savanoriškai į kilmės šalis grįžtantiems asmenims (kelionės organizavimas, dokumentų tvarkymas, reintegracijos pašalpa), sudaryta galimybė prieglobsčio prašytojams saugiai ir oriai grįžti namo.

Projekto partneris (-iai)

–

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

www.iom.lt
įvykdyti projektai/saugi kelionė namo

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

TOLERANTIŠKO JAUNIMO ASOCIACIJA

**A. Jakšto g. 9–133
LT-01105 Vilnius
Tel. (8 5) 261 84 83
Faks. (8 5) 261 84 83
El. paštas info@tja.lt
www.tja.lt**

„Įgyvendindami projektą siekėme parodyti, kokie žmonės skirtingi. Todėl suvokti žmogų, kultūrą – sunkus siziifškas darbas. Pagarba, supratimas ir kantrybė bei siekis nuolatos tobulėti, suvokti žmogų yra kelias, atveriantis bendrumus. Kūrėjos Jurgos Ivanauskaitės žodžiais tariant: „Juk žmogus – visada visiems ir visur kitoks. Žmogus,



**Dokumentinis animacinis
filmas „Kur akys veda“**

kaip upė – teka, srūva, kinta... Ar galima vienasįsyk įbridus į upę pasakyti, kokie yra jos vandenys pavasarį, vasarą, rudenį, žiemą, švintant, saulei leidžiantis.“

Tolerantiško jaunimo asociacijos valdybos pirmininkas ir projekto vadovas
Artūras Rudomanskis

Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2008 m. sausio 1 d. iki 2008 m. gruodžio 31 d.
Projekto pavadinimas	Savas tarp svetimų
Projekto tikslas (-ai)	Skatinti prieglobstį gavusių asmenų integraciją į Lietuvos visuomenę stiprinant abipusį pažinimą, sudaryti užsieniečiams sąlygas išsaugoti ir plėtoti savo socialinį ir kultūrinį savitumą visuomenėje.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	1. Bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, turintys statusą, apibrėžtą 1951 m. liepos 28 d. Ženevos konvencija dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. protokolu, ir kuriems leidžiama kaip pabėgėliams gyventi Lietuvos Respublikoje. 4 asmenys 2. Bet kurie trečiosios šalies piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie naudojami kita tarptautinės apsaugos forma Lietuvos Respublikoje pagal nacionalinius teisės aktus. 50 asmenų
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	Informacijos rinkimas. Įgyvendinant šią veiklą parengta anketa, pagal kurią visoje Lietuvoje apklausti 52 prieglobstį Lietuvoje įgiję asmenys. Surinktos informacijos apibendrinimas ir įvertinimas. Ankstesnėje veikloje surinkta informacija buvo analizuojama ir apibendrinama, parengiant studiją. Studijos medžiaga perduota teisinėms rekomendacijoms rengti. Taip pat studijos medžiaga paskelbta interneto svetainėje, naudojama kuriant dokumentinio animacinio filmo apie pabėgėlius scenarijų ir rengiant informacinį leidinuką apie pabėgėlių socialinį ir kultūrinį savitumą, pristatant juos Lietuvos visuomenei. Dokumentinio filmo kūrimas. Remiantis studijos informacija buvo kuriamas dokumentinio animacinio filmo scenarijus. Parengus scenarijų pradėtas dokumentinio animacinio filmo kūrimas. Filmuota Ruklos pabėgėlių priėmimo centre, Kauno pabėgėlių dienos centre, pačių prieglobstį Lietuvoje gavusių asmenų namuose ir kt. Filmavimuose dalyvavo daugiau nei 10 tikslinės grupės asmenų. Atrinkti 6 pagrindiniai filmo herojai.

Į filmą įtrauktos pabėgėlių gyvenimo istorijos pabrėžiant jų kultūrinį savitumą ir galimybes jį išsaugoti bei plėtoti gyvenant svetimoje šalyje. Mintys, kurių neįmanoma nufilmuoti, perteiktos animacijos būdu. Sukurtą filmą rodėme trijuose kino teatruose didžiausiuose šalies miestuose ir 14 miestų kultūros centruose.

Elektroninės skilties kūrimas ir informacijos skelbimas. Sukurtoje interneto svetainės skiltyje pateikta informacijos apie projektą ir jo įgyvendinimą.

Skiltyje taip pat skelbta pagrindinė projekto metu parengta informacija, kvietimai ir pan.

Informacija apie šią skiltį buvo pateikiama kiekvienos veiklos metu.

Straipsnių rengimas ir publikavimas. Vykdam projektą parengtas straipsnis, kuris buvo publikuotas dienraštyje „Lietuvos žinios“. Pastarasis laikraštis informavo apie projektą ir įgyvendintas veiklas. Taip pat buvo išplatinti du pranešimai spaudai.

Remiantis surinkta informacija ir galiojančiais teisės aktais parengtos teisinės rekomendacijos, siūlančios tobulinti pabėgėlių teises į savitumo išsaugojimą ir plėtojimą. Remiantis informacija, surinkta iš Lietuvoje prieglobstį gavusių asmenų, ir pagal ją parengta studija bei galiojančiais teisės aktais buvo rengiamos teisinės rekomendacijos, kaip gerinti prieglobstį gavusių asmenų integraciją į visuomenę atsižvelgiant į esamą padėtį.

Rekomendacijos paskelbtos interneto skiltyje ir pristatytos baigiamosios konferencijos metu.

Rengiant informaciją buvo apklausiami ir prieglobstį gavę asmenys.

Teisinių pažeidimų nustatymas. Šios veiklos metu buvo surinkti ir išnagrinėti pačių pabėgėlių nusiskundimai (skundai), siekiant užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidimams, užtikrinti lygias jų teises ir galimybes plėtoti ir saugoti savitumą. Pagal esamus skundus suformuota ataskaita, kuri paviėšinta interneto svetainėje ir baigiamosios konferencijos metu.

Baigiamoji konferencija. Projekto rezultatams apibendrinti ir įvertinti organizuota baigiamoji konferencija. Į ją kviesta daugiau nei 200 dalyvių (darbdavių, soc. integracijos darbuotojų, tikslinės grupės dalyvių, teisėsaugos institucijų atstovų ir pan.). Iš viso į konferenciją atvyko per 70 dalyvių.

Konferencijos metu pristatyti vykdam projektą pasiekti rezultatai, parodytas dokumentinis animacinis filmas, aptartos teisinės rekomendacijos, skirtos teisei situacijai gerinti.

Į konferenciją Tolerantiško jaunimo asociacijos iniciatyva buvo pakviesta mokslininkų, kurie skaitė pranešimus.

Dokumentinio animacinio filmo pristatymas kino teatruose. Filmą rodėme Vilniaus „Skalvijos“, Kauno „Cinamono“ ir Klaipėdos „Cinamono“ kino teatruose. Siekta pritraukti kuo didesnę ir įvairesnę auditoriją, tokiu būdu ugdant visuomenės toleranciją ir lengvinant pabėgėlių integraciją mūsų šalyje. Filmo plakatai buvo pakabinti filmo pristatymo vietose, ugdymo įstaigose. Taip pat Tolerantiško jaunimo asociacijos nariai organizacijoms, institucijoms ir asmenims dalino filmą pristatančius atvirukus.

Atvirukuose ir plakatuose buvo informuojama, kur ir kada bus galima pamatyti filmą.

Dokumentinio animacinio filmo pristatymas savivaldybių kultūros centruose. Iš pradžių meninio dokumentinio animacinio filmo pristatymai organizuoti 5 savivaldybių kultūros centruose, o pakeitus biudžetą papildomai surengti dar 9 pristatymai skirtingose savivaldybėse. Į pristatymus kvietėme tų regionų gyventojus, svečius, taip pat prieglobstį gavusius asmenis.

Filmo plakato kūrimas ir leidyba. Plakatas buvo skirtas projekto metu sukurtam dokumentiniam animaciniam filmui viešinti. Jame pateikta informacijos apie tai, kada ir kur bus rodomas filmas, kur yra projekto el. skiltis. Plakatai pakabinti ugdymo įstaigose, prie kultūros ir kino centrų, kitose savivaldybių vietose.

Filmo atviruko kūrimas ir leidyba. Atvirukas skirtas projekto metu sukurtam dokumentiniam animaciniam filmui viešinti. Jame specialiu lipduku būdavo priklijuojama informacija apie tai, kada ir kur bus rodomas filmas. Taip pat atviruke pateikiama el. skilties nuoroda.

Informacinio leidinuko kūrimas ir leidyba. Sukurtu informaciniu leidinuku buvo siekiama objektyviai ir patraukliai pateikti surinktą informaciją apie pabėgėlių savitumą, jų galimybes jį saugoti ir plėtoti. Jį rengiant panaudota projekto įgyvendinimo metu surinkta medžiaga ir pasiekti rezultatai.

Šis leidinukas buvo platinamas numatytų renginių metu, baigiamojoje konferencijoje ir mokymo įstaigose.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Sukurtas dokumentinis animacinis filmas „Kur akys veda“ vertintinas kaip sėkmingiausia projekto dalis. Tai techniškai inovatyvus produktas, kur derinami skirtingi dalykai – muzika, vaizdo reportažai ir mintis perteikianti animacija.

Filmo pristatymo metu pastebėta, kad filmas tinka kaip edukacinė priemonė, nes į kultūros centruose rengiamus pristatymus labai dažnai atvykdavo moksleivių su mokytojais iš įvairių mokyklų. Padarytos papildomos filmo kopijos buvo išdalintos pedagogams kaip pagalbinė priemonė, naudojama dorinio ugdymo metu kalbant apie žmogaus teises ir pabėgėlius, aiškinant skirtumus tarp migrantų ir pabėgėlių ir pan. Kadangi filmas subtitruotas ir anglų bei rusų kalbomis, o tai Tolerantiško jaunimo asociacija nurodė rengdama techninę užduotį, jį galima pamatyti ir užsienyje. Filmą užregistruotas ir į Krokuvos tarptautinį dokumentinių filmų festivalį.

Iki šiol šis filmas užtikrina projekto tęstinumą ir tai yra viena iš priemonių, naudojamų supažindinant visuomenę su pabėgėliais ir jų problemomis.

Projekto partneris (-iai)	Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba
Kur galima susipažinti su projekto medžiaga	http://www.tja.lt/ http://www.tja.lt/savastarpsvetimu
Fondas	Europos pabėgėlių fondas

BIUDŽETINĖ ĮSTAIGA KLAIPĖDOS MIESTO SOCIALINĖS PARAMOS CENTRAS

Taikos pr. 76
LT-93200 Klaipėda
Tel. (8 46) 31 11 85
Faks. (8 46) 48 66 78
El. paštas spc@takas.lt
<http://parama.klaipeda.lt/>

„Be visų kitų projekte numatytų ir įgyvendintų tikslų, dar viena svarbi įvykdyto projekto patirtis ta, kad mes ir jie – socialiniai centro darbuotojai ir pabėgėliai – dalyvaudami bendruomenės užsiėmimuose galėjome betarpiškai vienas su kitu bendrauti, piešti, šokti, kurti.“

**Biudžetinės įstaigos Klaipėdos miesto socialinės paramos centro direktorė
Diana Stankaitienė**

Projekto įgyvendinimo metai	2006 m. rugpjūčio–gruodžio mėn.
Projekto pavadinimas	PGU*INTEGRA
Projekto tikslas (-ai)	Stiprinti tarpinstitucinį ir tarpžinybinį bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti sėkmingą šiuo metu integracijos programoje dalyvaujančių prieglobstį gavusių užsieniečių (toliau – PGU) integraciją Klaipėdos mieste.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	Asmenys, kuriems pagal galiojančius įstatymus Lietuvos Respublikoje suteikta kurios nors rūšies tarptautinė apsauga. Projekte dalyvavo 54 tikslinės grupės asmenys.
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	• Įkurta Dienos užimtumo tarnyba; • Priimta 19 naujų darbuotojų dirbti projekte pagal papildomų ar antraeilių darbų sutartis; • Sustiprinta 13 PGU moterų ir 1 PGU vyro motyvacija ir savivertė, jie supažindinti su fizinio ir psichologinio smurto šeimoje apraiškomis ir jo įveikimo metodais; • Pagilintos 10 PGU lietuvių kalbos ir kompiuterinio raštingumo žinios ir įgūdžiai; • 3 PGU išklause B kategorijos vairavimo kursus ir gavo tai patvirtinančią pažymėjimą; • 10 PGU išmoko prisistatyti darbdaviui;

- Pagerėjo 12 socialinių ir kitų darbuotojų gebėjimai dirbti su PGU;
- Sustiprintos 10 socialinių ir 5 projekto darbuotojų anglų kalbos žinios;
- 15 socialinių ir kitų darbuotojų baigė bendravimo įgūdžių ir komandinio darbo mokymus;
- 13 socialinių ir kitų darbuotojų išmoko taikyti proceso dramą nustatydami PGU problemas ir padėdami jas atskleisti klientams;
- Įvertinti 5 nedirbančių PGU gebėjimai ir sudaryti kvalifikacijos kėlimo planai;
- Sustiprėjo 10 PGU žinios apie jų teises ir galimybes dalyvauti darbo rinkoje;
- 54 PGU suteikta socialinė parama vienkartinėmis išmokomis;
- 15 šeimų skirtos kompensacijos už buto nuomą ir 15 šeimų kompensuota už buto eksploatacijos (komunalinius) patarnavimus;
- Organizuotos dvi apskritojo stalo diskusijos, keista negatyvi visuomenės, politikų ir žiniasklaidos nuostata PGU atžvilgiu;
- Per Klaipėdos kabelinę televiziją parodyta diskusijų laida;
- Publikuoti du straipsniai;
- Išleista 500 vnt. lankstinukų, 500 vnt. brošiūrų, 100 vnt. atmintinių moterims, 100 vnt. plakatų, 1 000 vnt. vizitinių kortelių, 50 vnt. kalėdinių atvirukų, 50 vnt. kvietimų į renginius, pagaminti ir įrengti 4 stendai, 500 vnt. rašiklių, 50 vnt. skėčių, 500 vnt. bloknotų, 50 vnt. puodelių, 100 vnt. marškinėlių, 1 000 vnt. maišelių.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Įkūrus Dienos užimtumo tarnybą PGU buvo suteikta galimybė užsiimti įvairiomis veiklomis: piešti, mokytis lietuvių kalbos, naudotis kompiuterių klase. Dienos užimtumo tarnyboje besilankantys PGU buvo maitinami.

Projekto partneris (-iai)

VšĮ Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras; Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

<http://parama.klaipeda.lt/>

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

PABĖGĖLIŲ PRIĖMIMO CENTRAS

Karaliaus Mindaugo g. 18, Rukla,
LT-55283 Jonavos r.
Tel. (8 349) 73 377
Faks. (8 349) 73 377
El. paštas centras@rppc.lt
www.rppc.lt/

„Įvykdyto projekto sėkmė yra ta, kad buvo sudaryta veiklų sistema, skirta prieglobstį gavusiems užsieniečiams. Ja remiantis papildytos socialinės integracijos priemonės. Visos veiklos orientuotos į pagalbą užsieniečiams integruojantis darbo rinkoje, pvz., individualus karjeros planavimas, užsieniečių kuriamas svetainės laikraštis, visuomenės informavimo priemonės, pažintinės išvykos į darbo rinkos įstaigas. Projekto metu prieglobstį gavusiam užsieniečiui buvo teikiama jo individualiems integracijos į darbo rinką poreikiams pritaikyta pagalba.“

Pabėgėlių priėmimo centro Informacijos ir dokumentų tvarkymo skyriaus vedėja Natalija Arkadjeva

Veikla bibliotekoje



Lietuvių kalbos užsiėmimai

Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2008 m. sausio 1d. iki 2008 m. gruodžio 31 d.
Projekto pavadinimas, įgyvendinimo metai	Aktyvi integracija šiandien – sėkmė rytoj
Projekto tikslas (-ai)	1. Gerinti prieglobstį gavusių užsieniečių pradinės integracijos Centre sąlygas ir kokybę; 2. Šviesti PGU apie jiems teikiamas paslaugas socialinės integracijos metu (įskaitant informaciją apie vaikų teisių apsaugą); 3. Skatinti visuomenės ir PGU tiesioginį bendradarbiavimą, socialinės integracijos vykdytojų tarpusavio bendradarbiavimą; 4. Skleisti informaciją visuomenei apie PGU.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	Projekto tikslinė grupė – užsieniečiai, gavę prieglobstį Lietuvos Respublikoje. Per visą projekto įgyvendinimo laikotarpį projekte dalyvavo trečdaliu daugiau prieglobstį gavusių užsieniečių, negu buvo numatyta. Iš viso – 160 prieglobstį gavusių užsieniečių.
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	• Pabėgėlių priėmimo centre buvo atnaujinti ir įrengti 5 kabinetai, pritaikant tikslinės grupės poreikiams; • Centro profesinio orientavimo klasėje vyko psichologiniai profesinio konsultavimo užsiėmimai; • Centro relaksacijos kambaryje vyko relaksaciniai ir autogeniniai užsiėmimai, skirti PGU; • Centre buvo įrengtas vaikų užimtumo kambarys ir vykdoma užsieniečių vaikų užimtumo organizavimo veikla; • Užsieniečiams buvo sudarytos sąlygos naudotis biblioteka ir naujai įrengta skaitykla, internetu; • Vykdyta PGU profesinės karjeros planavimo veikla: sudaromi individualūs karjeros planai, organizuotos profesinio ir socialinio pažinimo išvykos; • Organizuoti papildomi lietuvių kalbos kursų užsiėmimai, naudojantis kompiuterinėmis programomis; • Užsieniečiai buvo skatinami naudoti kursų metu įgytas žinias, leidžiant svetainės laikraštį apie gyvenimą PPC, apie integracijos aktualijas ir apie jų kilmės šalių kultūrą (iš viso svetainėje paskelbti 8 laikraščiai pdf formatu); • Parengtas ir išleistas informacinės medžiagos rinkinys PGU jų integracijos į visuomenę klausimais (įskaitant vaikų ugdymą, švietimą, profesinio mokymo ir orientavimo paslaugas ir t. t.). Vienaime rinkinyje – 10 skirtingų informacinių knygučių trimis kalbomis;

- Parengta ir išleista knyga PGU „Vaikų teisių apsaugos sistema Lietuvoje“ (trimis kalbomis);
- Organizuoti 3 renginiai: bendruomenės narių susitikimai su visuomenės atstovais (2 konferencijos) ir šventė, skirta Tarptautinei pabėgėlių dienai paminėti (birželio 20 d.);
- Atliktas sociologinis tyrimas „Prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdis Lietuvos visuomenės požiūriu“;
- Sukurtas šviečiamasis filmas visuomenei apie PGU integracijos aktualijas.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Projekto metu organizuotoje konferencijoje aptarti socialinės integracijos aprašo koreguotini straipsniai ir pateikti SADM patvirtinti keitimai.

Pristatytas ir su tikslinės grupės atstovais aptartas sociologinis tyrimas „Prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdis Lietuvos visuomenės požiūriu“, jis buvo įtrauktas į kelias televizijos laidas.

Šviečiamasis filmas visuomenei apie prieglobstį gavusių užsieniečius buvo pristatytas per Pabėgėlių dienos šventę, jo kopijos išdalintos socialinės integracijos srityje dirbantiems darbuotojams, suinteresuotų institucijų atstovams; taip pat filmas buvo rodomos per Kauno ir Jonavos televiziją.

Ypač svarbi ir sėkminga veikla, kurioje tiesiogiai dalyvavo tikslinės grupės nariai: karjeros planavimo ir relaksacijos užsiėmimai, renginiai skaitykloje ir bibliotekoje, vaikų užimtumo užsiėmimai.

Tikslinės grupės nariai labai palankiai įvertino informacinės medžiagos rinkinį, kuriame jie rado atsakymus į svarbiausius socialinės integracijos klausimus. Leidinys naudingas ir socialinės integracijos srityje dirbantiems darbuotojams.

Projekto partneris (-iai)

–

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

www.rppc.lt

Fondas

Europos pabėgėlių fondas

SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PRIEŽIŪROS DEPARTAMENTAS PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

A. Vivulskio g. 16, LT-03115 Vilnius

Tel. +370 5 266 42 44

Faks. +370 5 266 42 66

El. paštas sppd@socmin.lt

www.sppd.lt

„Projektu „In Corpore“ buvo siekiama sukurti tokią socialinės ir profesinės integracijos sistemą, kuri padėtų mūsų šalyje prieglobstį gavusiems užsieniečiams susirasti darbą ir tapti visaverčiais visuomenės nariais. Vykdam šį projektą sukaupta nemažai vertingos informacijos apie prieglobsčio prašančių užsieniečių tradicijas, jų kultūrą, išsilavinimą, profesinį pasirengimą. Jiems buvo organizuojami pirminiai lietuvių kalbos mokymai, teisinės, socialinės ir psichologinės konsultacijos. Bendrauti su užsieniečiais, tinkamai įvertinti jų poreikius ir integracijos į visuomenę galimybes buvo mokomi ir už šią sritį atsakingų Lietuvos valstybinių institucijų bei nevyriausybinių organizacijų darbuotojai.“

Socialinių paslaugų priežiūros departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus pavaduotoja, projekto „In Corpore“ koordinatore Eglė Kuisienė

Projekto įgyvendinimo metai	Nuo 2004 m. iki 2008 m.
Projekto pavadinimas, įgyvendinimo metai	<i>In Corpore</i>
Projekto tikslas (-ai)	Sukurti prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės ir profesinės integracijos sistemą Lietuvoje, paremtą prieglobsčio prašytojų, darbuotojų, dirbančių su prieglobsčio prašytojais, ir visuomenės informavimo, prieglobsčio prašytojų profesinio informavimo ir konsultavimo metodais, siekiant padėti prieglobsčio prašytojams socialiai ir profesiskai integruotis.
Projekto tikslinė grupė, asmenų skaičius	~300 prieglobsčio prašytojų
Projekto veiklų ir rezultatų aprašymas	Parengtas informacinės medžiagos paketas, skirtas visuomenei informuoti: • sukurtas dokumentinis filmas apie prieglobsčio prašytojus „Svetimas tarp savų“; • parengtas informacinis leidinys ir lankstinukai visuomenei informuoti apie prieglobsčio prašytojus; • organizuotos dvi kultūrinės vakaronės „Atverkime duris“, kuriose dalyvavo vietos (Pabradės ir Ruklos) bendruomenė ir prieglobsčio prašytojai;

- surengti 6 seminarai apie prieglobsčio prašytojus, jų metu buvo rodomas minėtas dokumentinis filmas. Į seminarus buvo kviečiami savivaldybių, socialinės paramos, švietimo, kultūros centrų ir skyrių, migracijos tarnybų, darbo biržų, ugdymo įstaigų, žiniasklaidos atstovai, amatų ir profesijos mokytojai bei potencialūs darbdaviai;
- sukurta vystymo bendrijos interneto svetainė, kurioje pateikiama prieglobsčio prašytojams naudingos informacijos, o visuomenei rašoma apie prieglobsčio prašytojus.

Dirbantiesiems su prieglobsčio prašytojais:

- parengta metodinė medžiaga darbuotojams, dirbantiems su prieglobsčio prašytojais;
- praktinis vadovas dirbantiesiems su prieglobsčio prašytojais (teisinis kompendiumas),
- profesinio informavimo ir konsultavimo metodikos vadovas;
- organizuoti trys dirbančiųjų su prieglobsčio prašytojais etnokultūrinės kompetencijos ugdymo seminarai;
- parengtos teisės žinių (ES ir pabėgėlių teisės), etnokultūrinės kompetencijos, profesinio informavimo ir konsultavimo metodikos, organizuoti mokymai;
- darbuotojų, dirbančių su prieglobsčio prašytojais, kompetencijos ugdymas;
- eksperto parengtas profesinio informavimo ir konsultavimo 5 modulių kursas socialiniams darbuotojams.

Prieglobsčio prašytojams:

- parengta informacinė medžiaga apie Lietuvos socialinę ir ekonominę padėtį (lankstinukai rusų, anglų ir lietuvių kalbomis) ir informacinis leidinys;
- organizuotas pradinis lietuvių kalbos mokymas, dėstytojai dirbo anglų ir lietuvių kalbomis;
- teiktos psichologo, socialinio darbuotojo ir pedagogo bei teisinės konsultacijos;
- vyko profesinio informavimo ir konsultavimo mokymai, informaciniai lankstinukai apie profesinį informavimą ir konsultavimą parengti 9 kalbomis, kuriomis kalbama tose šalyse, iš kurių atvyksta daugiausia pabėgėlių. Tai Afganistanas, Pakistanas, Rusijos Federacija, Indija, Bangladešas, Šri Lanka, Kinija, Vietnamas;
- nedarbinio amžiaus nelydimų vaikų darbo įgūdžių formavimas, naudojant naujausias technologijas ir specialiai jiems adaptuotas kompiuterines programas.

Kuri iš projekto veiklų (rezultatų), Jūsų nuomone, buvo pati sėkmingiausia ir kodėl?

Novatoriškas požiūris taikomas ir pačios vystymo bendrijos kūrimo, ir jos veiklos požiūriu. Vystymo bendrijos partneriai tiesiogiai dirba arba su prieglobsčio prašytojais, arba su prieglobstį gavusiais užsieniečiais. Projekto partneriai atstovavo atskirų lygmenų sektoriams: politiniam (SPPD), valstybiniam vykdomajam (URC, PPC), nevyriausybiniams organizacijoms (RK, EUPRO, CARITAS), mokymo institucijoms (MRUNI, SEKI), siekė sinergijos projekto veiklose. Projekte dalyvavo partneriai, atstovaujantys skirtingoms sritims – prieglobsčio prašytojų ir prieglobstį gavusių užsieniečių. Tokį projekto partnerių pasirinkimą lėmė vystymo bendrijos tikslas – parengti prieglobsčio prašytojus socialinei ir profesinei integracijai. Tokių institucijų bendradarbiavimas viename projekte yra precedento neturintis atvejis Lietuvoje, nes bendradarbiavo įvairaus lygio organizacijos.

Projekto partneris (-iai)

Nacionaliniai partneriai:

Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie LR vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras,
Pabėgėlių priėmimo centras,
Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija,
VšĮ EUPRO,
Vilniaus arkivyskupijos Caritas,
Mykolo Romerio universitetas,
VšĮ Socialinės ekonomikos institutas.

Tarptautiniai partneriai:

projektas *ATLAS* (Škotija),
projektas *INTEGRA 2004* (Italija),
projektas *MUR* (Lenkija),
projektas *Becoming More Visible* (Suomija),
projektas *InPower* (Austrija).

Kur galima susipažinti su projekto medžiaga

<http://www.equal.lt/lt/pages/view/?id=81>

Fondas

EQUAL



Roberto Riabovo nuotr.

RECENZIJA

Nedaug kas žino, kad gyvename „auksiniame milijarde“, t. y. Lietuva priskiriama prie tų išsivysčiusių šalių, kuriose nebaudujama, nėra geriamojo vandens trūkumo, žmonės turi darbus, visuotinis raštingumas ir kiti gyvenimo patogumai. Deja, kiti pasaulio milijardai tokių dalykų neturi. Ne visur yra politinis stabilumas, ne visur galima laisvai reikšti mintis, išpažinti norimą religiją, savarankiškai apsispręsti dėl pasirinktino gyvenimo būdo. Pasaulyje yra valstybių, kur už kitokią nuomonę, požiūrį, aprangą, išpažįstamą religiją, odos spalvą ar gyvenimo būdą žmogus persekiojamas, baudžiamas ar kitaip engiamas. Saugant savo gyvenimą vienintelė išeitis tokiems žmonėms – bėgti iš savo gimtųjų namų ir ieškoti prieglobsčio svetur.



Knygos „Pabėgėlis daugiakultūriškumo kontekste“ aktualumas nekelia abejonių. Šaliai ekonomiškai stiprėjant, tikėtina, jog vis daugiau sulauksime pabėgėlių, ieškančių Lietuvoje prieglobsčio. Jau šiuo metu iš trijų Baltijos valstybių Lietuvoje daugiausia prieglobsčio prašančių asmenų.

Nuo to, kaip sėkmingai į Lietuvos visuomenę integruosis pabėgėliai, priklausys ne tik jų, bet ir krašto sėkmė. Tie kraštai, kuriuose gebama priimti pabėgėlius, juos integruoti į normalų šalies gyvenimą, tik išlošia. Tokios šalys praturtinamos naujomis patirtimis, požiūriais ir emocijomis.

Sėkminga integracija – tai dvipusis procesas. Pabėgėliai turi stengtis pritapti, o krašto visuomenė – juos priimti. Būtent čia ir atsiskleidžia žiniasklaidos vaidmuo. Žurnalistai turi glaustai ir suprantamai paaiškinti, kas yra pabėgėlis, kodėl jis pabėgo, kodėl atsidūrė Lietuvoje ir ką mes turime daryti.

Šioje knygoje aptariami informacijos apie pabėgėlius rinkimo, apdorojimo ir skleidimo principai. Paprastai ir suprantamai atskleidžiami svarbiausi dalykai, ką reikia atsiminti rašant apie pabėgėlius. Glaustai ir aiškiai pristatoma ES visuomeninių transliuotojų kultūrinės įvairovės politika.

Knygą taip pat sustiprina dalis, pavadinta „Gera praktika“. Rašant apie pabėgėlius svarbus kontekstas, reikia išmanyti aplink vyraujančias tendencijas, žinoti organizacijas ir institucijas, dirbančias su pabėgėliais.

Knyga naudinga žurnalistams, žurnalistikos studentams, ryšių su visuomene specialistams ir apskritai visiems, kas dirba ar domisi pabėgėlių klausimu. Komunikacija – vienas svarbiausių efektyvios veiklos principų. Ši knyga padės sėkmingai spręsti žiniasklaidos ir pabėgėlių tarpusavio sąveikos klausimus.

Dr. Mantas MARTIŠIUS



ŽODYNĖLIS

Asimiliacija – sociologine prasme procesas, kurio metu mažuma palaipsniui perima dominuojančios kultūros papročius ir elgesį.

Blogeris (tinklaraštininkas) – asmuo, periodiškai pildantis internetinį dienoraštį (angl. *blogger*).

Daugiakultūriškumas – plačiąja šio žodžio prasme reiškia, kad vardan kultūros įvairovės sutinkama su skirtingų kultūrų pasidalijimu politiniame vienetė – valstybėje. Šis terminas yra kontroversiškai suvokiamas. Kai kurios šalys turi oficialią arba *de jure* daugiakultūriškumo politiką, pripažindamos ir leidamos skirtingoms visuomenės grupėms išlaikyti savo kultūrą arba kultūrinį identitetą vardan visuomenės susitelkimo.

Emigracija – žmonių persikėlimas / išsikėlimas iš vienos šalies į kitą nuolatiniam gyvenimui.

Holizmas (gr. *holos* – visas, pilnas) – idėja, kad visos sistemos savybės (biologinės, cheminės, socialinės, mentalinės, lingvistinės ir kt.) negali būti apibrėžtos ir paaiškintos vien kaip jos sudėtinių dalių suma. Priešingai, sistema apibrėžia, kaip veikia jos sudėtinės dalys.

Homofobija (gr. *homo* (*seksualus*) – toks pat, lygus + *phobos* – baimė) – neklinikinės kilmės terminas, apibūdinantis baimę arba panieką homoseksualams ir iš to kylančius veiksmus. Jis taip pat apibūdina homoseksualų diskriminaciją.

Imigracija – kėlimasis / atsikėlimas į kitą kraštą ar iš kito krašto nuolat gyventi, ateivystė.

Interaktyvumas – tai vienas į kitą reaguojantys ir vienas kitą skatinantys bei vienas kitą formuojantys pranešimai bei veiksmai, galintys pasireikšti įvairiais pavidalais, kaip tarpasmeninėje, taip ir kompiuterinėje komunikacijoje. Ši sąvoka leidinyje vartojama kalbant ne tik apie internetą, bet ir apie kitas priemones (radijas, televizija), kurios yra daugiau ar mažiau interaktyvios.

Internalizacija (angl. *internalization* < lot. *internus* – vidinis) – socialinės grupės pažiūrų, normų, vertybių perėmimas, laikymas savomis.

Ksenofobija (gr. *xenos* – svetimas + *phobos* – baimė) – perdėtas nepalankumas arba priešiškumas svetimšaliams ir tam, kas svetimšališka. Šią fobiją turintys žmonės bijo, vengia ar yra priešiški nusiteikę kitokios tautybės, rasės, religijos ar kultūros atstovų atžvilgiu. Nors terminas *ksenofobija* dažnai vartojamas kaip *rasizmo* sinonimas, tačiau tai nėra lygiavertiniai terminai.

Laikinoji apsauga – tai apsaugos forma, Lietuvos Respublikos Vyriausybės sprendimu suteikiama esant masiniam užsieniečių antplūdžiui. Pats užsienietis dėl tokios apsaugos neturi teisės kreiptis.

Migracija – sociologijoje plačiąja prasme ilgalaikė gyvenamosios vietos kaita.

Ombudsmenas (šved. *ombudsman* – įgaliotinis) – valstybės pareigūnas, įgaliotas kontroliuoti vyriausybinių įstaigų, ministerijų ir kitų žinybų veiklą.

Pabėgėlis – tai užsienietis (užsienio šalies pilietis be pilietybės), kuris dėl patirto persekiojimo savo kilmės valstybėje arba dėl baimės patirti tokį persekiojimą negali naudotis savo kilmės šalies gynyba. Toks persekiojimas turi būti susijęs su rase, religija, tautybe, priklausymu tam tikrai socialinei grupei ar politiniais įsitikinimais. Suteikus tokiam pabėgėliui pabėgėlio statusą, jam suteikiamas ir leidimas nuolat gyventi Lietuvoje.

Pabėgėlių integracijos programos yra skirtos pabėgėlių socialinei ir kultūrinei integracijai į mūsų visuomenę palengvinti.

Papildoma apsauga – papildoma apsauga Lietuvoje suteikiama užsieniečiui, kuris neatitinka pabėgėlio apibrėžimo, tačiau negali grįžti į savo kilmės valstybę dėl baimės, kad jis ten bus kankinamas, su juo bus nežmoniškai elgiamasi, kilmės šalyje jo pagrindinėms žmogaus teisėms ir laisvėms iškils rimtas pavojus dėl šioje valstybėje paplitusios prievartos, karinio konflikto ar kitos situacijos, lemiančios sistemingus žmogaus teisių pažeidimus. Papildomą apsaugą turintis užsienietis gauna leidimą laikinai gyventi, jis gali būti pratęstas po vienerių metų, jei išliko pagrindas laikinai apsaugai.

Pliuralizmas (lot. *pluralis* – dauginis) – filosofinė koncepcija, kuri teigia, kad visa esamybė sudaryta iš daugybės lygiareikšmių izoliuotų skirtingos kilmės pradų. Monizmo priešybė. Viena iš pliuralizmo formų yra dualizmas.

Rasizmas – pažiūros, teigiančios, kad žmonių rasės biologiniu, visuomeniniu ir intelekto požiūriu yra nelygiavertės, kad tam tikra rasė turi įgimtų pranašumų ir yra aukštesnė už kitas.

Sinergija, *sinergizmas* (gr. *syn* – kartu, *ergon* – darbas) – reiškinys, kai du atskiri veiksniai, veikdami kartu, duoda didesnę poveikį, negu jų abiejų, veikiančių atskirai, poveikių suma: $f(A; B) > f(A) + f(B)$.

Tolerancija – priešingos negu mūsų nuomonės, pažiūrų, tikėjimo, įsitikinimų gerbimas, pakanta.



Valdo Kopūsto nuotr.

SVARBIAUSIOS TEISĖS AKTŲ NORMOS INFORMUOJANTIEMS APIE PABĖGĖLIUS

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA

Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume

18 straipsnis

Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės.

25 straipsnis

Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.

Žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas.

Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.

Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Pilietis turi teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį.

26 straipsnis

Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma.

Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.

27 straipsnis

Žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas.

28 straipsnis

Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių.

29 straipsnis

Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

37 straipsnis

Piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius.

45 straipsnis

Piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai.

Tautinėms bendrijoms valstybė teikia paramą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS VISUOMENĖS INFORMAVIMO ĮSTATYMO PAKEITIMO ĮSTATYMAS

2006 m. liepos 11 d. Nr. X-752, Vilnius

3 straipsnis. Pagrindiniai visuomenės informavimo principai

1. Lietuvos Respublikoje laidojama Konstitucijoje, šiame ir kituose įstatymuose, Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse įtvirtinta informacijos laisvė.

2. Viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai ir leidėjai savo veikloje vadovaujasi Konstitucija ir įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, humanizmo, lygybės, pakantos, pagarbos žmogui principais, gerbia žodžio, kūrybos, religijos ir sąžinės laisvę, nuomonių įvairovę, laikosi profesinės etikos normų, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso nuostatų, padeda plėtoti demokratiją, visuomenės atvirumą, skatina visuomenės pilietiškumą ir valstybės pažangą, stiprina valstybės nepriklausomybę, ugdo valstybinę kalbą, tautinę kultūrą ir dorovę.

3. Viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai.

4. Naudojimasis informacijos laisve gali būti saistomas tokių reikalavimų, sąlygų, apribojimų ar bausmių, kuriuos nustato įstatymai ir kurie demokratinėje visuomenėje būtini Lietuvos valstybės saugumui, teritorijos vientisumui, viešajai tvarkai, konstitucinei santvarkai apginti, teisminės valdžios nešališkumui garantuoti, siekiant užkirsti kelią teisės pažeidimams ir nusikaltimams, konfidencialios informacijos atskleidimui, apsaugoti žmonių sveikatą bei dorovę, taip pat jų privatų gyvenimą, orumą ir kitas teises.

13 straipsnis. Asmens teisių, garbės ir orumo apsauga

1. Siekiant nepažeisti asmens teisių, apsaugoti jo garbę ir orumą, renkant ir viešai skelbiant informaciją draudžiama:

- 1) be asmens sutikimo filmuoti, fotografuoti, daryti garso ir vaizdo įrašus fizinio asmens gyvenamojoje patalpoje, fizinio asmens privačioje namų valdoje ir jai priklausančioje aptvetoje ar kitaip aiškiai pažymėtoje teritorijoje, nepaisant to, ar tas asmuo yra nurodytose vietose;
- 2) filmuoti, fotografuoti ar daryti garso ir vaizdo įrašus neviešų renginių metu be organizatorių, turinčių teisę rengti tokius renginius, sutikimo;
- 3) filmuoti ir fotografuoti žmogų ir naudoti jo atvaizdus reklamai visuomenės informavimo priemonėse be šio žmogaus sutikimo;

- 4) filmuoti ir fotografuoti asmenį su aiškiais fiziniais trūkumais be šio asmens sutikimo arba filmuoti ir fotografuoti asmenį jam esant bejėgiškos būklės dėl sveikatos sutrikimo;
- 5) filmuoti, fotografuoti vaiką ar daryti jo garso ir vaizdo įrašus be nors vieno iš tėvų, globėjų ar rūpintojų ir paties vaiko sutikimo. Draudžiama naudoti vaikų fotografijas, garso ar vaizdo įrašus erotinio, pornografinio ir smurtinio pobūdžio informacijose;
- 6) be mirusiojo ar žuvusiojo šeimos narių sutikimo filmuoti, fotografuoti mirusįjį ar žuvusįjį stambiu planu ar daryti jo vaizdo įrašus.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyti draudimai netaikomi fiksuojant teisės pažeidimus ir šio įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje nurodytais atvejais.

14 straipsnis. Privataus gyvenimo apsauga

1. Rengiant ir platinant viešąją informaciją, privaloma užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą.

2. Informaciją apie privatų gyvenimą galima skelbti, išskyrus šio straipsnio 3 dalyje nurodytus atvejus, tik jei tas žmogus sutinka.

3. Informacija apie privatų gyvenimą gali būti skelbiama be žmogaus sutikimo tais atvejais, kai ji padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip pat kai informacija yra pateikiama viešai nagrinėjant bylą. Be to, informacija apie viešojo asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama be jo sutikimo, jeigu ši informacija atskleidžia visuomeninę reikšmę turinčias privataus šio asmens gyvenimo aplinkybes ar asmenines savybes.

19 straipsnis. Neskelbtina informacija

1. Visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skelbti informaciją, kurioje:

- 1) raginama prievarta keisti Lietuvos Respublikos konstitucinę santvarką;
- 2) skatinama kėsintis į Lietuvos Respublikos suverenitetą, jos teritorijos vientisumą, politinę nepriklausomybę;
- 3) kurstomas karas ar neapykanta, tyčiojimasis, niekinimas, kurstoma diskriminuoti, smurtauti, fiziškai susidoroti su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu dėl lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų;
- 4) platinama, propaguojama ar reklamuojama pornografija, taip pat propaguojamos ir (ar) reklamuojamos seksualinės paslaugos, lytiniai iškrypimai;

5) propaguojami ir (ar) reklamuojami žalingi įpročiai ir narkotinės ar psichotropinės medžiagos.

2. Draudžiama platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą.

3. Draudžiama skleisti informaciją, pažeidžiančią nekaltumo prezumpciją ir kliudančią teisminės valdžios nešališkumui.

4. Spaudos leidinių, garso, audiovizualinių kūrinių, radijo ir televizijos programų, informacinės visuomenės informavimo priemonėse skleidžiamos ir kitos viešosios informacijos, priskirtos erotinio, pornografinio, smurtinio pobūdžio ar kitai ribojamai viešajai informacijai, platinimo tvarką nustato Vyriausybė.

43 straipsnis. Visuomenės informavimo profesinė etika

1. Profesinės etikos normas, kurių privalo laikytis viešosios informacijos rengėjai, skleidėjai, žurnalistai, nustato Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas (toliau – Kodeksas), Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija „Dėl žurnalistinės etikos“, taip pat Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, reglamentuojančios viešosios informacijos rengimą bei platinimą, ir šis įstatymas.

2. Kodeksą tvirtina, keičia ar pildo žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkimas (toliau – Atstovų susirinkimas). Jį šaukia ir jame dalyvauja Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, šiame susirinkime taip pat dalyvauja ir kitų žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovai. Atstovų susirinkimas Kodeksą tvirtina, keičia ar pildo vadovaudamasis susirinkimo darbo reglamentu. Jį Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos siūlymu Atstovų susirinkimas tvirtina paprasta balsų dauguma.

LIETUVOS ŽURNALISTŲ IR LEIDĖJŲ ETIKOS KODEKSAS

*Priimtas Visuotiniame žurnalistų ir leidėjų susirinkime 2005 m.
balandžio 15 d., Vilniuje*

Mes – žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ir leidėjai – susirinkę į Visuotinį žurnalistų ir leidėjų organizacijų atstovų susirinkimą, paminėjus Lietuviškos spaudos atgavimo šimtmetį, **pripažindami**, kad teisinga ir sąžininga žurnalistika galima tik tada, kai žurnalistas naudojasi įstatymais užtikrinta saviraiškos laisve; **suvokdami** visuomenės informavimo priemonių vaidmenį šiuolaikinėje visuomenėje bei atsakomybę už savo darbą; **teigdami**, kad didžiausias visuomenės informavimo priemonės turtas yra pasitikėjimas ja, kurį sukūrė ne tik dabartiniai žurnalistai ir leidėjai, bet ir ankstesnės kartos, skleidusios laisvą žodį; **suprasdami**, kad tokio pasitikėjimo pagrindas yra nepriklausomumas, teisingumas, nešališkumas; **suvokdami**, kad pagarba tiesai ir visuomenės teisei į tiesą yra svarbiausioji žurnalistų pareiga; **siekdami** stiprinti žurnalistų profesijos prestižą ir atsiribodami nuo tų viešosios informacijos rengėjų, kurie toleruoja nesąžiningą žurnalistiką ar negarbingos konkurencijos principus; **jausdami** profesinę pareigą ir atsakomybę už žodžio, informacijos laisvę kaip vieną svarbiausių demokratinės visuomenės institutų; **tvirtiname** šį Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą ir įsipareigojame jo laikytis.

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis

Galimybė gauti ir skleisti informaciją, būdama viena iš pagrindinių žmogaus teisių, turi būti gerbiama, tačiau ją įgyvendinant privalu garantuoti visas kitas žmogaus teises ir laisves. Atsižvelgiant į šių žmogaus teisių sąveiką, būtina nuolat siekti jų teisingos pusiausvyros.

2 straipsnis

Viešosios informacijos rengėjai informacijos neturi laikyti nei savo nuosavybe, nei preke. Informacijos laisvė nesuderinama su viešosios informacijos pirkimu už pinigų ar kitokį atlygį, jeigu skelbiant tokią informaciją nėra aiškiai nurodyta, kad tai reklama.

3 straipsnis

Gerbdamas žmogaus teisę gauti teisingą informaciją, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi skelbti tiksliai, teisingai žinias bei įvairias nuomones. Perteikdamas įvairias nuomones, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas negali skleisti nuomonių, kurios pažeistų teisę bei etiką.

4 straipsnis

Žinios ir nuomonės turi būti aiškiai skiriamos. Žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ar duomenų.

5 straipsnis

Gerbdamas nuomonių įvairovę, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas pateikia kuo daugiau vienas nuo kito nepriklausomų asmenų nuomonių. Ypač tai būtina, kai viešojoje informacijoje atsiliepiama į aktualius, neaiškius ar konfliktinius gyvenimo klausimus.

6 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais. Nesant galimybės patikrinti informacijos šaltinio patikimumą, apie tai turi būti nurodyta skelbiamoje informacijoje.

7 straipsnis

Jeigu nėra galimybės tinkamai patikrinti skelbiamos informacijos tikrumą, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas gali skelbti šią informaciją tik tuo atveju, jei dėl jos skelbti būtų žalingas visuomenei ir jei skelbiamoje informacijoje nurodoma, kad ji nėra patikrinta.

8 straipsnis

Informacija turi būti renkama ir skelbiama tik etiškai ir teisėtais būdais.

9 straipsnis

Prašydamas informacijos, žurnalistas turi prisistatyti savo pavarde, nurodyti redakciją ir pareigą, įspėti žmogų, kad jo žodžiai gali būti viešai paskelbti visuomenės informavimo priemonėse.

10 straipsnis

Žurnalistas neprivalo derinti galutinį savo kūrinio variantą su informaciją suteikusių asmeniu, nebent tai prieštarautų žurnalisto ir informaciją suteikusio asmens išankstiniam susitarimui dėl rengiamos informacijos suderinimo prieš ją paskelbiant viešai.

11 straipsnis

Norėdamas gauti informaciją, žurnalistas neturi informacijos šaltiniui daryti spaudimo ar siūlyti už ją atlyginti, taip pat piktnaudžiauti savo visuomeniniu statusu ir profesinėmis galimybėmis.

12 straipsnis

Žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas, skelbdamas informaciją, kurią jam suteikė sukrėtimo, bejėgiškos būsenos paveiktas žmogus, privalo įsitikinti, ar jos paskelbimas nepažeis šių asmenų teisių, stengtis numatyti galimas neigiamas pasekmes šiam asmeniui.

13 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjai privalo rūpintis vaikų gerove, savo skelbiamojame informacijoje nesukelti vaikams sielvarto ar baimės.

Vaikams pateikiami klausimai turi būti kruopščiai apgalvoti ir tinkami jų amžiui. Neleisti na versti vaikus kalbėti apie tėvų santykius, šeimos gyvenimo būdą, konfliktus ir pan.

14 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi naudoti tiesioginiam citavimui garso ir vaizdo įrašymo priemonių, jeigu to nenori informaciją teikiantis privatus asmuo.

15 straipsnis

Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui dera nurodyti, kas jam suteikė informaciją. Todėl jis turi gauti leidimą iš informaciją suteikusio asmens remtis jo vardu. Jeigu informacijos šaltinis prašo išlaikyti jo vardą paslapyje, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi teisės jo atskleisti. Tokiu atveju žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas prisiima teisinę ir moralinę atsakomybę dėl skelbiamos informacijos.

16 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, pateikdamas informaciją, privalo atskirti informaciją, kurios paskelbimą iš tikrųjų pateisina visuomenės (viešas) interesus, nuo informacijos, kuri tik tenkina smalsumą.

17 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjai neturi skelbti informacijos, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai skatina daryti nusikaltimus, pažeisti viešąją tvarką, mėgdžioti agresyvų elgesį. Taip pat neturi būti skelbiama informacija, kurioje propaguojamas ar patraukliai vaizduojamas rūkymas, girtavimas, narkotikų ar kitų kvaišalų vartojimas.

18 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjai neturi propaguoti žmonių ar jų grupių antgamtinių, nerealių savybių, paranormalių reiškinių, išskyrus atvejus, kai tokia informacija pateikiama kaip pramoga arba įstatymais nedraudžiamo tyrimo objektas. Neturi būti sudaromas įspūdis, kad astrologai, chiromantai, parapsichologai, ekstrasensai, bioenergetikai gali duoti patikimų patarimų apie ateitį, sveikatą ar kt.

19 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi ištaisyti savo padarytas klaidas ir netikslumus, kurie gali įžeisti konkrečius asmenis, nelaukdamas, kol įžeistas asmuo prašys tai padaryti.

20 straipsnis

Paaiškėjus, kad visuomenės informavimo priemonėje pateikta informacija yra klaidinga, būtina nedelsiant patikslinti arba paneigti klaidingus ar netikslus faktus toje

pačioje visuomenės informavimo priemonėje, adekvačioje vietoje, tolygaus dydžio, tokia pat forma ir be pašalinių viešosios informacijos rengėjo komentarų.

21 straipsnis

Pateikdamas informaciją apie nusikalstamas veikas, nelaimingus atsitikimus ir kitokius atvejus, kai asmenims padaroma turtinė ar neturtinė žala, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo stengtis, kad tokia informacija nesukeltų nukentėjusiam ir nekaltam asmeniui papildomų išgyvenimų ir kančių.

22 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo vadovautis taisykle, kad kritikos ribos privataus asmens atžvilgiu yra daug siauresnės nei viešojo asmens atžvilgiu, todėl, informuodamas apie privatų asmenį, pirmenybę turi teikti privataus gyvenimo apsaugai, o apie viešą asmenį – visuomenės interesui.

Be to, kritikuojamam asmeniui visada turi būti suteikta atsakymo teisė, t. y. galimybė pasiteisinti, paaiškinti, paneigti klaidingą informaciją. Jeigu tokios galimybės nėra arba asmuo atsisako pasinaudoti atsakymo teise, būtina apie tai pranešti visuomenei.

23 straipsnis

Žurnalistas turi būti profesionaliai pasirengęs. Taisyklinga kalba, kalbos kultūra yra vienas svarbiausių žurnalisto profesinių reikalavimų.

II. ŽURNALISTŲ IR LEIDĖJŲ NEPRIKLAUSOMUMAS IR VEIKLOS SKAIDRUMAS

24 straipsnis

Žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai turi būti laisvi ir nepriklausomi. Žurnalistai turi atsisakyti viešosios informacijos rengėjo ar jo vadovo užduoties, jeigu ši prieštarauja šalies įstatymams, žurnalisto etikai bei jo įsitikinimams.

25 straipsnis

Vykdydamas savo veiklą žurnalistas neturi teisės priimti jokių kitų įsipareigojimų, išskyrus profesinius įsipareigojimus viešosios informacijos rengėjui.

26 straipsnis

Žurnalistų solidarumas yra garbingumo požymis. Gindamiesi nuo neteisėto persekiojimo žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai turi būti solidarūs ir naudoti visas įmanomas teisėtas ir etiškas priemones.

27 straipsnis

Žurnalistas neturi teisės priimti dovanų, mokamų kelionių, apmokamų atostogų ir kitokio įsiteikimo, kuris gali pakenkti jo nepriklausomumui. Žurnalistas kiekvienu

atveju privalo pranešti visuomenei apie gautą bet kokią paramą, išskyrus viešosios informacijos rengėjo, su kuriuo žurnalistą sieja darbo ar kūrybiniai santykiai, mokamą atlyginimą ar suteiktą paramą.

28 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi atsiriboti nuo bet kokių mėginimų jam įsiteikti apdovanojimais, privilegijomis ir pan.

29 straipsnis

Žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi naudoti turimos profesinės informacijos savo asmeniniams tikslams ir naudai.

30 straipsnis

Visuomenės informavimo priemonėse turi būti aiškiai atskirta reklama (įskaitant ir politinę reklamą) nuo žurnalistų kūrinių. Žurnalistas turi teisę atsakyti rengti reklaminę informaciją.

31 straipsnis

Draudžiama reklamą pateikti kaip nešališką informaciją ar kitaip ją slėpti.

32 straipsnis

Žurnalistas neturi reklamai naudoti savo vardo, atvaizdo ir balso, išskyrus tuos atvejus, kai tokia reklama siekiama humanitarinių tikslų.

33 straipsnis

Žurnalistai, rengiantys informaciją apie įmones, kurių akcijų jie yra įsigiję, savo skelbiamoje informacijoje privalo atskleisti ryšius ir aplinkybes, kurios gali sumažinti rengiamos informacijos objektyvumą.

Žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai bei jų šeimos nariai neturi teisės pasinaudoti viešosios informacijos rengėjo turima ir dar viešai nepaskelbta informacija pirkti ar parduoti vertybinių popierių, su kuriais yra susijusi turima informacija.

34 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, pateikdamas informaciją, rekomenduojančią arba siūlančią investavimo strategiją dėl vertybinių popierių ar jų emitento, įskaitant nuomonę dėl jų dabartinės ar būsimosios vertės, privalo atskleisti rekomendacijas teikiančių institucijų ryšius ir aplinkybes, kurios pagrįstai gali sumažinti informacijos objektyvumą; ypač tai pasakytina apie reikšmingus finansinius interesus dėl susijusių vertybinių popierių bei reikšmingus interesus konfliktus emitento atžvilgiu.

35 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, paskelbdamas trečiosios šalies parengtos investavimo rekomendacijos santrauką, turi paminėti pradinę rekomendaciją ir nurodyti vietą, kur galima susipažinti su ja, jeigu ji viešai prieinama.

III. ASMENS GARBĒS, ORUMO, PRIVATUMO APSAUGA

36 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informācijas rēģējas neturi skelbti žinių apie privatų žmogaus gyvenimą be jo sutikimo, nebent tos žinios būtų susijusios su viešuoju asmeniu ir yra svarbios visuomenei arba kai fiksuojama nusikalstama veika.

37 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informācijas rēģējas privalo laikytis nekaltumo prezumpcijos. Žmogų kaltu gali pripažinti tik teismas įsiteisėjusiu sprendimu arba nuosprendžiu.

38 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informācijas rēģējas neturi skelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų.

39 straipsnis

Draudžiama skelbti ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis, išskyrus atvejus, kai juos skelbti yra visuomenės (viešasis) interesas.

40 straipsnis

Draudžiama skelbti įtariamojo padarius nusikalstamą veiką asmens duomenis, iš kurių būtų galima nustatyti įtariamojo tapatybę.

Jeigu visuomenės interesais būtina paskelbti įtariamojo padarius nusikaltimą, kaltinamojo, teisiamojo pavardę, o vėliau šis nusikaltimo faktas nebuvo įrodytas, žurnalistas, viešosios informācijas rēģējas privalo nedelsdamas informuoti visuomenę apie tai, jog tas asmuo nekaltas.

41 straipsnis

Draudžiama skelbti duomenis apie asmenį, nukentėjusį nuo nusikalstamos veikos, be to asmens sutikimo, o asmeniui žuvus – be jo artimųjų sutikimo. Šie duomenys gali būti skelbiami be asmens ar jo artimųjų sutikimo tik tais atvejais, kai nuo nusikalstamos veikos nukentėjo viešasis asmuo arba skelbti šiuos duomenis yra visuomenės (viešasis) interesas.

42 straipsnis

Draudžiama skelbti nusikalstamos veikos liudininko asmens duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti to asmens tapatybę.

43 straipsnis

Nesant visuomenės (viešojo) intereso, žurnalistas, viešosios informācijas rēģējas neturi skelbti skolininkų asmens duomenų, informācijas apie jų mokumą.

44 straipsnis

Neturi būti viešai skelbiami duomenys tų privačių asmenų, kurie padarė pažeidimus ir už tai buvo nubausti lengvomis bausmėmis.

45 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi priminti apie seniai atliktą nusikalstamą veiką, už kurią žmogus jau atliko bausmę. Ši taisyklė netaikoma, jei šis žmogus ir toliau dirba darbą, kuris buvo susijęs su jo įvykdyta nusikalstama veika arba jeigu šis žmogus pretenduoja eiti visuomenėje reikšmingas pareigas.

46 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi skelbti žinių apie šeimyninius konfliktus. Išimties gali būti taikomos tų asmenų atžvilgiu, kurie užima visuomenėje reikšmingas pareigas, pretenduoja jas užimti arba tokias žinias skelbti yra viešasis interesas.

47 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi piktnaudžiauti katastrofų, avarių, mirties, smurto ar agresijos vaizdais, kurie gali žėisti ten atvaizduojamų asmenų ar jų artimųjų jausmus bei skaitytojų ir (ar) žiūrovų jautrumą.

48 straipsnis

Draudžiama skelbti informaciją apie asmenį, taip pat nufilmuotus ir nufotografuotus vaizdus su šiuo asmeniu, kai viešojoje informacijoje tas asmuo atvaizduojamas afekto būsenoje arba mirties akivaizdoje.

49 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, gerbdamas asmens ir jo artimųjų privatumą, neturi minėti pavardžių ar kitokių šį asmenį (ypač nepilnametį) padedančių identifikuoti duomenų, susijusių su savižudybe ar bandymu nusižudyti.

Skelbdamas informaciją apie savižudybes ar bandymus nusižudyti, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi itin atsargiai nurodyti savižudybės ar bandymo nusižudyti motyvus bei aplinkybes, kad paskelbtoje informacijoje nebūtų skatinamas savižudiškas (suicidinis) elgesys visuomenėje. Skelbiant tokią informaciją, pageidautina pranešti apie esamą arba teikiamą psichologinę-socialinę pagalbą.

50 straipsnis

Draudžiama skelbti patyrusio seksualinę agresiją asmens pavardę ar kitus duomenis, pagal kuriuos galima nustatyti to asmens tapatybę.

51 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi, siedamas su nusikalstama veika ir kitais teisės pažeidimais, skelbti nepilnamečio asmens duomenų, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę, išskyrus atvejus, kai nepilnametis asmuo slapstosi nuo teisėsaugos institucijų ar teismo.

52 straipsnis

Skelbiant asmeninio pobūdžio laiškus, privaloma gauti laiško autoriaus ir adresato sutikimą. Po šių asmenų mirties tokį sutikimą turi duoti jų sutuoktiniai, tėvai ar vaikai.

53 straipsnis

Gerbdamas asmens teisę į privatų gyvenimą ir jo slaptumą, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi skelbti informacijos apie asmens sveikatos būklę, gydymą, prognozes, taip pat kitos sveikatos informacijos be to asmens ar jo įstatyminių atstovų sutikimo. Tokia informacija gali būti skelbiama be asmens artimųjų sutikimo tik esant šių sąlygų visumai: kai kalbama apie viešąjį asmenį, kai skelbti šią informaciją yra viešasis interesas ir kai turima oficiali medicinos įstaigos išvada.

54 straipsnis

Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui draudžiama žeminti ar šaipytis iš žmogaus pavardės, rasės, tautybės, etniškumo jo religinių įsitikinimų, amžiaus, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ar fizinių trūkumų net tada, kai tas žmogus yra nusikaltęs. Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas taip pat neturi siėti įtariamo, kaltinamojo ar nusikaltusio asmens priklausymo tam tikrai tautinei, etninei ar socialinei grupei, jo seksualinės orientacijos su jo padarytu nusikaltimu bei tai pabrėžti.

55 straipsnis

Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui bei leidėjui draudžiama tiesiogiai arba netiesiogiai skatinti ar kurstyti neapykantą (nesantaiką) žmonių grupei ar jai priklausančiam asmeniui 54 straipsnyje išvardintais pagrindais.

56 straipsnis

Žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai neturi skelbti dirbtinai deformuotų nuotraukų montažų, neteisingų parašų po nuotraukomis, galinčių įžeisti jose pavaizduotus asmenis. Žurnalistai neturi skelbti garso ir vaizdo montažų, iškraipančių pasisakančiojo mintis ar įvykius. Ši nuostata netaikoma skelbiant karikatūras, šaržus ar humoristinius siužetus.

57 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo gerbti žmogaus teises ir laisves net ir tais atvejais, kai asmuo nežino ar nesuvokia savo teisių. Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi piktnaudžiauti asmens silpnybėmis ir nebrandumu, nesuvokimu apie jo turimas teises ir laisves, skatinti asmenis atlikti žeminančius veiksmus ar poelgius, vaizduoti situacijose, kurios pažeidžia žmogiškąjį orumą.

IV. PROFESINIS SOLIDARUMAS IR GARBINGA KONKURENCIJA

58 straipsnis

Žurnalistų, viešosios informacijos rengėjų profesinė pareiga – ginti informacijos laisvę ir kitas demokratines vertybes.

59 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas, leidėjas, skelbdamas kritinius kūrinius, neturi suvedinėti asmeninių sąskaitų.

60 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas neturi trukdyti kolegai rinkti medžiagą, jeigu pastarojo veikla neprieštarauja teisei ir etikai.

61 straipsnis

Žurnalistui, viešosios informacijos rengėjui draudžiama plagijuoti kito asmens sukurta kūrinį.

62 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi nurodyti pirminį šaltinį, jei savo parengtoje viešojoje informacijoje jis pasinaudojo kito žurnalisto ar viešosios informacijos rengėjo parengta ar paskelbta informacija.

63 straipsnis

Žurnalistas neturi rašyti už kitą asmenį, pasinaudoti kito realaus asmens vardu ar pasirašyti kito asmens sukurtą kūrinį.

64 straipsnis

Jeigu žurnalistas siūlo tą patį autorinį kūrinį arba viešąją informaciją kelioms redakcijoms (viešosios informacijos rengėjams), jis turi apie tai jas įspėti.

V. ŽURNALISTŲ IR REDAKCIJOS (VIEŠOSIOS INFORMACIJOS RENGĖJO) VADOVŲ ABIPUSIAI ĮSIPAREIGOJIMAI

65 straipsnis

Viešosios informacijos rengėjas privalo turėti vidaus tvarkos taisykles ir (ar) vidaus etikos kodeksą. Bent viename šių viešosios informacijos rengėjo patvirtintų dokumentų turi būti nustatytos žurnalistų teisės, pareigos, atsakomybė, tarnybiniai santykiai, taip pat žurnalisto apsauga nuo galimo jo teisių suvaržymo.

66 straipsnis

Dėl žurnalisto autorinio kūrinio panaudojimo viešosios informacijos rengėjas su žurnalistu turėtų susitarti raštu. Jei viešosios informacijos rengėjas, panaudodamas žurnalisto autorinį kūrinį, su žurnalistu nesusitarė raštu, tai neatleidžia viešosios informacijos rengėjo nuo prievolės teisingai už tai atlyginti.

67 straipsnis

Žurnalistas turi teisę atsisakyti autorystės ir nepasirašyti savo kūrinio, jeigu jo turinys redaguojant buvo iš esmės iškreiptas.

68 straipsnis

Žurnalistas privalo saugoti viešosios informacijos rengėjo paslaptis, jei jos nėra susijusios su teisės ir etikos pažeidimais.

VI. ATSAKOMYBĖ UŽ ŽURNALISTŲ IR LEIDĖJŲ ETIKOS KODEKSO PAŽEIDIMUS

69 straipsnis

Žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo laikytis šiame kodekse nustatytų profesinės etikos normų.

70 straipsnis

Tokia žurnalisto veikla, kai pažeidžiamos šio kodekso nuostatos, yra pagrindas:

- 1) viešosios informacijos rengėjo administracijai tokiam žurnalistui taikyti drausminio poveikio priemones;
- 2) profesiniam žurnalistų susivienijimui tokį jam priklausančią žurnalistą pašalinti iš susivienijimo;
- 3) suinteresuotiems asmenims ginti savo pažeistas teises;
- 4) taikyti kitas įstatymų nustatytas sankcijas.

71 straipsnis

Tokia viešosios informacijos rengėjo veikla, kai jis pažeidinėja šio kodekso nuostatas, yra pagrindas:

- 1) Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai priskirti jį profesinės etikos nesilaikančių viešosios informacijos rengėjų kategorijai;
- 2) suinteresuotiems asmenims ginti savo pažeistas teises;
- 3) taikyti kitas įstatymų nustatytas sankcijas.

72 straipsnis

Šį kodeksą pažeidęs žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas privalo paskelbti toje pačioje visuomenės informavimo priemonėje atitinkamą Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos sprendimą, o atskirais atvejais, kai būtina užtikrinti pagrindinių visuomenės informavimo principų laikymąsi – žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimo rezoliucinę dalį.

73 straipsnis

Jei viešosios informacijos rengėjas per dvejus metus nuo šio kodekso patvirtinimo jo nepažeidė, Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija tokiam viešosios informacijos rengėjui (ar jo padaliniiui) gali suteikti teisę naudoti šios komisijos įsteigtą ypatingą garbės žymenį arba tokią teisę panaikinti, kai viešosios informacijos rengėjas pažeidžia šį kodeksą.

74 straipsnis

Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai, saugodami savo profesinę garbę ir prestižą, turi stiprinti savitvarką visuomenės informavimo srityje.

VII. ŠIO KODEKSO IR KITŲ PROFESINĖS VEIKLOS VISUOMENĖS INFORMAVIMO SRITYJE KODEKSŲ SANTYKIS

75 straipsnis

Šis kodeksas nedraudžia visuomenės informavimo veikloje vadovautis kitais profesinės etikos ir veiklos kodeksais (ypač viešosios informacijos rengėjo vidaus etikos kodeksais), kuriuose gali būti nustatyti detalesni ir griežtesni įsipareigojimai. Tuo atveju, kai kituose kodeksuose nustatytos profesinės etikos normos prieštarauja šiam kodeksui, taikomos šio etikos kodekso nuostatos.



Augusto Didžgalvio nuotr.

NAUDINGOS NUORODOS

VšĮ „Alytaus verslo inkubatorius“

<http://www.alytusvi.lt/>

Jungtinių Tautų Vyriausiojo pabėgėlių komisaro regioninis biuras Baltijos ir Šiaurės šalims

http://www.unhcr.lt/lt/index_lt.html

Klaipėdos miesto socialinės paramos centras

<http://parama.klaipeda.lt/>

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija

<http://www.redcross.lt>

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

<http://www.socmin.lt>

Asociacija „Moterų informacijos centras“

<http://www.lygus.lt/>

Pabėgėlių priėmimo centras

<http://www.rppc.lt/>

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

<http://www.sppd.lt/>

Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centras

www.ces.lt

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras

<http://www.iom.lt/>

Tolerantiško jaunimo asociacija

<http://www.tja.lt/>

Valstybės sienos apsaugos tarnybos Užsieniečių registracijos centras

http://www.pasienis.lt/lit/Uzsienieciu_registracijos_centras/165

Kauno verslo informacijos centras „Verslininkų namai“

<http://www.vn.lt/>

Vilniaus arkivyskupijos Caritas

<http://www.vilnius.caritas.lt/c/>



Roko Medonio nuotr.

BIBLIOGRAFIJA

1. *A Diversity toolkit for factual programmes in public service television* [interaktyvus]. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2007 [žiūrėta 2009 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/media-toolkit-documentation_en.pdf>.
2. *About the BBC* [interaktyvus]. BBC [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bbc.co.uk/info/policies>>.
3. *Amnesty International criticise refugee policy and police complaint procedure* [interaktyvus]. The Copenhagen post online, 2009 m. gegužės 28 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cphpost.dk/news/international/89-international/45780-amnesty-international-criticise-refugee-policy-and-police-complaint-procedure.html>>.
4. *Ar palankios sąlygos gyventi pabėgėliams Lietuvoje?* [interaktyvus]. Žinių radijas, 2004 m. liepos 5 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ziniur.lt/klausimas?item=237&method=comments>>.
5. Atkins, Williams. *Study finds Internet a stiff competitor to newspapers, TV news* [interaktyvus]. 2007 m. rugpjūčio 18 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.itwire.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=14048>.
6. Balčiūtė, Giedrė. *Pabėgėliai skundžiasi nelengva dalia* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Klaipėda“, 2005 m. kovo 21 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://klaipeda.diena.lt/dienrastis/lietuva/pabegeliai-skundziasi-nelengva-dalia-178648>>.
7. Beresnevičiūtė, Vida; ir Frėjutė-Rakauskienė, Monika. Etninė tematika ir nepakantumas Lietuvos žiniasklaidoje: dienraščių analizė, *Etniškumo studijos*, 2006, nr. 1.
8. *Čečėnai nebėga iš Lietuvos* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Alfa.lt“, 2008 m. sausio 18 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/165134/?Cecenai.nebega.is.Lietuvos=2008-01-18_10-03>.
9. Dijk, A. Teun. A proposal for multicultural media monitoring in Europe [interaktyvus]. *Electronic Journal of Communication*, 1995 [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cios.org/EJCPUBLIC/005/2/00529.html>>.
10. ECRI bendrų veiklos kryptių rekomendacija Nr. 7 dėl nacionalinių teisės aktų, skirtų kovai su rasizmu ir rasine diskriminacija, Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija, Europos Taryba, 2003 m. vasario mėn., p. 21.
11. *Effects of the Media Priming Asylum-seeker Stereotypes on Thoughts and Behaviour*. 2005, p. 14.
12. *Erbakan v. Turkey*, Judgement 6 July 2006.
13. *European Commission against racism and intolerance* [interaktyvus]. Annual report on ECRI activities (covering the period from 1 January to 31 of December 2008). [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/annual%20report%202008.pdf>>.
14. *Europos komisija kovai su rasizmu ir netolerancija. Trečioji ataskaita apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d.* Strasbūras: 2006 m. vasario 21 d., p. 30.

15. Europos Tarybos komisija kovai su rasizmu ir ksenofobija Trečiojoje ataskaitoje apie Lietuvą. Priimta 2005 m. birželio 24 d. Strasbūras, 2006 m. vasario 21 d.
16. *Garaudy v. France*, Judgement 24 June 2003.
17. *Gündüz v. Turkey*, Judgement 4 December 2003.
18. Jačasuskas, Ignas. *Mielos dovanos* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Respublika.lt“, 2008 m. birželio 19 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/nuomones/mielos_dovanos/>.
19. *Jersild v. Denmark*, Judgement 23 September 1994.
20. Karaliūnas, Arūnas. Juodaodis kelia rūpesčių ir po mirties, *Lietuvos rytas*, 2008 vasario 4 d., nr. 28.
21. Kavaliauskas, Česlovas; ir Rubšys, Antanas. *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*. Vilnius: Lietuvos Katalikų Vyskupų Konferencijos (LVK) leidykla „Katalikų pasaulis“, 1998.
22. Leončikas, Tadas; Tamošiūnas, Tadas; ir Žibas, Karolis. *Prieglobstį gavusių užsieniečių įvaizdis Lietuvos visuomenės požiūriu* [interaktyvus]. 2008 m. [žiūrėta 2009 m. liepos 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.rppc.lt/files/323/ataskaita_ppt.ppt#391,2,iVADAS>.
23. *Lietuva nelinkusi prisidėti prie ES iniciatyvos priimti pabėgėlių iš Maltos* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Alfa.lt“ (pagal BNS) 2009 m. rugsėjo 4 d. [žiūrėta 2009 m. rugsėjo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/10289150/?Lietuva.nelinkusi.prisideti.prie.ES.iniciatyvos.priimti.pabegeliu.is.Maltos=2009-09-04_18-27>.
24. *Lietuvos naujienų portalai susibūrė į asociaciją* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Delfi.lt“, 2009 m. gegužės 4 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/economy/Media/article.php?id=21957040>>.
25. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 60 straipsnio papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas*. Nr. XP-2825, 2008-01-29.
26. *Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas* [interaktyvus]. 1996 m. spalio 8 d. nr. I-1571 [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=288005>.
27. *Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas* [interaktyvus]. 2002 m. rugsėjo 10 d. nr. IX-1067 [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349641>.
28. *Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos imigracijos politikos gairių patvirtinimo* [interaktyvus]. 2008 m. gruodžio 3 d. nr. 1317 [žiūrėta 2009 m. liepos 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/bylos/Teises_aktai/2008/12/11884.doc>.
29. Lukas, Dainoras. *Pabėgėlių godos visuomenės nedomina* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Kaunodiena.lt“, 2006 m. rugsėjo 7 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/kita/pabegeliu-godos-visuomenes-nedomina-40617>>.
30. Mačėnaitė, Virginija. *Pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Balsas.lt“, straipsnio komentarai, 2009 m. liepos 1 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/komentarai/298397>>.

31. Mačėnaitė, Virginija. *Pabėgėliai Lietuvoje jaučiasi saugūs* [interaktyvus]. Informacinis portalas „valstietis.lt“, 2009 m. liepos 1 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.valstietis.lt/Archyvas/Pirmas-puslapis/2009-metai-Liepa/Pabegeliai-Lietuvoje-jauciasi-saugus>>.
32. *Måndag klockan 12*. Timbro, Stockholm: 1991, p. 57.
33. *Mutumba mielesnis už Joną* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Respublika.lt“, 2008 m. rugsėjo 12 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvas_politika/mutumba_mielesnis_uz_jona/>.
34. Nagelė, Danas. *Europa dovanos pabėgėlių* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Respublika.lt“, 2008 m. birželio 19 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvas_politika/europa_dovanos_pabegeliu/>.
35. *Naujas Europos bendrosi migracijos ir prieglobsčio politikos etapas* [interaktyvus]. Europos Komisija, 2008 m. birželio 17 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/news_hp/news/17062008_imigracija_ir_prieglobstis_lt.htm>.
36. Olsson, Carina. *Stor klyfta mellan intentioner och verklighet i flyktingintegration*. [interaktyvus]. Karlstad: Karlstad universitet, 2007 m. sausio 10 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.newsdesk.se/view/pressrelease/124434>>.
37. *Pabėgėliai pasaulyje ir Lietuvoje* [interaktyvus]. 2003 m. gegužės 30 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.straipsniai.lt/religija/informacija/islam/puslapis/2694>>.
38. *Pabėgėliai iš Afrikos nepatenkinti Lietuvos suteiktu prieglobsčiu* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Lrytas.lt“, 2007 m. vasario 7 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/?id=11708691761169481006&view=4>>.
39. *Pabėgėliai nusiaubė įmonę* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Lrytas.lt“, 2007 m. sausio 29 d. [žiūrėta 2009 m. gegužės 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/?id=11700896011168515876&view=4&p=1>>.
40. *Pabėgėlių centre Rukloje du čekėnai apiplėšė likimo draugą* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Jonava.NET“, 2005 m. vasario 3 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jonava.net/?rezai=taip&psl=show&str=849>>.
41. Paberžytė, Liusinda. *Kada pagaliau integruosime pabėgėlius?* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Vakarų ekspresas“, 2006 m. gegužės 24 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/?data=2006-05-24&rub=1065924816&id=1148398147&page=print>>.
42. *Prieglobsčio prašytojų socialinės ir profesinės integracijos galimybių studijos ataskaita*. Studijos vadovas dr. Daiva K. Kuzmickaitė. Kaunas: 2005, p. 80-81.
43. Riley, Duncan. *Number of blogs now exceeds 50 million worldwide* [interaktyvus]. The Blog Herald [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.blogherald.com/2005/04/14/number-of-blogs-now-exceeds-50-million-worldwide>>.
44. Rosenberg, Göran. Sweden and its Immigrants: Policy versus Opinions, *Dedalus*. 1995, nr. 124 (3).
45. *Santrauka piliečiams: Bendrieji ES imigracijos politikos principai*. [interaktyvus]. Europos Komisija [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/documents/17062008_sp_imigracija.doc>.
46. *Seurot v. France*, Judgement 18 May 2004.
47. *Siūlomi Lietuvos imigracijos politikos principai* [interaktyvus]. Naujienų portalas

- „Bernardinai.lt“, 2008 m. sausio 8 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-01-08-siulomi-lietuvos-imigracijos-politikos-principai/27284>>.
48. Skominiene, Daina. *Kauno čekėnai kels tarptautinį skandalą* [interaktyvus]. Kauno radijo ir televizijos žinių tarnyba, 2004 m. liepos 1 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt:80/archive/article.php?id=4673626>>.
49. *Supreme White Power* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.whitehonor.com>>.
50. Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo [interaktyvus]. *Valstybės žinios*, 1998-12-09, Nr. 108-2957 [žiūrėta 2009 m. gegužės 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=64266>.
51. Tomkūnas, Mantas. *Ruklai svečių iš Gvantamo nereikia* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Kaunodiena.lt“, 2009 m. vasario 7 d. [žiūrėta 2009 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/lietuva/ruklai-sveciu-is-gvantamo-nereikia-199194>>.
52. *Už įžeidžiantį komentarą Klaipėdoje nubaustas mokytojas* [interaktyvus]. Vilniaus diena, 2009 m. liepos 20 d. [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vilniaus.diena.lt/naujienos/kriminalai/uz-izeidzianti-komentara-klaipedoje-nuteistas-mokytojas-229207/puslapis2>>.
53. *Vieningojo lietuvių nacionaldarbininkų sąjūdžio vadovo gyvenimo aprašymas* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. rugpjūčio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlnds.lt/web/vadas/pirmasis-asmuo/mindaugas-gervaldas>>.
54. Vinokuras, Arkadijus. *Žurnalisto profesijos išlikimo perspektyva* [interaktyvus]. Naujienų portalas „Alfa.lt“ [žiūrėta 2009 m. birželio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/10274465/?Zurnalisto.profesijos.islikimo.perspektyva=2009-05-26_11-07>.
55. Werenfels-Röttorp, Monica. *Egenansvar med professionellt stöd*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar, 2008, p. 58.



Sauliaus Žiūros nuotr.

Dėkojame už informaciją:

VšĮ „Alytaus verslo inkubatoriui“

Klaipėdos miesto socialinės paramos centrui

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijai

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

Migracijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

Asociacijai „Moterų informacijos centras“

Pabėgėlių priėmimo centrui

**Socialinių paslaugų priežiūros departamentui prie Socialinės apsaugos
ir darbo ministerijos**

Socialinių tyrimų instituto Etninių tyrimų centrui

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biurui

Tolerantiško jaunimo asociacijai

Valstybės sienos apsaugos tarnybos Užsieniečių registracijos centrui

Kauno verslo informacijos centrui „Verslininkų namai“

Vilniaus arkivyskupijos Caritui



Herkaus Milaševičiaus nuotr.